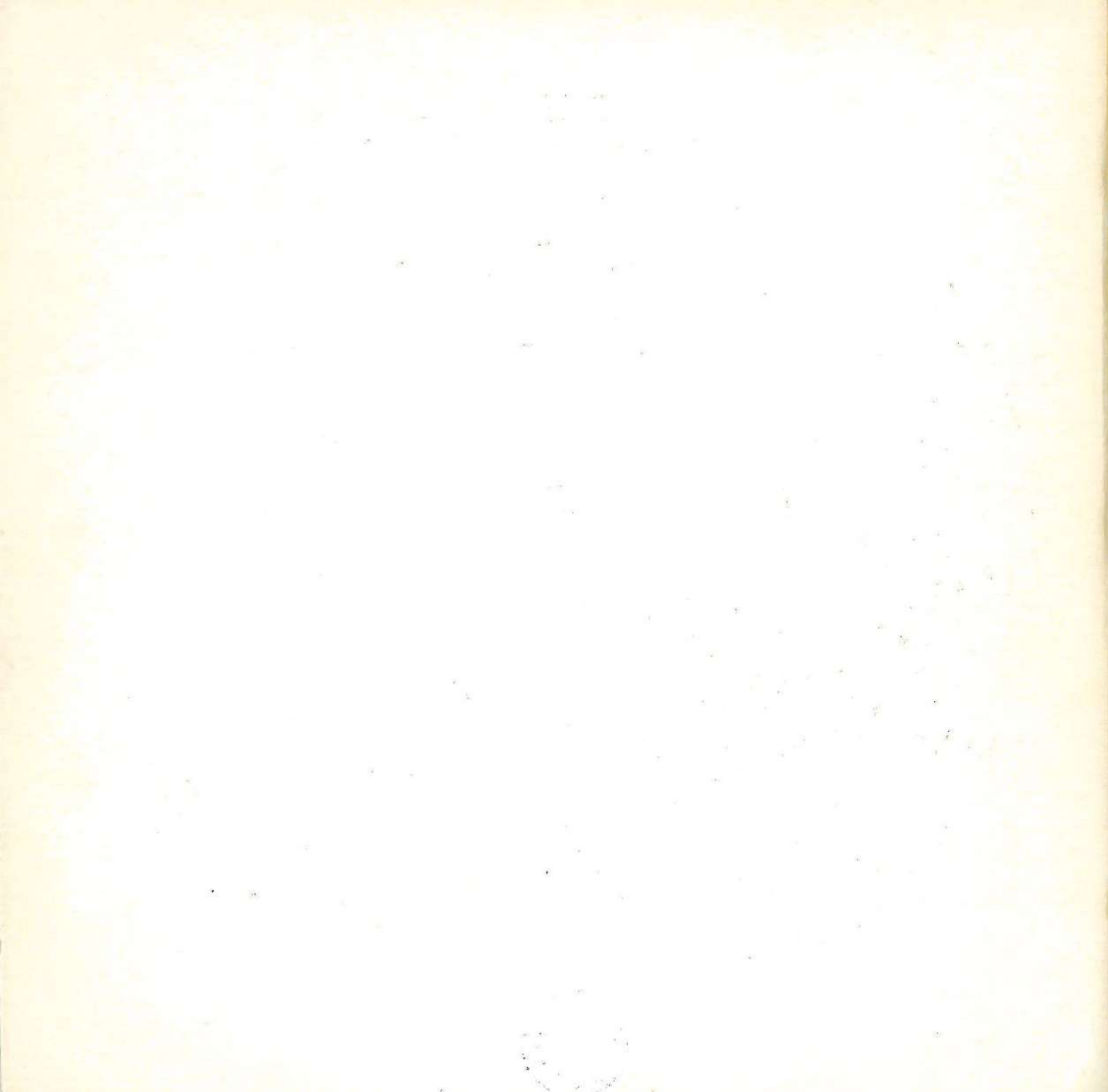

884-2

3

Ποίηση
μέσα από
υλικό
φως και
κίνηση

Μια έκθεση
αντικειμένων τέχνης
26 καλλιτεχνών από την
Ομοσπονδιακή Δημοκρατία
της Γερμανίας

A
1984-2
c.3

Ινστιτούτο
Εξωτερικών Σχέσεων
Στουτγάρδη

Μια έκθεση του
Ινστιτούτου Εξωτερικών Σχέσεων
της Στουτγάρδης

Καλλιτεχνική επιμέλεια: 1973/74
Καθηγητής Τόμας Γκροχόβιακ,
Κούπενχαϊμ

Υπεύθυνοι:
Χέρμαν Πόλλιγκ
Βιόλα Ζούλε

Μετάφραση:
Αλίκη Σεϊρλή

Φωτογραφίες:
Χάννι Σμιτς-Φάμπρι
Κολωνία

Σχέδιο καταλόγου:
Χανς Πέτερ Χοχ
Μπάλτμανσβαϊλερ/Στουτγάρδη

Copyright
Ινστιτούτο Εξωτερικών Σχέσεων
της Στουτγάρδης

*Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης:
Εθνική Πινακοθήκη*

Πρόλογος

Με τίτλο «Ποίηση μέσα από υλικό, φως και κίνηση», η Εθνική Πινακοθήκη σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εξωτερικών Σχέσεων της Στουτγάρδης οργάνωσε και παρουσιάζει έκθεση 27 Γερμανών καλλιτεχνών.

Κατασκευές, αντικείμενα και γλυπτική συνθέτουν μια πανοραμική εικόνα της σύγχρονης τέχνης στη Γερμανία και μας δίνουν την ευκαιρία μιας συγκεκριμένης επαφής με τους ρεθισμούς που δέχονται και τα προβλήματα που απασχολούν τους καλλιτέχνες της χώρας αυτής. Η ποικιλία των υλικών και η πολυμορφία των αντικειμένων, σε συνδυασμό με το φως και την κίνηση, μας παρουσιάζουν τα θέματα με τα οποία ασχολούνται οι καλλιτέχνες σε οποιοδήποτε σημείο του κόσμου ζουν και εργάζονται, και επιβεβαιώνουν για μια ακόμη φορά ότι η γενεσιουργική δύναμη της τέχνης είναι κοινή. Η έκφραση όμως και η μορφή δίνει το μέτρο της μελέτης, της εργατικότητας, του ταλέντου, της τεχνικής κατάρτισης και ακόμα της σοβαρότητας με την οποία προστατεύεται και παρουσιάζεται το έργο τέχνης από τον κάθε καλλιτέχνη.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η εξήγηση και η μεταφορά φυσικών φαινομένων στην τέχνη έχει δημιουργήσει νέες προϋποθέσεις πάνω στις οποίες ο καλλιτέχνης μπορεί να στηριχθεί και να δημιουργήσει.

Η εξελικτική όμως πορεία, η ανανεωτική προσπάθεια και η μελέτη που πρέπει να εμπεριέχουν τα έργα αυτά, των οποίων το μεγαλύτερο μέρος είναι κατασκευαστικό και το υπόλοιπο καλλιτεχνικό, απαιτούν νέες ιδέες, μεθοδικότητα, τεχνολογικές γνώσεις και ακρίβεια.

Νομίζω ότι η έκθεση αυτή της οποίας τη ρίζα πρέπει κανείς να αναζητήσει στις αρχές του Μπιάουχαουζ, έχει τα στοιχεία μιας σοβαρής, προσοδεντικής και τωστά μελετημένης προσπάθειας. Ένας πολύμηνος προγραμματισμός και μιá αρκετά κοπιαστική εργασία είχε σαν αποτέλεσμα την παρουσίαση της έκθεσης αυτής στην Εθνική μας Πινακοθήκη.

Στον μικρό μου αυτο πρόλογο επιθυμώ να ευχαριστήσω το φίλο μου διευθυντή του Ινστιτούτου της Στουτγάρδης Τόμας Γκροχόβιακ για την πάντα πρόθυμη ανταπόκρισή του στις αιτήσεις μου για την παρουσίαση εδώ στην Εθνική Πινακοθήκη των αξιολογότερων εκθέσεων που οργανώνει το Ινστιτούτο.

Κοντά σ' αυτόν ευχαριστώ θερμά τις κυρίες Βιόλα Ζούλε και Μπάρμπαρα Χάλφτ, και τους κυρίους Τέοντορ Ρόυλαντ και Γκέρντ Χάγκεν Κλάινντινστ που μαζί με τις συναδέλφους μου Ειρήνη Οράτη και Όλγα Μεντζαφού εργάστηκαν για την παρουσίαση της έκθεσης.

Δημήτρης Παπαστάμος
Διευθυντής Εθνικής Πινακοθήκης

Όταν στη λογοτεχνία γίνεται λόγος για ΠΟΙΗΣΗ, τότε αληθεύει αυτό για τα ποιητικά έργα, στα οποία ενώνονται με ιδεώδη τρόπο η φαντασία και η δύναμη σκέψης, το δε περιεχόμενο οπισθοχωρεί τόσο, ώστε να αισθάνεται κανείς την ποιητική δράση, τη γλώσσα, σαν αυτοδονούμενη μαγεία ήχων. Για τέτοιου είδους ποιητικό κλίμα και ακτινοβολία μπορεί κανείς να μιλήσει και σε σχέση με τα έργα αυτής της έκθεσης, γιατί οι δημιουργοί τους πέτυχαν να αποσιμώσουν το υλικό, με το οποίο δημιουργήθηκαν τα αντικείμενα, από τους καταναλωτικούς εξαναγκασμούς, να αποϋλοποιήσουν την ύλη και να γεμίσουν τα ουσιαστικά κοινά υλικά με ποιητικό περιεχόμενο.

Οι πηγές και παροτρύνσεις για την κατασκευή τέτοιων αντικειμένων τέχνης, όπως αυτά που παρουσιάζονται σ' αυτήν την έκθεση, βρίσκονται, αν μείνουμε στον αιώνα μας, περίπου στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας. Στη μμητική απόδοση της ορατής σε όλους νατουραλιστικής πραγματικότητας, όπως την εφάρμοζαν ακόμη οι ιμπρεσιονιστές, οι νέοι είχαν δώσει αρνητική απάντηση. Είχαν κουραστεί να προβάλλουν απατηλά και να περιγράφουν με διάφορα τεχνάσματα τον ωραίο κόσμο των φαινομένων. Αναζητούσαν ανακαλύψεις, νέες δυνατότητες για να αποδώσουν μια καλλιτεχνική αντανάκλαση της πραγματικότητας, όπως τη ζούσαν οι νέοι ζωγράφοι και γλύπτες. Η τότε τολμηρή αλλά σωστή διαπίστωση του Πικάσσο: «Η φύση είναι μια πραγματικότητα, αλλά και ο μουσαμάς μου είναι μια πραγματικότητα», έδειχνε προς αυτόνομη αξίωση της εικόνας και προς το ξεπέραςμα παραδοσιακών τρόπων και μέσων παράστασης. Η διαδικασία της κατασκευής και η χρησιμοποίηση υλικών που μέχρι τώρα ήταν ξένα προς την τέχνη κέρδισαν την προτεραιότητα απέναντι στη θεματική παράσταση. Με τα «*papiers collés*», όπως τα συναρμολογούν οι Μπρακ και Πικάσσο στις κυβιστικές εικόνες τους, οι δύο αυτοί – αργότερα δε και ο Μαρσέλ Ντεσάμπ με τα «*objets trouvés*» – βάζουν στα «*ready mades*» όχι μόνο καινούργιους τονισμούς αλλά εισάγουν συγχρόνως μια νέα κίνηση, που περισσότερο από μισό αιώνα ήδη επιδεικνύει σαν τέχνη αντικειμένων τις πολύπλευρες και ανεξάντλητες δυνατότητές της. Αν στην αρχή, μόνον εδώ και εκεί, κολλούνται στη ζωγραφισμένη εικόνα έντυπα υπολείμματα από χαρτί και ύφασμα ή συναρμολογούνται στη σύνθεση ανάγλυφα υλικά όπως αυλακωτό χαρτόνι, συρματόπλεγμα, κορδόνια, σύντομα τοποθετούνται και ολόγλυπτα αντικείμενα. Λαμβάνοντας υπόψη τις υλικές εικόνες, όπως τις κατασκεύαζαν στις αρχές της δεκαετίας του '20 οι Κουρτ Σβίττερς ή ο Τζίνο Σεβερίνι, Φράνσις

Πικάμπια, Μαξ Έρνστ και Χανς Αρντ, παρασύρεται κανείς να αποκαλέσει αυτούς τους καλλιτέχνες όχι ζωγράφους αλλά συναρμολογητές, που το κίνητρό τους δεν είναι η παράσταση αλλά η κατασκευή «χειροπιαστής» πραγματικότητας. Το βασικό υλικό τους είναι κοινά αντικείμενα της καθημερινής χρήσης, φθαρμένα αντικείμενα κατανάλωσης, απορρίματα βιομηχανίας, κατάλληλα για τον παλιατζή ή για το σκουπιδοτόπο. Εδώ «όπου οι σκουπιδιάρηδες φέρνουν τα σκουπίδια» είχε βρει και ο Βίνσεντ βαν Γκογκ πηγή έμπνευσης (γράμμα του βαν Γκογκ στον Άντον Ρίττερ βαν Ράππαρντ).

Τα βουνά από παλιοσίδηρα και πλαστικά των εργοστασίων μετάλλων και πλαστικών και τα νεκροταφεία αυτοκινήτων στις περιφέρειες των μεγαλουπόλεων έχουν από πολύ καιρό προστεθεί στις πηγές, από τις οποίες καλλιτέχνες σαν τον Τσάμπερλαιν, Σεζάρ, Μπουρί, Τουμαρκίν, Μόου ή Τιγκελύ παίρνουν τα τμήματα συναρμολόγησης για να συγκολλήσουν, να πρεσάρουν, να ηλεκτροσυγκολλήσουν με αυτά αντικείμενα. Όμως, οι σωροί σκουπιδιών, οι σκουπιδοτόποι, οι παλιατζήδες στα δημοπράτηρια ή η παραλία με τα επιπλέοντα πράγματα ακόμη προμηθεύουν τη σαβούρα που οι Κρέμπελ, Κορνέλλ, Μπούις, Νέβελσον, Αρμάν, Κίνχολτς μοντάρουν στα κουτιά ή στους χώρους τους σαν στοιχεία της σύνθεσης. Αυτά τα κοινά πράγματα, αυτά τα μεταχειρισμένα, πεταγμένα αντικείμενα και απορρίματα, αυτά τα καταναλωτικά είδη και συνηθισμένα υλικά καθημερινής χρήσης, που έχουν παραχθεί κατά εκατομμύρια και έχουν ριχτεί στην αγορά, τώρα, με τη διαδικασία κατασκευής, σε σύμπραξη με άλλα υλικά μέσα σε μια δομή τάξης και ένα σύστημα αναφοράς που έχει οργανώσει ο καλλιτέχνης, υφίστανται μια μεταμόρφωση.

Αυτός τα απελευθερώνει από τον μέχρι τώρα σκοπό, τον μοναδικό για τον οποίο φαινόταν χρήσιμο το υλικό των απορριμμάτων της καταναλωτικής κοινωνίας στην καθημερινή χρήση και εθισμό και από την υλική του σύσταση, αυτό το υλικό που έχει εντάξει στο έργο του. Ανακαλύπτει και ζει την υλικότητά τους, τον αισθησιασμό τους, την ωραιότητά τους. Κάνει σαφέστερη και ευαισθητοποιεί τη γλώσσα του υλικού, που είναι σε θέση να επισημαίνει την απαλότητα και τραχύτητα, τη μαγεία και το βάθος, την επιθετικότητα και την άμυνα, βγάζοντας τα υλικά και τα πράγματα έξω από την, μια φορά για πάντα, τσιμενταρισμένη λειτουργία και το κοσμοπολιτικό περιβάλλον τους, για να τους δώσει μέσα σε νέο περιβάλλον, μέσα σε ένα καλλιτεχνικό οργανισμό, σημασία, σχήμα και νέο περιεχόμενο.

Αν για τον Μπερτ Μπρεχτ η αποξένωση – και αυτό γίνεται εδώ και με τα υλικά – υπήρξε ποιητικό μέσο για να ξυπνήσει και να οξύνει την κριτική συνείδηση των ανθρώπων, κατά τον ίδιο τρόπο ισχύει αυτό για το κολλάζ υλικών και τα αντικείμενα. Τα κολλάζ από π.χ. άχρηστα πια κουρέλια και υπολείμματα σάκκων, που ο Αλμπέρτο Μπούρι συνέρραψε με περίτεχνες βελονιές σε συνθέσεις γεμάτες ποιητική διάθεση, έγιναν αλληγορίες για εξάρτηση και παρακμή, απελευθέρωση και εξαύλωση της τέχνης. Οι καλλιτέχνες λοιπόν, που τα έργα τους παρουσιάζονται στην έκθεση αυτή, έχουν το μορφολογικό στόχο, κατά πρώτο λόγο να κάνουν το ίδιο το υλικό να φανεί και να μιλήσει. Όμως δεν αφήνουν να τους ελκύσει και να τους εμπνεύσει σε δημιουργική δράση η σύμπτωση των objets trouvés, η συχνά αισθητική χάρη πενήμιων παλιών υλικών και μεταχειρισμένων αντικειμένων. Έχουν στραμμένη την προσοχή τους σε τεχνικά παραγόμενες πρώτες ύλες και φυσικά προϊόντα, όπως τα κατεργάζεται και τα καταναλώνει καθημερινά η μαζική κοινωνία μας. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στις υλικές εικόνες και στα αντικείμενά τους διάλεξαν κάθε φορά μια ορισμένη, σε λίγες περιπτώσεις και δύο συμπληρωματικές πρώτες ύλες. Σε κατεργασία και τροποποίηση παρακινούν δε τόσο τα παραδοσιακά υλικά όπως ξύλο, χαρτί, χαρτόνι, πέτρα και δέρμα, σίδηρο, καρφιά και σύρματα, καθρέπτης, όσο και ειδικές ύλες της εποχής μας: αλουμίνιο, αφρώδες πλαστικό, νάυλον, πλεξιγκλάς κ.α. Ρίχτηκαν πάνω σ' αυτά τα υλικά, τα εξέτασαν σχετικά με τα διαρθρωτικά, οπτικά και απτά θέληγτρα και προσόντα τους, προσπάθησαν να ανακαλύψουν, να αποκαλύψουν, να κάνουν να μιλήσουν οι κρυμμένες ιδιότητες και η αυτοτέλεια που ενυπάρχει στις ύλες και να τις βοηθήσουν να πετύχουν αισθητικό αποτέλεσμα. Τώρα μας δείχνουν με τα έργα τους, ότι είναι δυνατό να απούλοποιηθεί τετριμμένο υλικό και με αυτά τα εκ πρώτης όψεως κοινά και άψυχα, φαινομενικά «ξένα στην τέχνη» μέσα να δημιουργηθούν αντικείμενα με λιγότερο ή περισσότερο σαφώς αισθητή ποιητική διάθεση και στοχαστική δύναμη. Από τους προπατορικούς χρόνους ο άνθρωπος έδειξε ότι συναρπάζεται από το φως και τις κινήσεις. Εξερευνώντας προσπάθησε να εξακριβώσει τους νόμους και την αξιοποίησή τους, στο δε έργο τέχνης όχι μόνο να τα παραστήσει αλλά και να τα εντάξει. «Δηλώνουμε, ότι το μεγαλείο του κόσμου πλούτισε με μια νέα ομορφιά, με την ομορφιά της ταχύτητας», διακήρυξαν το 1909 οι φουτουριστές, και οι Γκαμπό/Πέβονερ δήλωναν στο «ρεαλιστικό μανιφέστο» τους: Απορρίπτουμε τη χλιετή πλάνη που

κληρονομήσαμε από την αιγυπτιακή τέχνη, ότι οι στατικοί ρυθμοί είναι δήθεν τα μόνα στοιχεία της εικαστικής δημιουργίας. Αναγνωρίζουμε στην εικαστική τέχνη ένα νέο στοιχείο, τους κινητικούς ρυθμούς σαν βασικά σχήματα της αντίληψής μας του πραγματικού χρόνου.»

Στο φαινόμενο της κίνησης σαν μέσο συνειδητοποίησης του ΧΡΟΝΟΥ προστέθηκε το φως, όχι μόνο σαν απαραίτητη πηγή για οπτική αντίληψη, για φωτισμό των πραγμάτων και των κινήσεων, αλλά σαν αυτόνομο στοιχείο, σαν εμφάνιση, σαν δημιουργικό μέσο της μορφοποίησης. Από τότε που ο Τόμας Βίλφρεντ, το 1905, άρχισε τα πειράματά του με το φως σαν καλλιτεχνικό μέσο έκφρασης και «ανάγγειλε» με το «clavilux» που κατασκεύασε, μια νέα μορφή τέχνης, που ονομάστηκε «ΛΟΥΜΙΝΑ» (όπως και ο Λούντβικ Χίρσφελντ-Μακ περισσότερο από δέκα χρόνια αργότερα) με το σκοπό να πετύχει σε φωτοπαιχνίδια μια σύνθεση από κίνηση, φως, χρώμα, σχήμα, μουσική, οι καλλιτέχνες δεν ελευθερώθηκαν ποτέ πια από τη μαγεία αυτού του άυλου μέσου. Οι παροτρύνσεις που ξεκίνησαν από τον «μετατροπέα φωτός και χώρου» και από το «εξάρτημα φωτός» που είχε επινοήσει και κατασκευάσει ο Λάσλο Μοχόλυ-Νάγκυ στις αρχές της δεκαετίας του '20, εξακολουθούν να ισχύουν ως σήμερα.

Διεύρυναν αισθητά τις διαστάσεις των καλλιτεχνικών περιθωρίων δράσης.

Από τότε που επικρατεί σύγχυση στα δόγματα για το τι είναι τέχνη, έχει αλλάξει εντυπωσιακά το συνηθισμένο εσωτερικό πολλών καλλιτεχνικών εργαστηρίων. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει, ότι σε αμέτρητες περιπτώσεις και μέχρι νεώτερης διαταγής έχει θεσπιστεί περίοδος προστασίας για μουσαμάδες, ελαιοχρώματα και κορνίζες, για συμπαγείς όγκους ξύλου, πηλό, μάρμαρο και μπρούτζο. Με ένα ανέμελο «απελευθερωτικό κτύπημα» πολλοί καλλιτέχνες εγκατέλειψαν τις παραδοσιακές τεχνικές και τα παραδοσιακά μέσα και άνοιξαν διάπλατα πόρτες και παράθυρα για να μπουν οι σημερινές πρώτες ύλες, στοιχεία και όργανα. Το εργαστήρι του πατέρα είναι ξεπερασμένο και έχει ζήτηση μόνο σαν εξάρτημα κινηματογραφικής ταινίας για ρομαντικές αναμνήσεις. Συνθετικά φωτεινά χρώματα, πάστες και υγρά, πολυεστέρες, αφρώδη, ετερνίτης, σουπροπόρ, πλεξιγκλάς, αλουμίνιο, λαμπτήρες νέον, συγκεντρωτικοί, χαλαζίτου, ρελαί και πίνακες διανομής, ηλεκτροκινητήρες και αντιστάσεις, μαγνητοταινίες, μικρόφωνα, πολεμικά σκάφη, όργανα για ηλεκτρονικές ηχοσειρές και όλες οι απαραίτητες συσκευές ελέγχου και μέτρησης, φρέζες και μηχανές λείανσης, καμινέτα

συγκολλήσεως, ταιμπίδες, κολλητήρια, καλώδια και σύρματα και ποιός ξέρει τι άλλο ακόμη – αυτά είναι τα-μέσα του εργαστηριακού περιβάλλοντος, όπου σήμερα νέοι καλλιτέχνες με το λογαριθμικό κανόνα στο χέρι, προσποιούμενοι μπροστά σε σκίτσα και κατασκευαστικά σχέδια, αισθάνονται στεγασμένοι. Φυσικά, αυτή η ανορθόδοξη συμπεριφορά προς τα παραδοσιακά μέσα μορφοποίησης εξαπέλυσε ένα κύμα επιθυμίας για δοκιμή και μορφολογική εφαρμογή των νέων πρώτων υλών και συσκευών, παραχωρείται δε στον homo-ludens ευρύ πεδίο δημιουργικής δραστηριότητας. Αυτό οδηγεί από τα αντικείμενα από καθρέπτη του Λούτερ και τα με ταινίες ζευγμένα κουτιά του Βίλντιγκ, που με μια κίνηση του παρατηρητή τον οδηγούν σε οπτικούς ερεθισμούς σε κινητά γλυπτά που παροτρύνουν τον παρατηρητή να ξεκινήσει σειρές κινήσεων, να παρατηρήσει τη ροή των κινήσεων και των αλλαγών των σχημάτων, να βρει δικές του καταστάσεις, παραλλαγές και συνδυασμούς, με λίγα λόγια να αρχίσει να παίζει με το αντικείμενο και μάλιστα σαν δημιουργικός ηθοποιός, που εγκατέλειψε τον μέχρι τώρα ρόλο του παθητικού παρατηρητή.

Για παιχνίδι γίνεται λόγος και πραγματικά πολλοί καλλιτέχνες αντικείμενων αποσκοπούν να ενεργοποιήσουν με τα κινητά αντικείμενα τους τη ροπή για παιχνίδι. Σχεδιάζουν προγράμματα που προσφέρουν απόθεμα πιθανών διαδοχών και παραλλαγών κίνησης, φωτός και ήχου, που ο παρατηρητής μπορεί να παρακολουθήσει με σκέψη, όμως σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να επέμβει ενεργά σε συμπαίκτης στις γεμάτες φαντασία ενέργειες του χρώματος, του σχήματος, του ήχου, του φωτός και της κίνησης. Το ότι παιχνίδια καλλιτεχνικά εγκατεστημένα, που μπορούν μάλιστα να ονομαστούν έργο τέχνης, μάγεψαν και κατά τους περασμένους αιώνες καλλιτέχνες και κοινό, μας το θυμίζουν τα και σήμερα ακόμη διάσημα παιχνίδια των νερών (είτε στις Βερσαλλίες, στο ανάκτορο Μπελβεντέρε στη Βιέννη, είτε στο Σαίνμπρουν), τα φαντασμαγορικά πυροτεχνήματα ή και τα παιχνίδια των ρολογιών στην πλατεία του Αγίου Μάρκου στη Βενετία και σε μερικούς καθεδρικούς ναούς. Επιθυμία ανακάλυψης και φαντασία είχαν δημιουργήσει αυτά τα τεχνικά όσα και καλλιτεχνικά συναρπαστικά θαύματα, που προορίζονταν να προκαλέσουν έκπληξη, χαρά και ψυχική ευφορία. Όμως και αντικείμενα που δεν είναι καθόλου θεαματικά και που δεν έχουν απαιτήσεις όσον αφορά το υλικό, όπως αυτά που βγαίνουν από τα εργαστήρια των καλλιτεχνών του καιρού μας, μπορούν να συναρπάσουν, όταν προς μεγάλη έκπληξη του παρατηρητή

αρχίζουν να κινούνται. Τα πασίγνωστα «mobiles» του Κάλντερ, αυτά τα ανάλαφρα αιωρούμενα κατασκευάσματα από σύρμα και αλουμίνιο, που κινούνται σε φτερωτό παιχνίδι στο ελάχιστο ρεύμα αέρα, ή τα «raumtaster» του Ρίκευ που αντιδρούν το ίδιο ευαίσθητα, τέλος δε και οι κατασκευές του Γκύντερ Χαίτσε, συναρμολογημένες από μέρη ρολογιών και συρματοπλέγματα, που κραδαινόνται με τόση χάρη, είναι μερικά παραδείγματα από το οπλοστάσιο των παιχνιδιών των καλλιτεχνών της εποχής μας.

Αν σουτίν την περίπτωση πρόκειται για αντικείμενα που εξωτερικές επιδράσεις τα κάνουν να παίζουν και ιδιαίτερα που εκπιλήσουν με το ακαταλόγιστο της σύμπτωσης, όμως μερικοί καλλιτέχνες χρησιμοποιούν ηλεκτροκινητήρες σαν πηγή κίνησης, όπως π.χ. τα παιχνιδόκουτα του Γκιρς, κατασκευασμένα με έκδηλη ακρίβεια, που προκαλούν την περιέργεια για τεχνικά προβλήματα και ηλεκτρονικές δυνατότητες και δελεάζουν για πειραματισμούς, για παραλλαγές συνδυασμών, με λίγα λόγια ενεργοποιούν τη διάνοια και τη φαντασία αυτού που τα χρησιμοποιεί. Το ίδιο συμβαίνει και με τις μηχανές για φωτοπαιχνίδια του Γκράιβενιτς, που έχουν τελειοποιηθεί με μαθηματική ακρίβεια. Με αυτές ο παρατηρητής, αιχμαλωτισμένος από ένα αθόρυβα κινούμενο σύνολο στοιχείων με ωραία σχήματα, των οποίων οι κινήσεις φαίνονται σαν να υπακούν σε μια μυστηριώδη χορογραφία, μεταφέρεται σε μια ατμόσφαιρα που απασχολεί εντατικά το πνεύμα, παρασύρει δε συγχρόνως σε στοχαστική παρατήρηση.

Η μεταφυσική μεταφορά της τεχνολογίας στη σφαίρα της γεμάτης σκέψη παρατήρησης και πνευματικής εμπειρίας, η δημιουργία μιας ζώνης σιωπής μέσα στην οποία είναι συγχρόνως δυνατός ο στοχασμός και η συγκέντρωση, αυτές ήταν οι ιδέες και οι στόχοι

που ήθελε να πετύχει η ομάδα ZERO (Μακ-Πιέν-Υκέρ) με τα κινητικά αντικείμενα και τα παιχνίδια χώρου-φωτός. «Μύλος στοχασμού» ονόμαζαν με συνέπεια ένα αντικείμενο, στο οποίο είχαν δουλέψει όλοι μαζί (δεν εκτίθεται).

Γίνεται σαφές, και αυτό ισχύει για όλα τα εκτιθέμενα αντικείμενα: «Δεν είναι καθόλου επίδειξη εφαρμογής επιστημονικών γνώσεων σχετικότητας και χρόνου. Είναι ποιητικές απαντήσεις στην πραγματικότητα» (Γκλάντερς).

Αυτό δεν γίνεται εμφανές με την πρώτη ματιά, στην ίδια έκταση, σε όλα τα κινητικά αντικείμενα, φωτογλυπτά και παιχνίδια-μηχανές. Όποιος κοιτάξει με την ησυχία του τις χωρίς βαρύτητα αιωρούμενες μαγικές δυνάμεις του Χάρυ Κράμερ, από λεπτότατο συρματοπλέγμα, μέσα στις οποίες περιστρέφονται εύθραυστοι οργανισμοί και συστήματα τροχίσκων με αθόρυβη κίνηση, ή παρακολουθήσει τους ρυθμούς σχημάτων που γλιστρούν πάνω-κάτω στα εκκρεμή γλυπτά του Άρνουλφ Χόφμαν, που δημιουργούνται στον εναλλασσόμενο ρυθμό των αθόρυβα κινουμένων εκκρεμών, όποιος παρακολουθήσει τις απαλές κινήσεις του συνεχώς αλλάζοντος ρυθμικού παιχνιδιού των σκιών στις πλημμυρισμένες από φως επιφάνειες με καρφιά του Ύκερ ή τους φωτεινούς δρόμους που προχωρούν ψηλαφητά στο πηγάδι φωτός του Γκόπφερτ και βυθιστεί σαυτό το χαριτωμένο πνευματώδες παιχνίδι, όπου ησυχία και κίνηση, φως και ήχος ενώνονται με μοναδικό τρόπο, θα φθάσει – συνεπαρμένος από την ποιητική μαγεία τέτοιων αντικειμένων – χωρίς να το νοιώσει σε στοχαστική παρατήρηση. Μεταφέρεται – όπως τα πράγματα και οι ύλες – ο ίδιος σε άλλο τρόπο ύπαρξης.

Τόμας Γκροχόβιακ

Φραντς Μπέρνχαρντ

- 1934 γεννήθηκε στο Νόιχοϊζερ/Τσεχοσλοβακία
ζει στο Γιάγκκριμ
- 1940 αρχή μαθητείας μαραγκού
- 1959-1966 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
της Καρλσρούης
- 1966 διαμονή στη Φλωρεντία (βραβείο Βίλλα Ρομάνο)
- 1969 διαμονή στη Ρώμη (βραβείο Βίλλα Μάσσιμο)
- 1970 φιλοξενούμενος υπηγητής στην Ακαδημία
Καλών Τεχνών της Καρλσρούης
- 1970/71 φιλοξενούμενος εντεταλμένος καθηγητής
στην Κρατική Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών
της Καρλσρούης

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1970 βραβείο Βίλχελμ Λέμπρουκ της πόλης του
Ντούισμπουργκ
- 1971 υποτροφία από τα κονδύλια του
καλλιτεχνικού βραβείου του Βερολίνου
- 1975 βραβείο του Παλατινάτου για γλυπτική
- 1976 υποτροφία εργασίας του πολιτιστικού
κύκλου της Ομοσπονδιακής Ένωσης
Γερμανικών Βιομηχανιών
- 1977 βραβείο Χανς Τόμας του
Μπάντεν-Βύρτεμπεργκ
- 1980 Πρώτο βραβείο της πόλης του Μύλχαους
- 1981 βραβείο Λύτσε

Οι κατασκευές του Φραντς Μπέρνχαρντ – ο ίδιος τις αποκαλεί μορφές – έχουν κάτι το ρούστικο. Θυμίζουν μεταχειρισμένα χωριάτικα αντικείμενα, που κατά κάποιο τρόπο βρίσκονται σε ένα αλώνι και προέρχονται από την εποχή πριν από τα τρακτέρ και τις μηχανές. Έτσι βρίσκονται και στο πάτωμα στο εργαστήρι ή σε μια έκθεση. Δεν ανέχονται κανένα υπόστρωμα, καμιά βάση, δεν θέλουν καμιά έξαρση, κανένα τονισμό που δεν ενυπάρχει σαυτά τα ίδια. Ο Μπέρνχαρντ χρησιμοποιεί παλιά ξύλα και σίδερα, που τα χειροτεχνεί. Υλικό που έχει αφαιρεθεί από συναρτήσεις που είναι πια αγνώριστες, άσκοπα απορρίμματα, που ίσως να μπορούν να χρησιμοποιηθούν άλλη μια φορά εδώ και εκεί, έστω και με άλλη έννοια. Λοιπόν, τίποτα χαλασμένο, καμιά τραυματισμένη ύλη, καμιά καταστροφή, σήψη ή φθορά, βαθουλωμένα ή

συμπιεσμένα υπολείμματα ατυχημάτων και κανένα πλαστικό. Ασφαλώς αυτό το υλικό στην – όπως θα μπορούσε να πει κανείς – αξιόπιστη έννοιά του έχει κάτι το ευάρεστο και για τη χειροτεχνική σχηματοποίηση δεσμευτικό, όμως τίποτα το υποχρεωτικό για το μήνυμα και την τροποποίησή του. Κουρτ Μάρτιν

Κατά την εργασία στα γλυπτά μου, που εισχωρούν στο χώρο, με ενδιαφέρουν οι αναλογίες και ο ρυθμός επάλληλων στοιχείων. Οι χώροι που βρίσκονται ανάμεσα στα υλικά στοιχεία είναι το ίδιο σημαντικοί όπως και τα ίδια τα υλικά στοιχεία. Και αυτοί είναι τμήμα του γλυπτού και πρέπει να διαμορφωθούν. Αλλάζοντας τις αναλογίες, τους άξονες, τις γωνίες, τους όγκους και τους χώρους προσπαθώ με συνεχή έλεγχο να κατασκευάσω ένα αρχιτεκτονικό δημιούργημα, που πρέπει να εννοηθεί σαν ανθρωπόμορφο σημείο.
Φραντς Μπέρνχαρντ

1

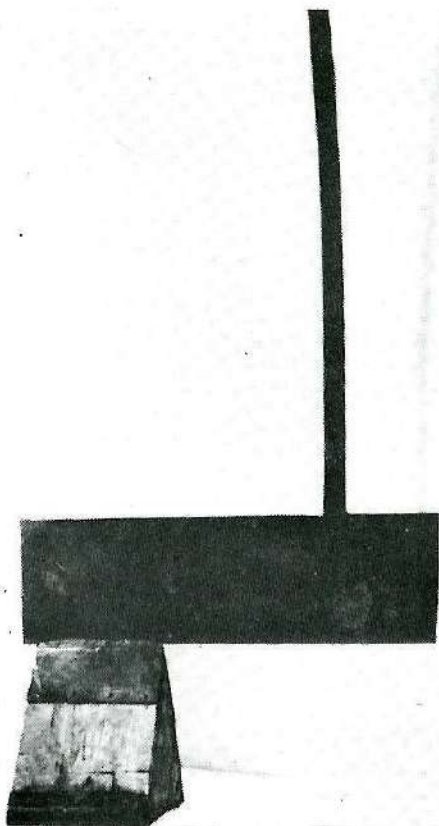
Η τραχειά, 1972
ξύλο και σίδερο
27 × 117 × 145 εκ.

2

Μορφή 6/73, 1973
ξύλο και σίδερο
120 × 225 × 35 εκ.

1

2

Χάρμουτ Μπαιμ

- 1938 γεννήθηκε στο Κάσσελ, ζει στο Λύνεν
1958-1962 σπουδές στη Γενική Ανώτατη Σχολή του Κάσσελ
1962 πρώτες κρατικές εξετάσεις
1964 δεύτερες κρατικές εξετάσεις
σα δάσκαλος τεχνικών
1964-1970 διδάσκει στο γυμνάσιο της Φούλντα
1969 φιλοξενούμενος υφηγητής στη Γενική
Ανώτατη Σχολή του Κάσσελ
1970-1973 υφηγητής βιομηχανικού σχεδίου στην
Ανώτατη Επαγγελματική Σχολή του Ντόρτμουντ
από το 1973 καθηγητής στην Ανώτατη Επαγγελματική
Σχολή του Ντόρτμουντ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1975 βραβείο τέχνης της πόλης Γκέλζενκίρχεν

Ένας κάμπος από κανονικά διευθετημένα τετράγωνα θα γίνει πιο μεταβλητός με αποφασιστικό τρόπο. Ένας κινητήρας φέρει έναν πίνακα με ορισμένο αριθμό μαγνητών. Από πάνω βρίσκεται μια πλάκα πλεξιγκλάς, πάνω στην οποία είναι διευθετημένα μαγνητικά τετράγωνα μέσα σε ένα διαφανές πλαστικό ράστερ. Η μεταβλητότητα προκύπτει από μαγνητική έλξη, ομοιόμορφες στροφές του κινητήρα και οροθέτηση των τετραγώνων.

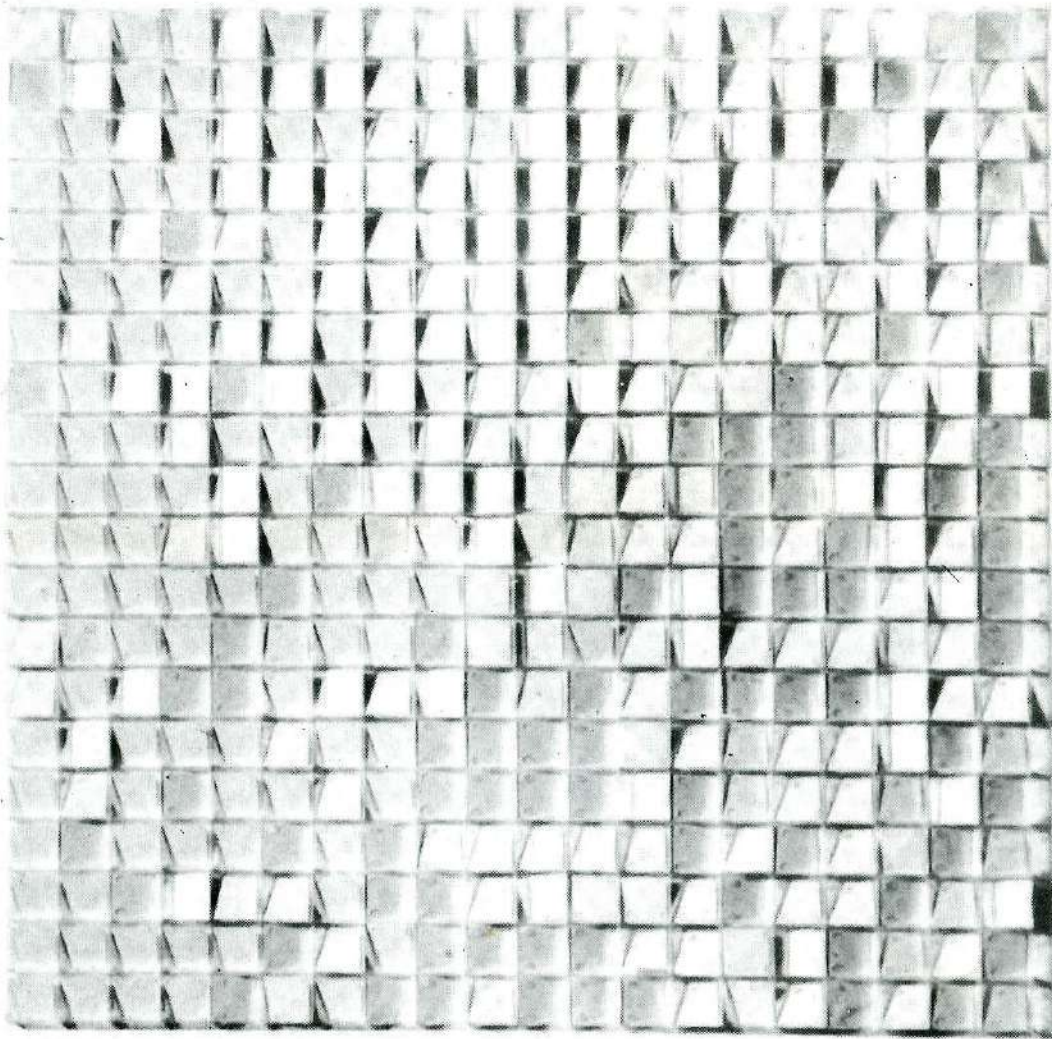
Η μεταβλητότητα προσδιορίζεται από:

1. Τη διάταξη των μαγνητικών τετραγώνων σε σχέση με τη διάταξη των μαγνητών που βρίσκονται από κάτω
2. Το πάχος των μαγνητών που έλκουν και απωθούν
3. Την απόσταση του κάμπου από τον πίνακα που βρίσκεται από κάτω
4. Την ταχύτητα του κινητήρα
5. Το χώρο δράσης των μεμονωμένων τετραγώνων
6. Την έλξη της γης

Αυτοί οι 6 ορισμοί γίνονται οπτικά ενεργοί με τη ρυθμική διακύμανση των πολλαπλά μεταξύ τους συσχετισμένων τετραγώνων. Μπορεί να ενσωματωθεί μικρόφωνο και να δυναμώσει ο θόρυβος λειτουργίας. Διαφορετικές ταχύτητες περιστροφής και διαφορετικά υλικά θα παράγουν νέους θορύβους.

Χάρτουμ Μπαιμ

3
Κινητική δομή, HF 17, 1967
πλαστικό, ηλεκτροκινητήρας
82 × 82 × 12,3 εκ.

Γκύντερ Ντορ

- 1936 γεννήθηκε στο Μύνστερ Βεσφαλίας
ζει στο Έσσεν
- 1957-1958 σπουδές στην Ανώτατη Επαγγελματική
Σχολή του Μύνστερ
- 1958-1962 σπουδές στη Γενική Ανώτατη Σχολή του
Κάσσελ, κλάδος τέχνη
πρώτες και δεύτερες κρατικές εξετάσεις
σα δάσκαλος τεχνικών
- 1962-1979 εργάζεται σα δάσκαλος τεχνικών
από το 1979 καθηγητής στην Ανώτατη Επαγγελματική Σχολή
Κάτω Ρηνανίας, τμήμα βιομηχανικού σχεδίου
στο Κρέφελντ για τον κλάδο σχεδιασμού
αντικειμένων και συστημάτων αντικειμένων

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1976 υποτροφία εργασίας του πολιτιστικού
κύκλου της Ομοσπονδιακής Ένωσης
Γερμανικών Βιομηχανιών

4

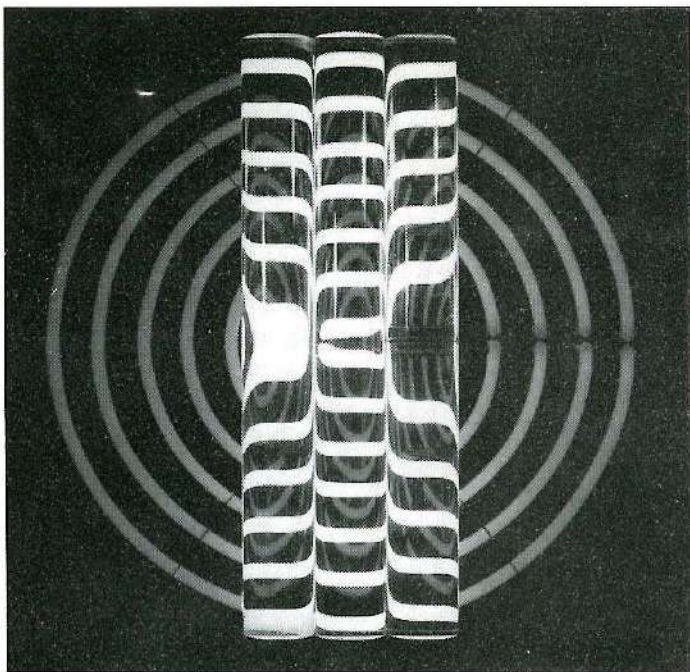
Κυλινδρόγραμμα N 9, 1969
λαμπτήρες φθορισμού υψηλής τάσης και
πλεξιγκλάς
90 × 90 εκ.

5

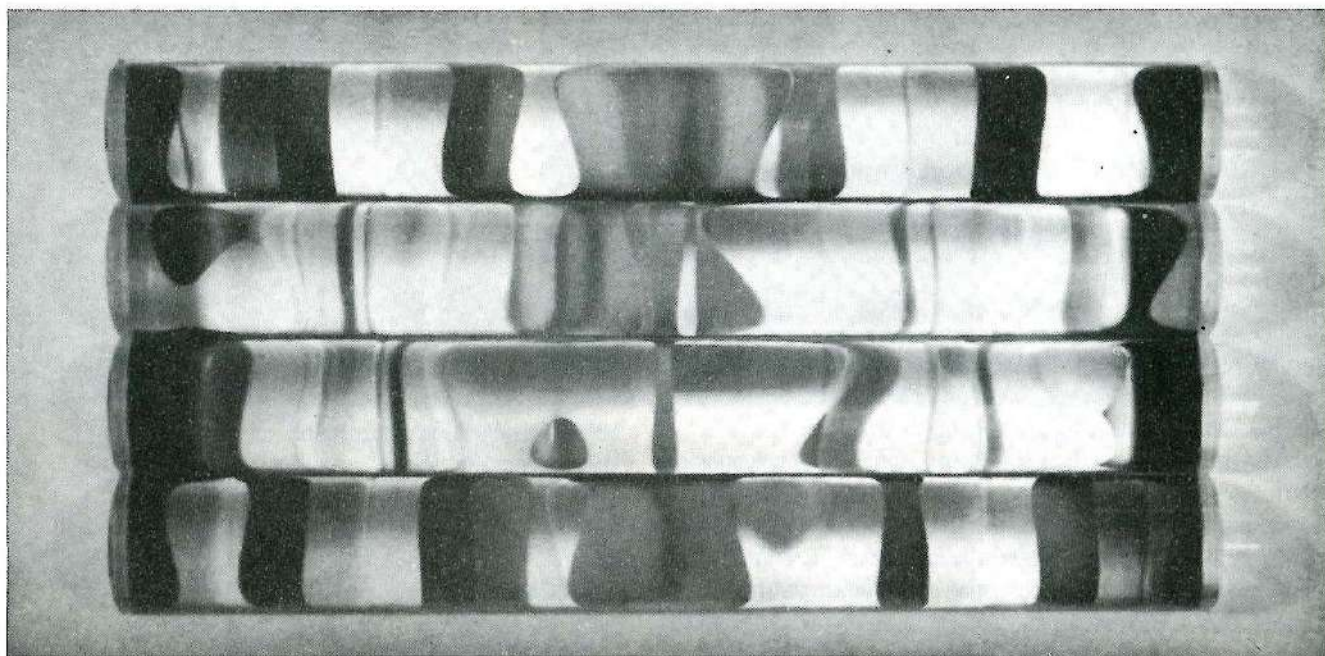
Κυλινδρόγραμμα S 12, 1972
λαμπτήρες φθορισμού υψηλής τάσης και
πλεξιγκλάς
50 × 100 εκ.

Φως και κίνηση, τα δυο κύρια στοιχεία της δουλειάς μου
χρησιμοποιούνται κατά δύο διαφορετικούς τρόπους. Πρώτα
παράγει το αντικείμενο μια σειρά ρευστών σχημάτων,
που αποκτούν διαφάνεια από το φως που βρίσκεται πίσω τους.
Ο παρατηρητής δέχεται εξωτερικά παθητικά, ενώ τα μάτια του
παρακολουθούν τις αλλαγές, που παρόλη την κίνηση έχουν μια
σημαντική συνέχεια για την επενέργεια του αντικειμένου.
Στη δεύτερη περίπτωση ο παρατηρητής πρέπει να ενεργήσει
σωματικά, πρέπει να κινηθεί ο ίδιος, για να πετύχει κίνηση και
αλλαγή στο αντικείμενο. Αυτά τα αντικείμενα έχουν για μένα ένα
είδος χαρακτήρα μοντέλου για δυνατότητες σε συνάρτηση με
αρχιτεκτονική, μέσα στην οποία κινούνται άνθρωποι.

Γκύντερ Ντορ

4

5

Χανς Γκάπελ

- 1927 γεννήθηκε στο Μάινιγκεν Θουριγγίας
ζει στο Γκέρλιγκεν κοντά στη Στουτγάρδη
- 1946-1949 σχολή Βέρκκουνατσουλε του Έρφουρτ
1949-1950 σχολή Βέρκκουνατσουλε του Όφφενμπαχ
από το 1955 εργάζεται σαν ελεύθερος επαγγελματίας
σχεδιαστής γραφικών τεχνών
- από το 1963 κινητικά αντικείμενα
1967-1970 ελεύθερος υφηγητής για τυπογραφία και
μορφολογία στην Ανώτατη Επαγγελματική
Σχολή Γραφικών Τεχνών της Στουτγάρδης

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1966/1967 διαγωνισμός Γκράφικ Ντηζάιν Γερμανία,
ανώτατη διάκριση
- 1969/1970 Γκράφικ Ντηζάιν Γερμανία, διάκριση
1978 Γκράφικ Ντηζάιν Γερμανία, διάκριση

Ολόκληρη σειρά των τυπικών έργων του πρέπει να θεωρηθούν σαν μεταβλητές εικόνες. Η τρίτη διάσταση, τα διαφορετικά επίπεδα μέσα στα οποία κινούνται οι κινητές μονάδες υπαγορεύονται από την κατασκευή, δεν έχουν μορφολογική λειτουργία. Ο Γκάπελ δεν προσφέρει ούτε παιχνίδι κινήσεων με την έννοια αφηρημένου χορού, στον οποίο θα είχε σημασία η χρονολογική ακολουθία των στάσεων. Τα στοιχεία του συγκεντρώνονται ομαδικά σε συνεχώς καινούργιους σχηματισμούς, που εμφανίζονται σε μορφές. Το αυτονόητο της παραγμένης τάξης τους, της τακτοποιημένης κίνησής τους, αναγκάζει τον παρατηρητή να αντιδράσει στην οπτική προσφορά. Πίνακες και ράβδοι περιστρέφονται φυγόκεντρα, δηλ. τα σημεία περιστροφής δεν βρίσκονται στα κέντρα των κύκλων ή των σημείων διχοτόμησης, η μετατόπισή τους δεν θεωρείται σαν βαρετή περιστροφή αλλά σαν συνεχής αλλαγή των συνθέσεων. Για την κίνηση χρησιμοποιούνται αόρατοι κινητήρες που εργάζονται αθόρυβα. Ήταν λογικό, ο Γκάπελ να χρησιμοποιήσει και το φως σαν αισθητικό μέσο. Υπάρχουν αντικείμενα επίπεδα σχεδιασμένα και τρισδιάστατα, στα οποία αποκολλάται εντελώς από το υλικό φωτίζοντας ανακλαστικούς πίνακες με σπότλαϊτες και προκαλώντας κάπου μέσα στο χώρο, στα ταβάνια και στους τοίχους ένα συναρπαστικό παιχνίδι φωτεινών αντανάκλασεων και

σκιών. Στα τελευταία του αντικείμενα, που λειτουργούν ηλεκτρονικά, οι ομαδικοί σχηματισμοί των μορφών αναγγέλλονται αποκλειστικά από κατευθυνόμενα φωτεινά σήματα.
Χ.Β. Φράνκε

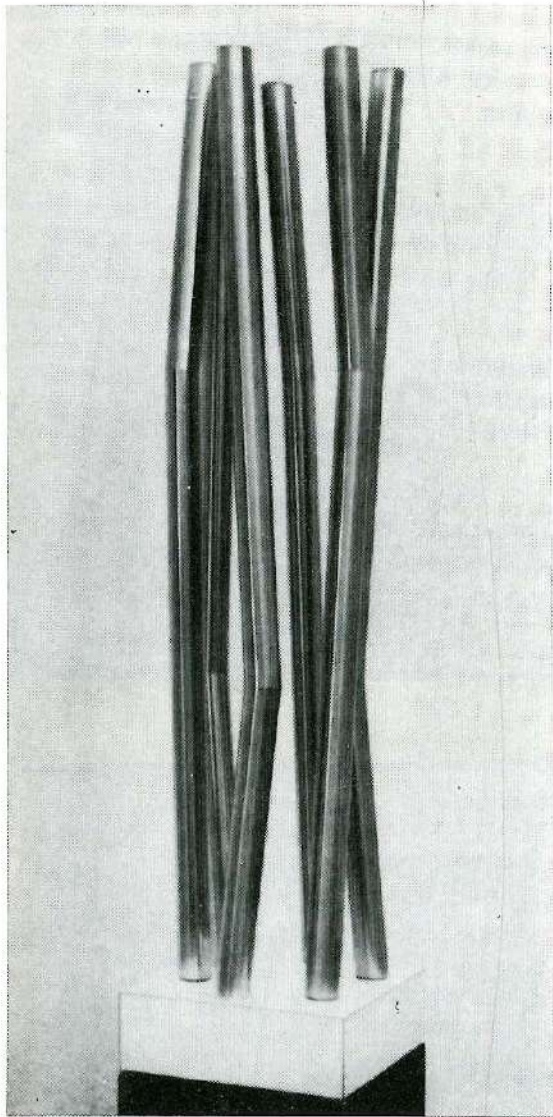
6

Κινητικό αντικείμενο 71/543/13
σωλήνες, ανοξείδωτος χάλυβας
30 × 30 × 130 εκ.

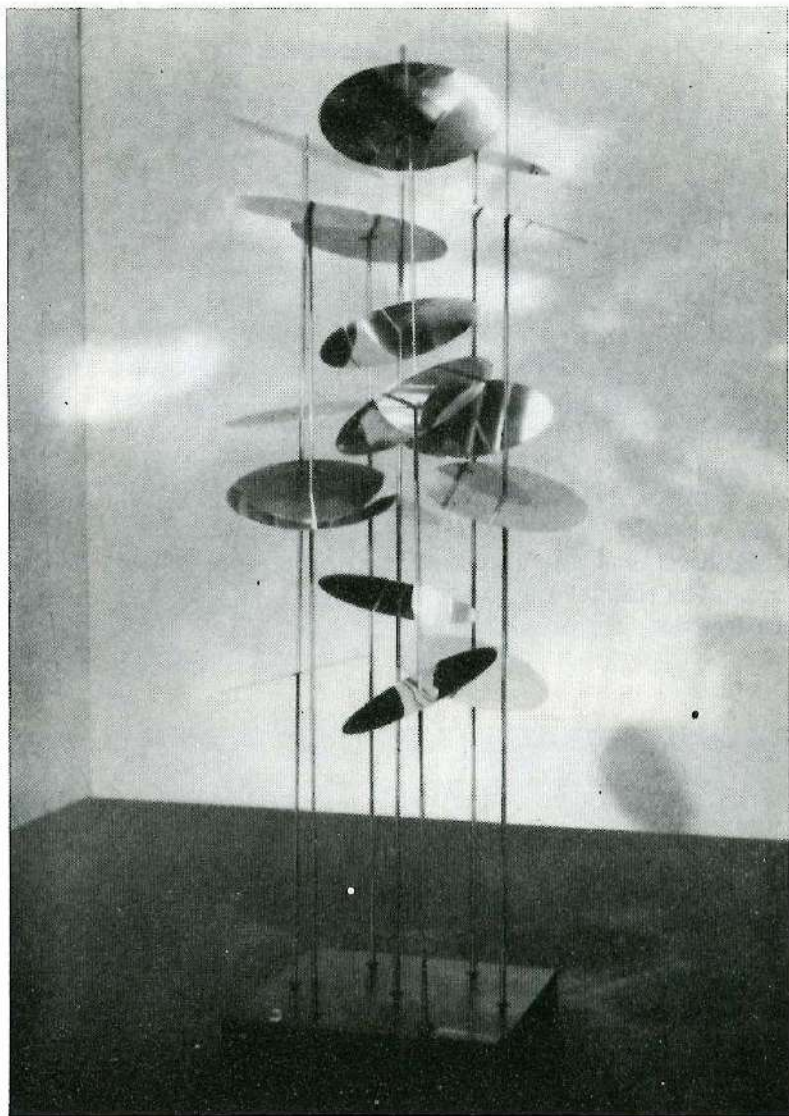
7

Κινητικό αντικείμενο 73/777
ανοξείδωτος χάλυβας
50 × 50 × 195 εκ.

6

7

Βάλτερ Γκιρς

- 1937 γεννήθηκε στο Μάνβαϊλερ/Παλατινάτο
ζει στο Σβαίμπις Γκμυντ
- 1959-1964 σπουδές στην Ανώτατη Επαγγελματική Σχολή
Εικαστικής του Σβαίμπις Γκμυντ
(κλάδος βιομηχανικού σχεδίου)
- από το 1964 βιομηχανικός σχεδιαστής σαν
ελεύθερος επαγγελματίας
- από το 1968 σπουδάζει μόνος του ηλεκτρονική

Το ενδιαφέρον μου για οπτικά, ακουστικά και τεχνικά προβλήματα μπορώ να το εντάξω και να το πραγματοποιήσω με την κατασκευή ηλεκτρονικών αντικειμένων για παιχνίδι. Αποτέλεσμα: Η οπτική εμφάνιση δεν είναι το τελικό αποτέλεσμα των δημιουργημάτων μου, αλλά αιτία δυναμικών διαδικασιών, όπως ρυθμός, δψαδοχές ήχων, φωτοπαιχνίδια κ.λ.π. Αυτά τα ενεργοποιεί και τα παραλλάσσει αυτός που τα χρησιμοποιεί, ο οποίος πρέπει να βγει έτσι από το ρόλο του παθητικού παρατηρητή.

Βάλτερ Γκιρς

8

Μπλε μουσική εικόνα, 1972
αλουμίνιο, ακρυλικό γυαλί, ρευματοωθητής
75 × 75 × 15 εκ.

9

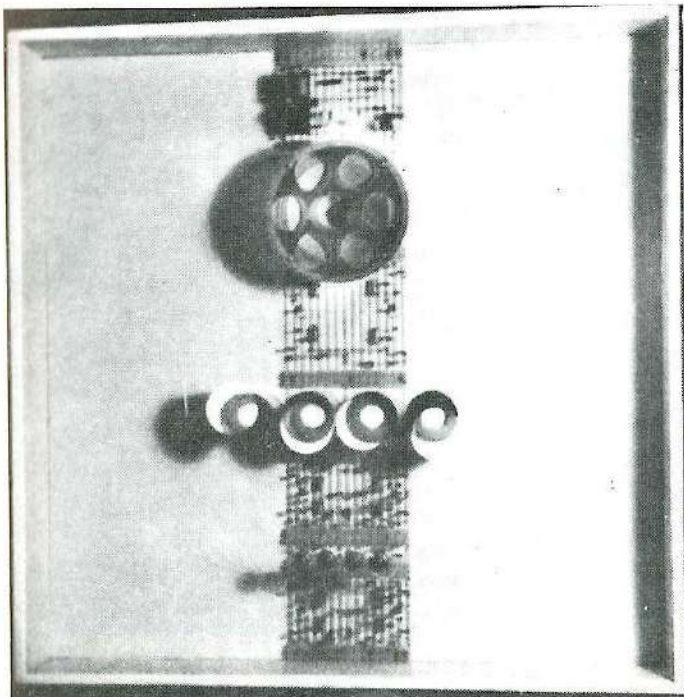
Παιχνίδι για τέσσερα ρελαί, 1972
αλουμίνιο, ακρυλικό γυαλί, ρευματοωθητής
75 × 75 × 15 εκ.

10

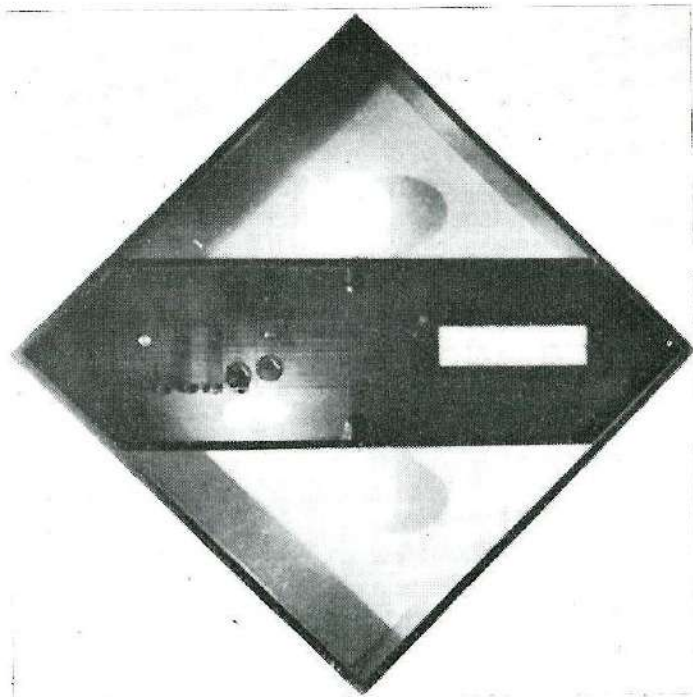
Φωτοπαιχνίδι, 1973
αλουμίνιο, ακρυλικό γυαλί, ρευματοωθητής
75 × 75 × 15 εκ.

11

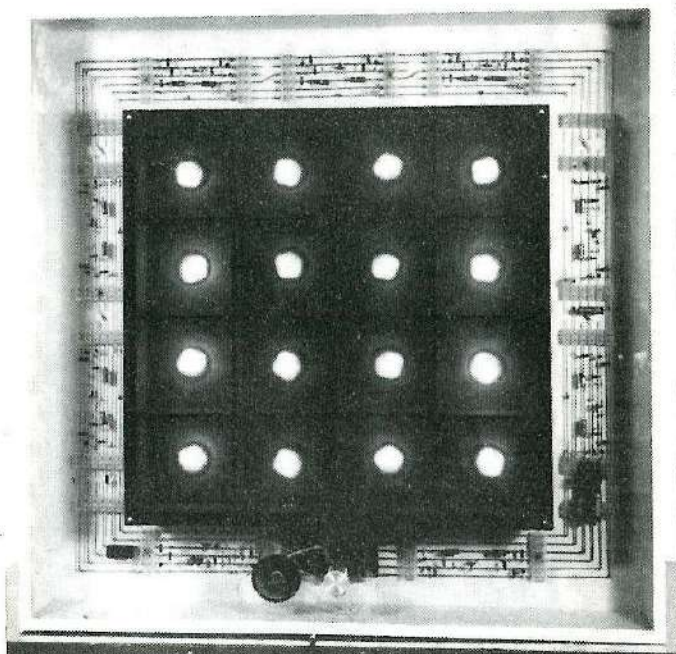
Ηλεκτρονικό αντικείμενο, 1978
ακρυλικό γυαλί/ηλεκτρονική
120 × 120 × 6 εκ.

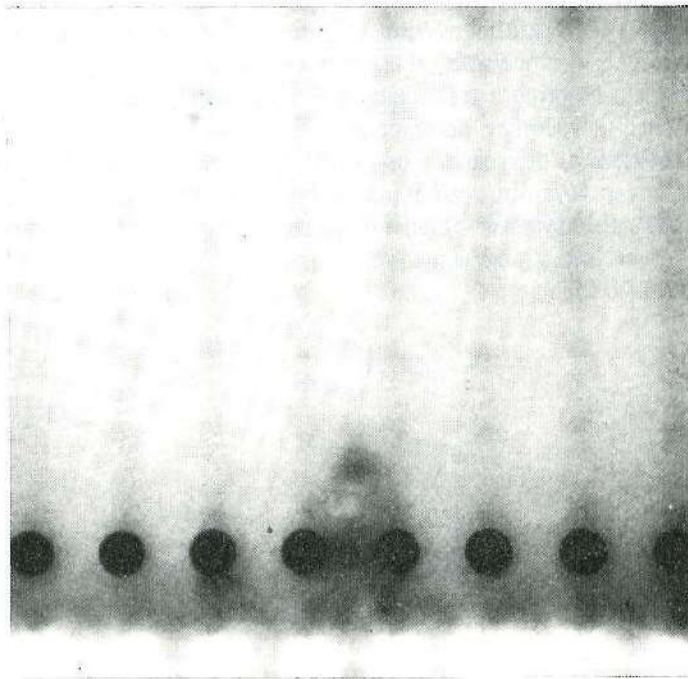
8

9

10

11

17

Ρολφ Γκλάσμαϊερ

- 1945 γεννήθηκε στο Πέβσουμ κοντά στο Έμντεν
ζει στο Γκέλζενκίρχεν/Μπυρ
- 1962-1965 μαθητεύει σα στοιχειοθέτης και κάνει
πρακτική εξάσκηση στη φωτογραφία
- από το 1962 ασχολείται με σχηματισμούς σειρές
- 1965-1968 σπουδές στην Ανώτατη Σχολή Εικαστικής του
Ουλμ, τμήμα οπτικής επικοινωνίας
- 1970 διαμονή στη Ρώμη (βραβείο Βίλλα Μάσσιμο)

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1967 βραβείο τέχνης της πόλης του Γκέλζενκίρχεν
βραβείο Χούγκο Χαίρινγκ
- 1969 1ο βραβείο της 6ης Μπιεννάλε του Παρισιού,
τμήμα γλυπτικής
- 1970 Σιτε Ιντερνασιονάλ ντεζ Αρ, Παρίσι

Κατασκευάζω αντικείμενα με κινητά εξαρτήματα.

Βρίσκω τα στοιχεία μου σε μεγάλα καταστήματα: τμήμα οικιακών
σκευών, ειδών υγιεινής, σιδηρικών. Δεν αναπτύσσω σχήματα, δεν
χρησιμοποιώ σχήματα που έχουν αναπτύξει άλλοι: λαβές
παραθύρων, δακτύλιοι ριλόγκα, μάνταλα, αντένες ραδιοφώνου,
μεντεσέδες, στηρίγματα για κρεμάστρες ρούχων, θήκες για ρολό
χαρτιού, στηρίγματα για σκουπόξυλα, θήκες σφραγίδων, κουτιά,
κλάπες, κρεμάστρες για πετσέτες.

Τακτοποιώ τα στοιχεία μου σε σειρές. Προσπαθώ να βρω την
καλύτερη δυνατότητα για μεταβλητότητα. Έχω μόνον αυτό το
πρόβλημα. Δεν κάνω «τέχνη», ο παρατηρητής (παίκτης) κάνει την
«τέχνη», εγώ σχεδιάζω προγράμματα.

Ρολφ Γκλάσμαϊερ

12

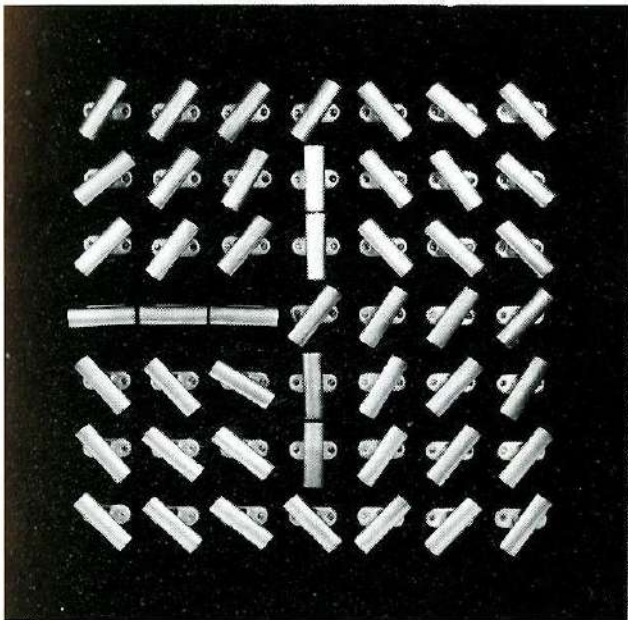
Αντικείμενο μεγάλων καταστημάτων:
λαβές παραθύρων, 1967
80 × 80 εκ.

13

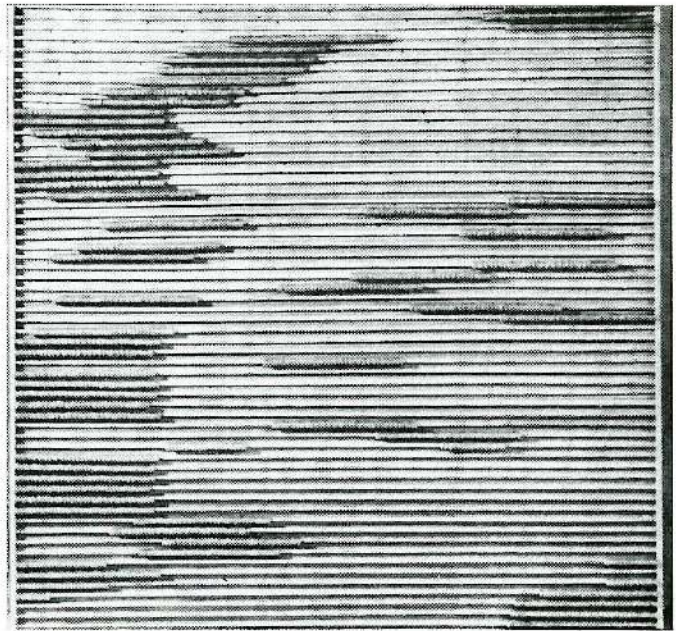
Αντικείμενο μεγάλων καταστημάτων:
κρίκοι ριλόγκα, 1968
130 × 130 εκ.

14

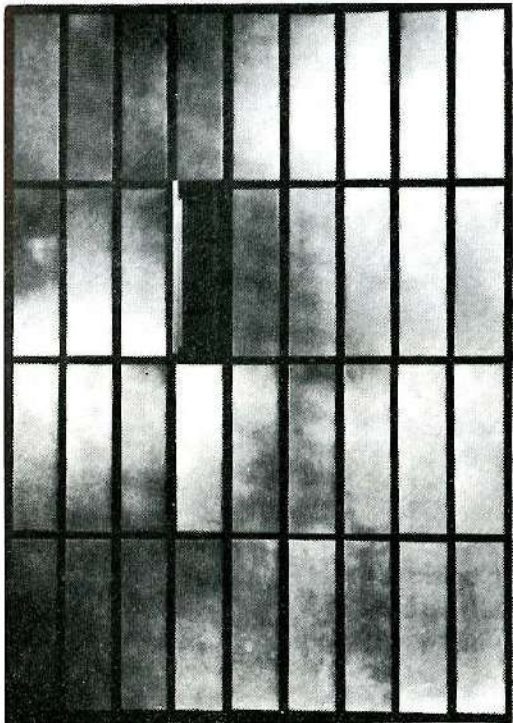
Αντικείμενο μεγάλων καταστημάτων:
οπές επιστολών, 1971
70 × 100 εκ.

12

13

14

19

Χέρμαν Γκαίπφερτ

- 1926 γεννήθηκε στο Μπαντ Νάουχαϊμ
1982 πέθανε στο Βέλγιο
1951-1957 σπουδές στη Σχολή Σταίντελ στη Φραγκφούρτη
Ανώτατη Σχολή Εικαστικών Τεχνών της
Φραγκφούρτης
1955-1957 βοηθός σ' αυτή τη σχολή
από το 1964 συνεργασία με τον αρχιτέκτονα
Ι.Π. Χαίλτσιγκερ στην «Κοινοπραξία
προγραμματισμού νέων μορφών περιβάλλοντος»
1969 σεμινάριο για το περιβάλλον στη
σχολή Σταίντελ
1970 Σιτέ Ιντερνασιονάλ ντεζ Αρ, Παρίσι
1977 φιλοξενούμενος υφηγητής στη
σχολή Σταίντελ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1967 βραβείο Χούγκο Χαίρινγκ
1970 Σιτέ Ιντερνασιονάλ ντεζ Αρ, Παρίσι

Το καινούργιο μορφοποιητικό μέσο, που μπορεί αμέσως να χρησιμοποιηθεί σαν υλικό, το φως, δεν έχει μόνον επιδράσεις στη σχηματική εμφάνιση της εικόνας, αλλά ανοίγει μια κατηγορία τέχνης που ως τότε δεν εφαρμοζόταν με αυτήν την πρόθεση. Το κατασκεύασμα που αντιπροσωπεύει αυτό το είδος της τέχνης, το αντικείμενο, δεν συγκρίνεται με την εικόνα, το γλυπτό ή το ανάγλυφο..... Το φως είναι εδώ μόνο ένας τρόπος εμφάνισης των νέων μέσων. Παράλληλα με το φως υπάρχουν ακόμη ο ήχος και το μαγνητικό πεδίο. Με μια λέξη, όλη η κυματόσχημη φύση, ή το ενεργησιακό υλικό. Για να γίνει αντιληπτό το ενεργησιακό υλικό στις ανθρώπινες αισθήσεις, ιδιαίτερα στο μάτι και στο αυτί, χρησιμοποιείται ένα όργανο. Αυτό το όργανο είναι το αντικείμενο. Το είδος του αντικειμένου, που αυτή τη στιγμή βλέπουμε πιο πολύ, είναι το κινητικό αντικείμενο. Αυτό είναι εντελώς φυσικό, γιατί η κυματόσχημη φύση είναι στην ουσία της κινητική. Από αυτό φαίνεται εύκολα, ότι το όργανο, το ίδιο το αντικείμενο, βρίσκεται σε αδιάλυτη συνάρτηση με το υλικό της εικόνας του και με το διατυπωμένο, βιωτό αποτέλεσμα της εικόνας. Το αποτέλεσμα της εικόνας δεν είναι ούτε αντικειμενικό, ούτε μη αντικειμενικό. Είναι συγκεκριμένο. Είναι καλλιτεχνικά διατυπωμένη φύση. Τι άλλο είναι τέχνη; Οι

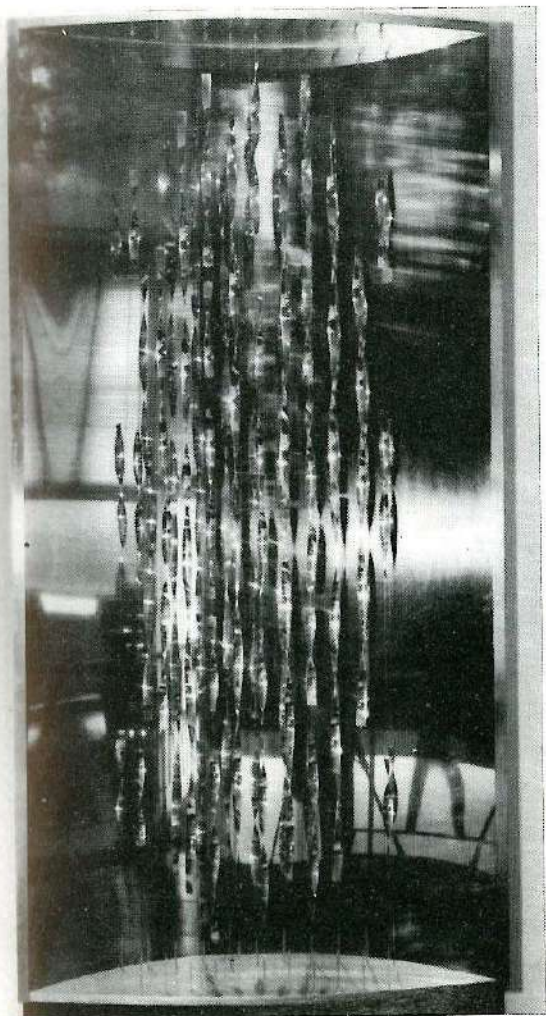
συνέπειες από αυτόν το σχεδιασμό για τον παραγωγό της τέχνης και για τον καταναλωτή της τέχνης είναι πολύπλευρες. Ο παραγωγός της τέχνης κατεργάζεται άλλο υλικό και χρειάζεται για αυτό άλλα εργαλεία, ο καταναλωτής της τέχνης δελεάζεται να βγει από τον παθητικό τρόπο με τον οποίο παρατηρεί τις εικόνες και προσκαλείται να συμμετάσχει ενεργά στην ολοκλήρωση.
Χέρμαν Γκαίπφερτ

15

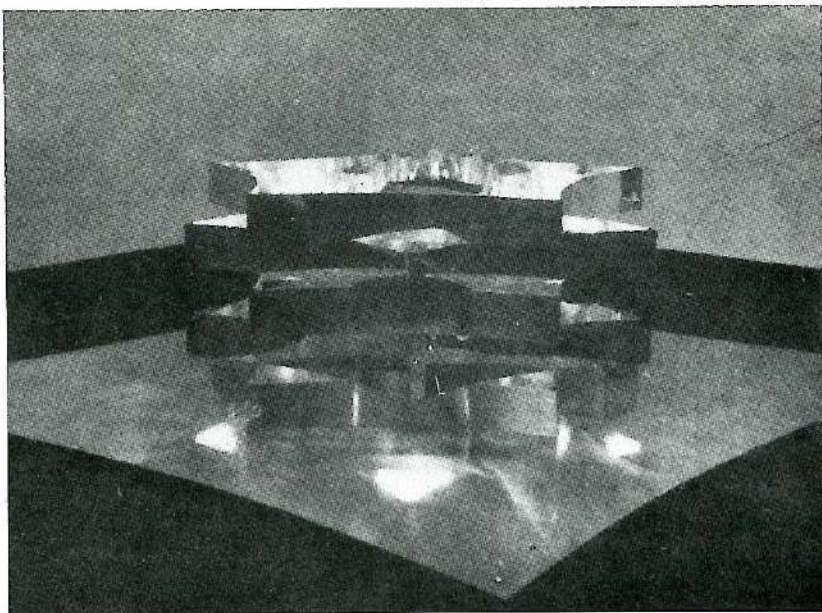
Αντικείμενο φωτός με κάθετη μεταφορά
αλουμίνιο και ξύλο
110 × 200 εκ.

16

Πηγάδι φωτός, 1967
αλουμίνιο, ξύλο, ηλεκτρικό φως
150 × 150 εκ.
(πλάκες δαπέδου 300 × 300)

15

16

Γκέρχαρντ φον Γκράιβενιτς

- 1934 γεννήθηκε στη Σίλντα/Μαρκ Βραδεμβούργο ζει στο Μόναχο και στο Άμστερνταμ
- 1955-1956 σπουδές πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο της Φραγκφούρτης/Μάιν
- 1956-1961 σπουδές στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών του Μονάχου
- 1959 ιδρύει το περιοδικό «Νότα»
- 1962 συνιδρυτής του διεθνούς κινήματος «Νουβέλ Ταντάνς»
- 1967 φιλοξενούμενος υφηγητής στην Ανώτατη Σχολή Κινηματογράφου και Τηλεόρασης, Μόναχο
- 1967-1969 φιλοξενούμενος υφηγητής στη Γενική Ανώτατη Σχολή του Κάσσελ, τμήμα τέχνης στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών της Νυρεμβέργης στην Κρατική Ανώτατη Σχολή Εικαστικών Τεχνών του Μπράουνσβαϊγκ
- 1968 συμμετοχή στην έκθεση «Ντοκουμέντα 4» του Κάσσελ
- 1978 φιλοξενούμενος καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή Εικαστικών Τεχνών του Αμβούργου

Τα πρώτα κινητικά αντικείμενα που κατασκεύασα το 1960/61 αποτελούνται από έναν κάμπο με μεγάλο αριθμό ιδίων και απλών γεωμετρικών στοιχείων, ορθογώνια, τρίγωνα κ.λ.π., διανεμημένων κανονικά. Κινούμενα από έναν κινητήρα, τα στοιχεία μπορούν να περιστρέφονται γύρω από το κέντρο τους, και μάλιστα ανεξάρτητο το ένα από το άλλο ή ακριβέστερα: όχι συγχρονισμένα. Τα στοιχεία πρέπει να κινούνται στον ελάχιστο βαθμό τόσο γρήγορα, ώστε μόλις να διακρίνεται η κίνηση και στον ανώτατο βαθμό τόσο, ώστε να διατηρούν ακόμη την ταυτότητά τους. Σε υψηλή ταχύτητα τα στοιχεία σχηματίζουν άλλες δυναμικές μορφές. Έκανα αντικείμενα με γραμμές (λουρίδες) και άλλα με κυκλικά στοιχεία. Οι γραμμές δίνουν κατεύθυνση και η κίνησή τους παράγει αλλαγή της κατεύθυνσης. Οι κύκλοι δεν έχουν κατεύθυνση και η κίνησή τους παράγει κατεύθυνση. Έτσι μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα σε κίνηση που αλλάζει την κατεύθυνση και σε κίνηση που προσδιορίζει την κατεύθυνση. Είμαι πεπεισμένος, ότι στην τέχνη ο παράγων παιχνίδι θα μετατοπίζεται όλο και περισσότερο από τη διαδικασία της παραγωγής στη διαδικασία της υποδοχής. Όμως, συμμετοχή δε

σημαίνει απαραίτητως σωματική δραστηριότητα. Μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα σε δύο τρόπους πιθανής συμμετοχής: από το ένα μέρος αντικείμενα για παιχνίδι, στα οποία ο «παρατηρητής» μπορεί να διαλέξει από ένα απόθεμα πιθανών διατάξεων που έχει προκαθοριστεί από το πρόγραμμα, από το άλλο μέρος μηχανές για παιχνίδι, που σε μια ενέργεια του παρατηρητή αντιδρούν λίγο ή πολύ απρόβλεπτα.

Γκέρχαρντ φον Γκράιβενιτς

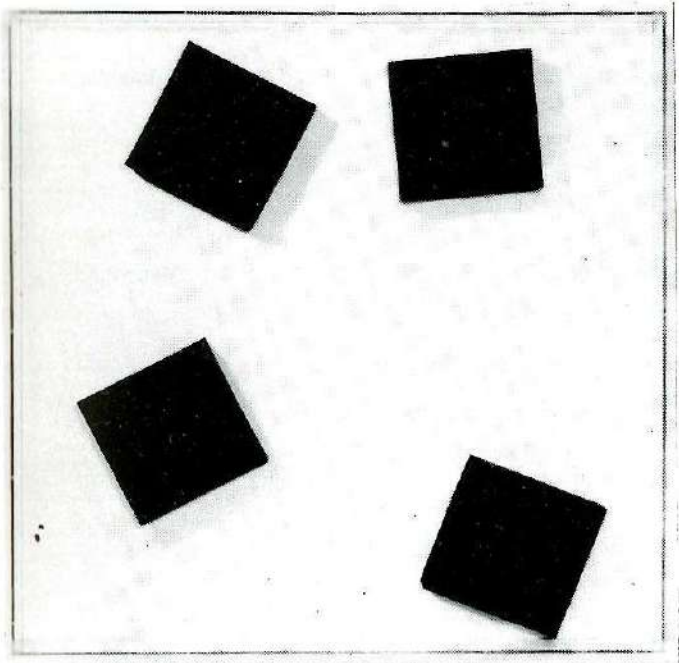
17

Αντικείμενο με μαύρα τετράγωνα πάνω σε άσπρο, 1969
διάφορα υλικά και κινητήρας εναλλασσόμενου ρεύματος
102 × 102 εκ.

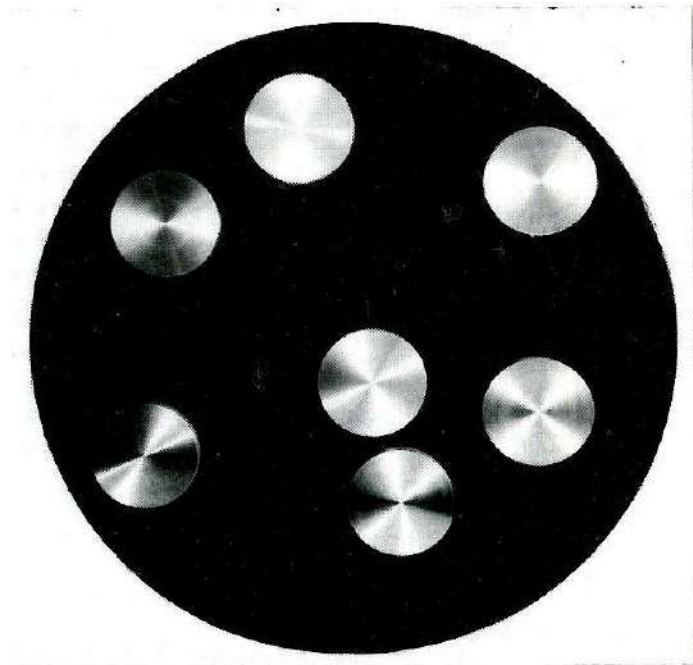
18

Κινητικό αντικείμενο με 7 μεταλλινούς δίσκους επάνω σε μαύρο, 1970
διάφορα υλικά και κινητήρας εναλλασσόμενου ρεύματος
διαμ. 122 εκ.

17

18

Γκότχαρντ Γκράουμπνερ

- 1930 γεννήθηκε στο Έρλμπαχ/Φόγκτλαντ
ζει στο Ντύσσελντορφ
- 1947 σπουδές στην Ανώτατη Σχολή Εικαστικών
Τεχνών του Βερολίνου
- 1948/1949 και
- 1951/1952 σπουδές στην Κρατική Ακαδημία Εικαστικών
Τεχνών της Δρέσδης
- 1954-1959 σπουδές στην Κρατική Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελντορφ
- 1965 υφηγητής
- 1969 καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή Εικαστικών
Τεχνών του Αμβούργου
- 1973 καθηγητής στην Κρατική Ακαδημία Καλών
Τεχνών του Ντύσσελντορφ

Μπορεί κανείς να παρακολουθήσει βαθμηδόν την εξέλιξη της καλλιτεχνικής μου δουλειάς. Το χρώμα αναπτύσσεται σαν οργανισμός χρώματος. Προσέχω την αυθυπαρξία του, σέβομαι την αυτονομία του. Έτσι, το δισδιάστατο άπλωμα μπόρεσε να συμπυκνωθεί σε σώμα, το σώμα, σε ασώματη συμπύκνωση, να διαλυθεί σαν ομίχλη στο χώρο. Ο χώρος ομίχλης σαν απόλυτη έκφραση της ζωγραφικής μου αξιώνει όλες τις αισθήσεις, συγκεντρώνει εντατικότερα την προθυμία αφομοίωσης. Ο παρατηρητής εντάσσεται, παίρνει στην κατοχή του το ζωγραφικό χώρο και συγχωνεύεται με τη ζωγραφική. Επιπλέον η ομογενής μάζα (χρώμα, ομίχλη) πρέπει πρώτα να μεταβληθεί από μια επικίνδυνη ζώνη (αυτό που εκθέτει σε κίνδυνο ένα έργο τέχνης, αλλά συγχρόνως το κάνει επικίνδυνο). Προκύπτουν παρτίδες κορεσμού και ίσχυασης, διευθετούν οπτικές ανησυχίες. Χρώματα δεν χρησιμοποιούνται μόνο, παράγονται στην ανάκλαση του φωτός, σε ζώνες σκιάς, σε μάζα ομίχλης. Στις επικαλυμμένες εικόνες μου υπάρχει ελαχιστότατο πραγματικό χρώμα. Ένας πέπλος από γάζα φιλτράρει αυτό από τον έγχρωμο χώρο φωτός, που πάλλει κάτω από αυτήν τη μεμβράνη, το φως ταλαντεύεται. Η απόχρωσή του κάνει το χρώμα να γίνει μια εμπειρία.

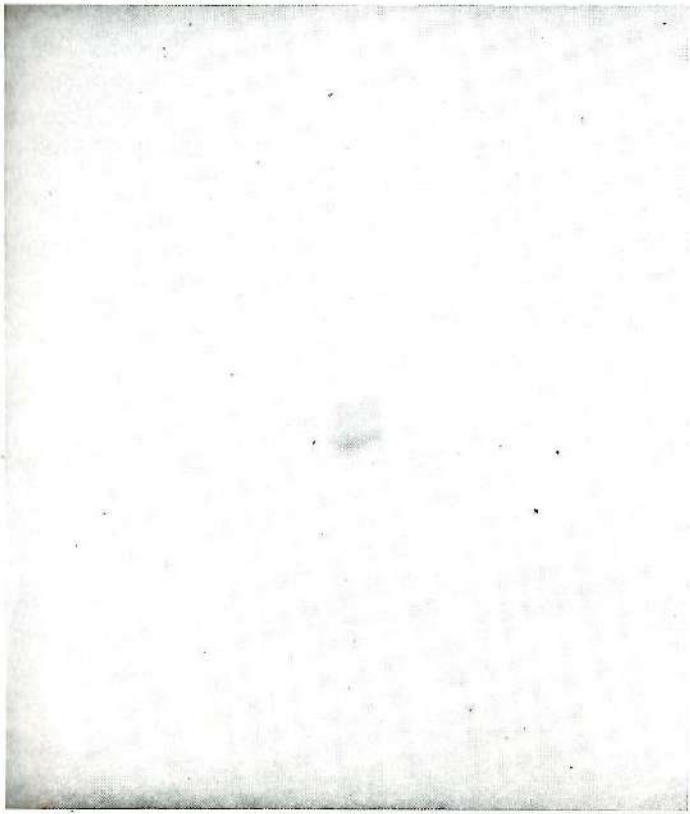
Γκότχαρντ Γκράουμπνερ

19

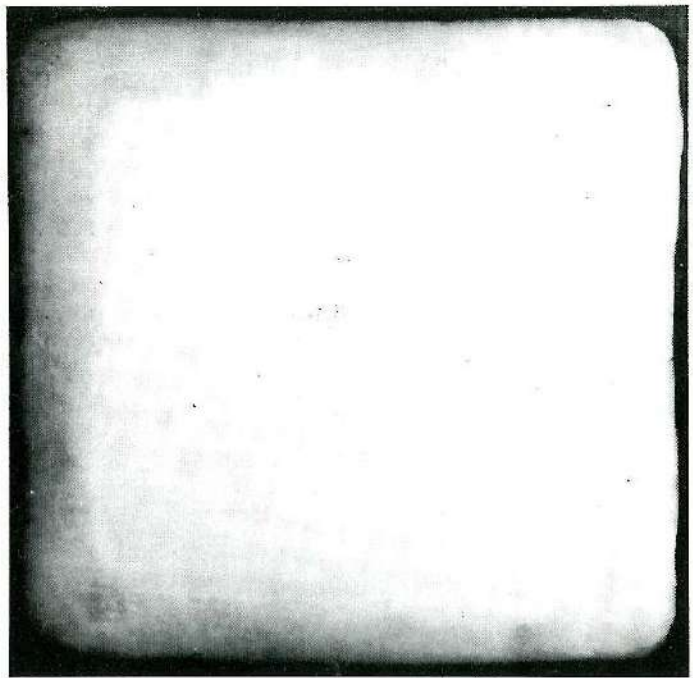
Εικόνα μαξιλαριού Ούμπιγκο 1964/1967
ζωγραφισμένα μαξιλάρια από αφρώδες επάνω σε μουσαμά,
επικαλυμμένα με περλόν και επιζωγραφισμένα
130 × 110 εκ.

20

Εικόνα μαξιλαριού, 1972
ζωγραφισμένο μαξιλάρι από αφρώδες επάνω σε μουσαμά,
επικαλυμμένο με περλόν και επιζωγραφισμένο
83 × 84 εκ.

19

20

Γκύντερ Χαίζε

- 1924 γεννήθηκε στο Κίελο
ζει στο Ντύσσελτορφ
- 1945-1948 αυτοδίδακτος σα ζωγράφος και σχεδιαστής
- 1948-1949 ιδιωτική σχολή καλών τεχνών
στο Πλεν Χόλσταϊν
- 1950-1957 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελτορφ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1966 1ο βραβείο του ιδρύματος
Ντέηβιντ Ε. Μπράιτ στην
33η Μπιεννάλε της Βενετίας
- 1967 βραβείο Κορνέλιους της πόλης του
Ντύσσελτορφ
βραβείο του ιδρύματος
Σόλομον Ρ. Γκούγκενχάϊμ, Νέα Υόρκη
- 1978 βραβείο τέχνης του Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν
- 1980 βραβείο επισκεπτών της πρώτης
Τριεννάλε Μικρογλυπτικής του Φέλμπαχ

Όταν κάποτε ο Χαίζε – 1961/62 – διέλυσε ένα ρολόι, τον γοήτεψε το δυναμικό ενός τεχνικού μικρόκοσμου. Από τότε εργάζεται με μέταλλο, με σύρμα, χοντρό και λεπτό, γαλβανισμένο και ορειχάλκινο που χρυσίζει, συρματοπλεγμα, πολύ λεπτό συρματοπλεγμα, ελατήρια ρολογιών, τροχίσκους, μπαλανσιέ. Τα υλικά λυγίζονται, δένονται, συγκολλούνται, ξεφτιζονται, διατρυπούνται, ενώνονται μεταξύ τους άκαμπτα ή τοποθετούνται ώστε να είναι κινητά, ώσπου ύστερα από λεπτότατη επεξεργασία επιτυγχάνονται δημιουργήματα με περίεργα σχήματα, που φαίνονται σα να προέρχονται από μια παραμυθένια τεχνικοποιημένη ζώνη.

Η μαγεία των αντικειμένων του Γκύντερ Χαίζε βρίσκεται στην αφάνταστα λεπτή δομή του εξοπλισμού, που πλούσια διαβαθμισμένος απαλλάσσεται από κάθε μηχανικό, μηχανικά κατασκευασμένο. Τα υλικά, προϊόντα και απορρίμματα της καλούμενης βιομηχανίας κατεργασίας μετάλλων, κοινά εμπορεύματα από το εμπόριο σιδηρικών και από το εργαστήριο του ωρολογοποιού μικραίνονται. Το τετριμμένο που έχουν, το χάνουν με τη μετατροπή τους σε συρμάτινα αντικείμενα, δημιουργήματα ραδινης, δαντελλένιας λεπτότητας, στέκονται εύθραυστα στο

χώρο, απλώνουν τις κεραίες τους που τρέμουν, αναζητούν και προειδοποιούν. Ο Χαίζε κάνει το έργο τέχνης πολυέδρη, πολλά υποσχόμενη αλληγορία της πραγματικότητας. Αυτό ενεργοποιεί φαντασία και επιδίωξη άλλων δυνατοτήτων. Το μεγαλειώδες και το στερεά εδραιωμένο αμφισβητούνται και προκαλούν την ειρωνεία, έννοιες εξηγούνται με παραδείγματα και αποκαλύπτονται. Η τεχνολογία μετουσιώνεται στο φανταστικό, ανθρωπόμορφο, συγχρόνως όμως είναι η χειροτεχνική εκτέλεση μιας προσεγμένης δουλειάς, αυτή του ωρολογοποιού.

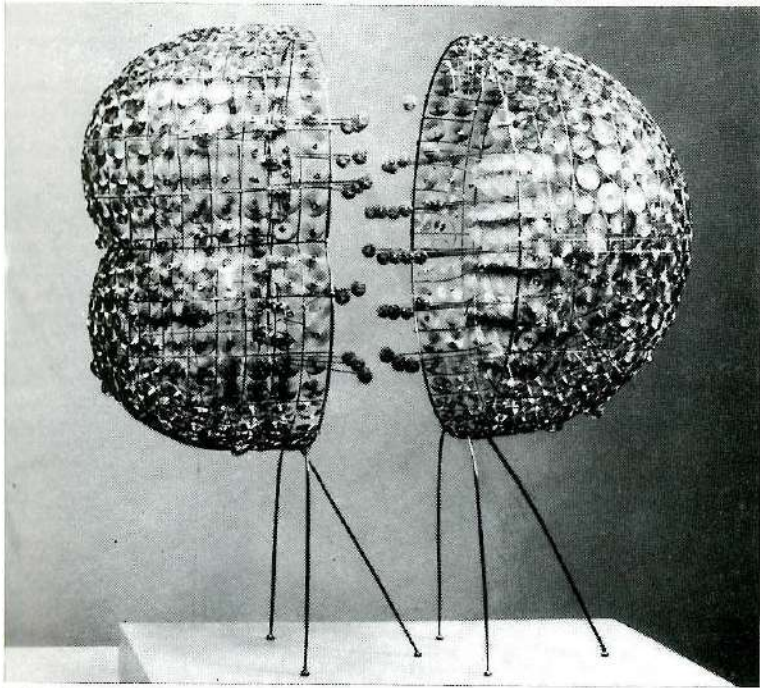
Άλεξ φον Σάλντερν

21

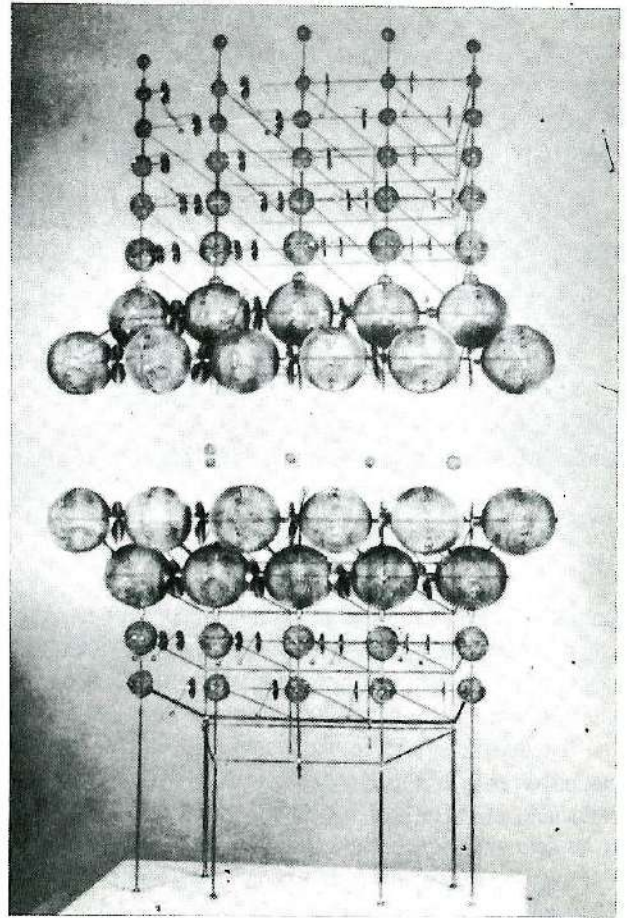
Vis-à-Vis, 1970
ορειχάλκινο σύρμα
10 × 37 × 21 εκ.

22

Eldena, 1972
ορειχάλκινο σύρμα
62 × 33 × 17 εκ.

21

22

Έρβιν Χέεριχ

- 1922 γεννήθηκε στο Κάσσελ
ζει στο Μέρμπους-Οστεράτ
κοντά στο Ντύσσελτορφ
- 1945-1954 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελτορφ
μαθητής μάστορας κοντά στον Έβαλντ Ματαρέ
- 1968 συμμετοχή στην έκθεση «Ντοκουμέντα 4»
του Κάσσελ
- από το 1969 καθηγητής στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελτορφ

Βραβεία και διακρίσεις:

- από το 1974 μέλος της Ακαδημίας των Τεχνών
του Βερολίνου (Δυτ.)
- 1978 βραβείο Βιλλ-Γκρόμαν, Βερολίνο (Δυτ.)

Το χαρτόνι είναι ένα πολύ ουδέτερο, άμορφο υλικό. Δεν έχει καμιά μεγάλη αισθητική ή ιστορικά σφραγισμένη ειδική αξία. Αυτή η ιδιότητα είναι για μένα πολύτιμη, γιατί από πλευράς αποτελέσματος παραπέμπει σε σημαντικό βαθμό στη διαδικασία της δημιουργίας. Αυτό το υλικό είναι ένα λεπτό δέρμα που διαμορφώνει το σχήμα, δηλαδή όχι μάζα, όχι πυρήνας αλλά μία διαδικασία εξέλιξης από την επιφάνεια στο χώρο.

Το σημείο εκκίνησης, η αποφασιστική διακήρυξη της πρόθεσής μου είναι το πλάνο. Ανάλογα με την κλίση μου εισήγαγα πάνω σαυτή τη βάση, στη μορφή του πλάνου ένα γλυπτό ή μια γραφική διάπλαση. Εδώ παίζουν μεγάλο ρόλο η περιέργεια να εξεταστεί η πραγματοποίηση μιας ιδέας με τούτο ή με κείνο το υλικό, να γίνουν συγκρίσεις, να επιτευχθεί ένα ανώτατο όριο έντασης.

Ίσως μπορεί σαυτό το σημείο να ξανατεθεί το ερώτημα, γιατί κάνω γλυπτά από χαρτόνι, δηλ. ένα υλικό που είναι τόσο εύθραυστο, που είναι τόσο βραχύβιο και τόσο λίγο μπορεί να προστατευθεί. Ακριβώς με το περιορισμένο αυτού του υλικού αποθέματος, εμφανίζεται για άλλη μια φορά καθαρά η πρόθεσή μου: Η διάρκεια της πρόθεσής μου δεν βρίσκεται στη σφαίρα του φτειαγμένου αλλά του νοερού. Για μένα λοιπόν είναι γλυπτική η διαδήλωση της πλαστικής σκέψη.

Έρβιν Χέεριχ

23

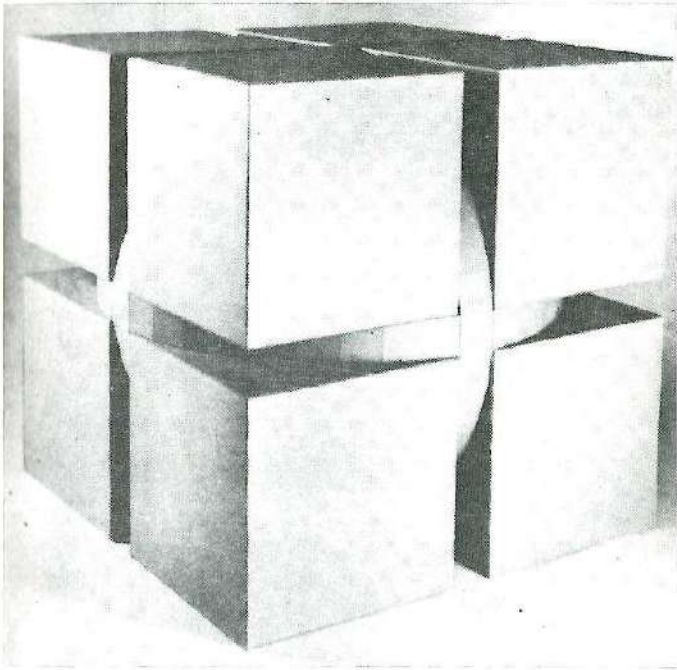
Γλυπτό από χαρτόνι, 1966
45 × 45 × 45 εκ.

24

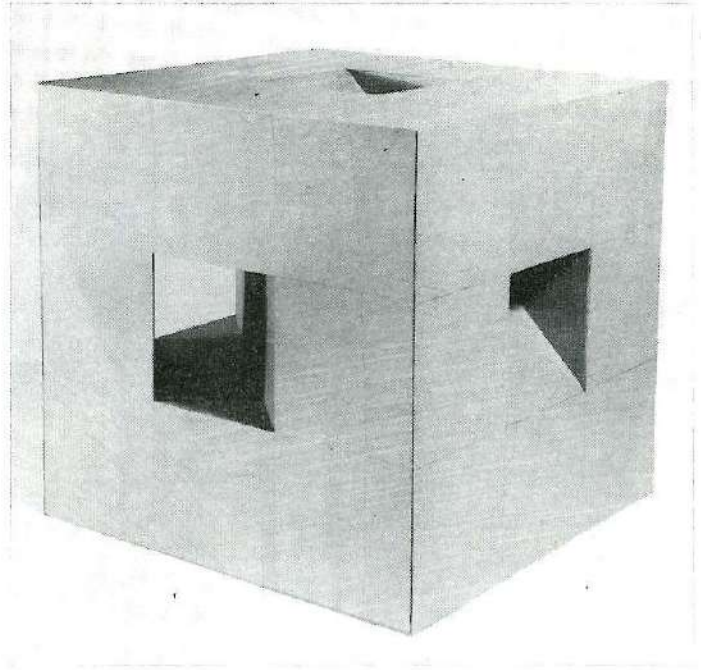
Γλυπτό από χαρτόνι, 1967
48 × 48 × 48 εκ.

25

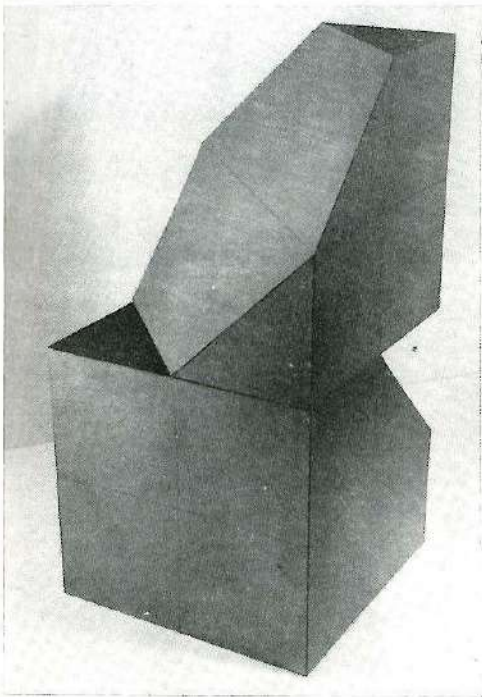
Γλυπτό από χαρτόνι, σε δύο μέρη, 1967
40 × 40 × 80 εκ.

23

24

25

Άρνουλφ Χόφφμαν

- 1935 γεννήθηκε στο Ντάντσιγκ
ζει στο Βερολίνο (Δυτ.)
- 1956-1961 σπουδές στην Κρατική Ανώτατη Σχολή
Εικαστικών Τεχνών του Βερολίνου (Δυτ.)
(ζωγραφική και γραφικές τέχνες)
- 1961 κρατικές εξετάσεις σα δάσκαλος τεχνικών
από το 1961 εργάζεται σα δάσκαλος τεχνικών

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1971 υποτροφία για εξάμηνη παραμονή στη
Σιτέ Ιντερνασιονάλ ντεζ Αρ στο Παρίσι

26

Εκκρεμές αντικείμενο: εκκρεμές Βί, 1973/74
ανοξείδωτος χάλυβας
149 × 140 × 68 εκ.

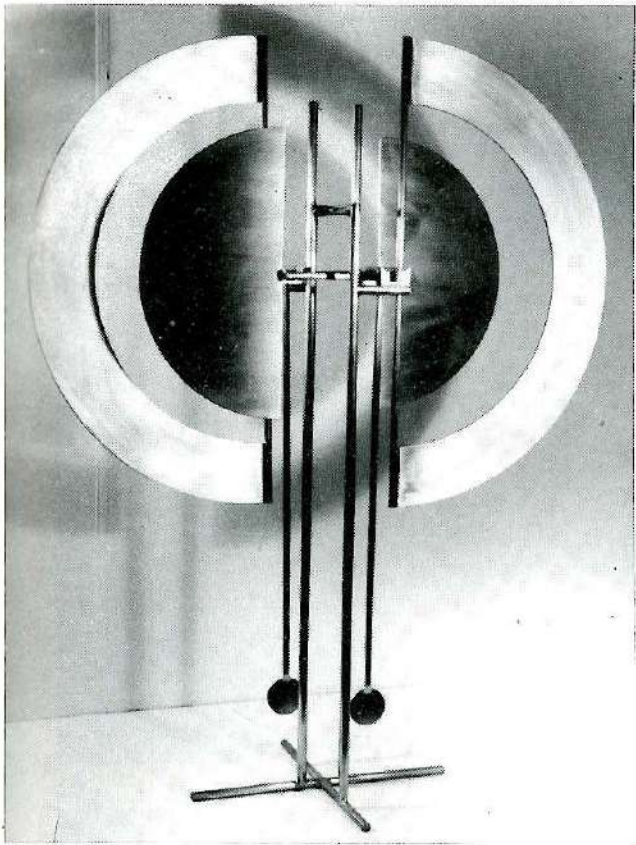
27

Εκκρεμές αντικείμενο: Βί-κυρτό, 1973/1974
ανοξείδωτος χάλυβας
165 × 135 × 60 εκ.

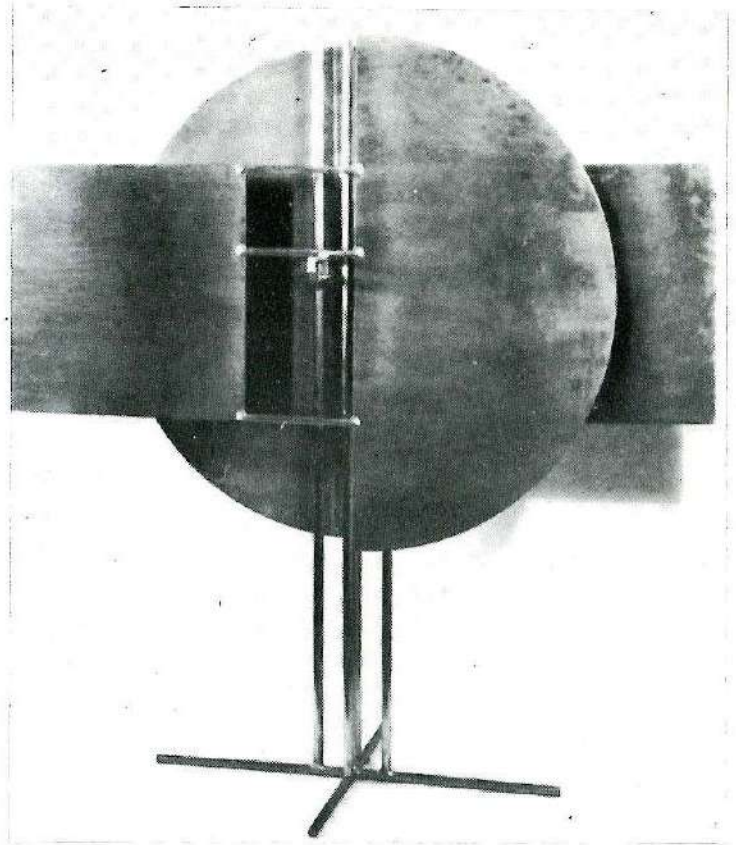
Το αρχέτυπο αυτών των εκκρεμών αντικειμένων πρέπει να αναζητηθεί στα ταλαντευόμενα εκκρεμή των ρολογιών. Ακολουθούν την αρχή του νόμου περί εκκρεμούς: μια ώθηση με το χέρι αρκεί για να τα διατηρήσει, ανάλογα με το μέγεθός τους, μέχρι επί μιάμιση ώρα σε κίνηση. Δεν χρειάζονται κινητήρα, ούτε αέρα, ούτε νερό και ούτε φως, για να αιωρούνται. Δεν κάνουν θόρυβο, δεν τινάζονται, αιωρούνται αθόρυβα, γρήγορα και σιγά, φτάνουν ένα ανώτατο όριο κινητικότητας και πεθαίνουν σιγά-σιγά. Το σύστημα κατασκευής: κάθε αντικείμενο αποτελείται από ένα σκελετό, μέσα στον οποίο αναρτώνται, ελεύθερα κινούμενα, τα κινητικά μέρη. Ράβδοι κοσμούνται στα άκρα τους με γεωμετρικά σχήματα, που, κλιμακωμένα σε φανταστικούς ρυθμούς κίνησης, παράγουν συνεχώς εναλλασσόμενες και ύστερα από-λίγη ώρα επαναλαμβανόμενες μετατοπίσεις σχημάτων και διασταυρώσεων.

Άρνουλφ Χόφφμαν

26

27

Αλφόνζο Χύππι

- 1935 γεννήθηκε στο Φράιμπουργκ/Μπράιζγκαου
ζει στο Μπάντεν-Μπάντεν
- 1950-1954 μαθητεία αργυροχοίας στη Λουκέρνη
- 1958-1959 σπουδές στη Σχολή Τέχνης και Τεχνικής
του Πφόρτσαϊμ
- 1960-1961 σπουδές στην Ανώτατη Σχολή Εικαστικών
Τεχνών στο Αμβούργο
- 1961-1964 υπηγητής στην Ανώτατη Σχολή
Καλών Τεχνών του Αμβούργου
- 1964-1969 συνεργάτης της Κρατικής Αίθουσας
Τέχνης του Μπάντεν-Μπάντεν
- από το 1974 καθηγητής ζωγραφικής στην Κρατική Ακαδημία
Καλών Τεχνών του Ντύσσελτορφ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1969 Πρί ντ'ασά, 8η Διεθνής Μπιεννάλε
Γραφικών Τεχνών στη Λουμπλιάνα
- 1974 βραβείο του Βερολίνου της Ακαδημίας
των Τεχνών του Βερολίνου (Δυτ.)

Ο Αλφόνζο Χύππι χρησιμοποιεί καπάκια από κιβώτια, πλάκες Heraklit (ελαφρό οικοδομικό υλικό), αλλά και τσαλακωμένο τσιγαρόχαρτο, δηλ. υπολείμματα συσκευασίας, που συνήθως πετιούνται. Το υλικό τον παρακινεί, να το χαράξει και να το ζωγραφίσει και έτσι να το φέρει σε κατάσταση πρωτόγονης ποίησης. Όταν από το ινώδες καπάκι του κιβωτίου αποκολλάται σιγά το σχήμα ενός φύλλου, δεν επανεκτελείται μόνο η κοπιαστική δουλειά, γίνεται αισθητή η αντίσταση του βάρβαρου υλικού απέναντι στη σφραγίδα του οργανικού, αλλά η διαδικασία αυτής της κατασκευής εκτιμάται σαν ποιητικό επίτευγμα.

Γιουλιάνε Ρο

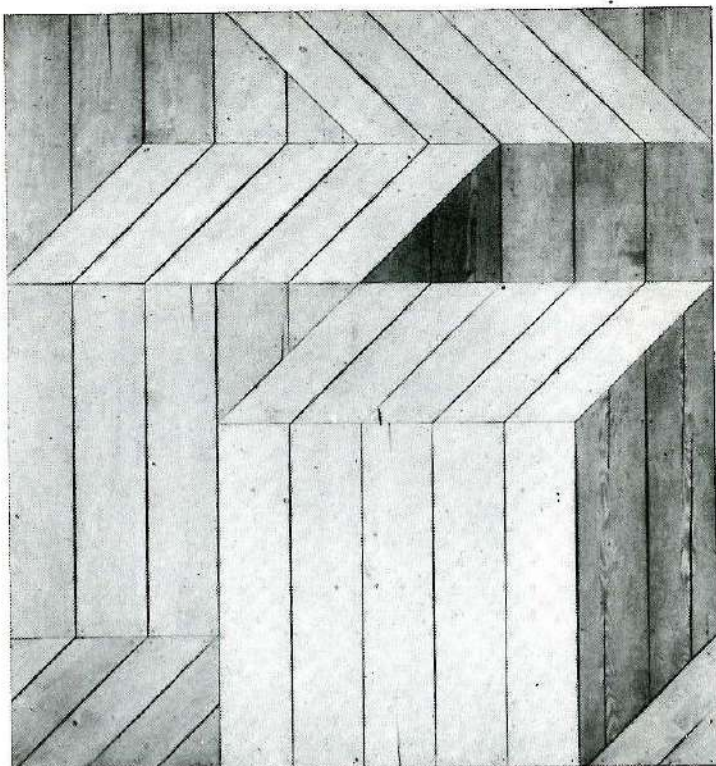
Ο Χύππι περιέγραψε ο ίδιος πετυχημένα την πρόθεσή του:
«Μεταφορά ενός αντικειμένου σε άλλο τρόπο ύπαρξης. Όσοι συμμετέχουν σ αυτή την πράξη βίας εκτίθενται σε αλλαγή. Επειδή όμως στο χρώμα προστίθεται ο όγκος, δεν αποφεύγεται η βάρβαρη διαδικασία – σφυρί, πριόνι, καρφιά, πινέλο. Βάρβαρες είναι και οι τυπικές θέσεις εκκίνησης: τα βασικά σύμβολα, η συμμετρία. Το σύμβολο, μέσα στην ανωνυμία και συγχρόνως στην ικανότητά του να είναι ο φορέας εντελώς προσωπικών

προθέσεων, δείχνει το διπλό πρόσωπο της εμμονής και της μεταβολής..... Δεν ξεκινάμε από γεωμετρικά βασικά σχήματα ή οποιαδήποτε σύμβολα που ισχύουν γενικά. Μάλλον βρίσκουμε το δρόμο που μας οδηγεί σ αυτά. Στην διαρκή διερεύνηση των μέσων, μειώνονται οι άπειρες δυνατότητες στα βασικά σύμβολα. Πρέπει να βρεθούν – να ανακαλυφθούν νέα.»

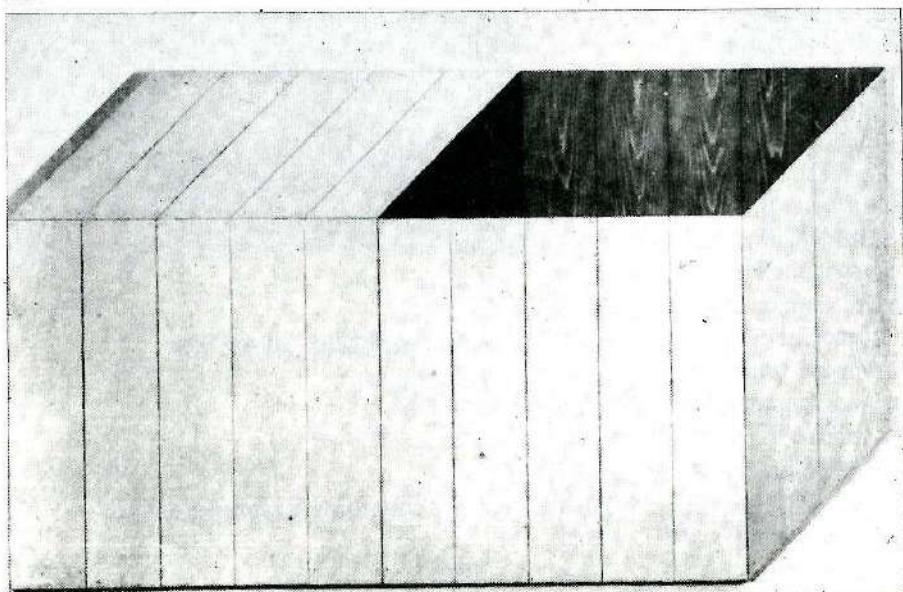
Αλφόνζο Χύππι

28
Τοίχος από ξύλο, 1973
209 × 190 × 8 εκ.

29
Τοίχος από ξύλο, 1973
134 × 228 × 8 εκ.

28

29

Χορστ Έγκον Καλινόβσκι

1924	γεννήθηκε στο Ντύσσελντορφ ζει στο Παρίσι και στην Καρλσρούη
1945-1948	σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Ντύσσελντορφ
1949/1950	διαμονή στην Ιταλία (Ρώμη και Βενετία)
1950-1952	σπουδές στην Ακαδημία Γκραντ Σωμιέρ στο Παρίσι (εργαστήρι αφηρημένης τέχνης)
1968	φιλοξενούμενος οφηγητής στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών της Καρλσρούης
1970	καλλιτεχνικός δάσκαλος στην Ακαδημία αυτή
1972	διορίζεται καθηγητής

Βραβεία και διακρίσεις:

1965	βραβείο Καρλ Αϊνστάϊν της νέας γερμανικής κριτικής της τέχνης, Έσσεν μέλος της Ακαδημίας των Τεχνών του Βερολίνου (Δυτ.)
1967	πρώτο βραβείο γλυπτικής του βραβείου Μπούρντα, Μόναχο

Όπως κάθε ζωγράφος έχει τα χρώματα που προτιμάει, με τα οποία μας κάνει ορατές τις παραστάσεις του κόσμου και της εικόνας, έτσι και αυτός που εργάζεται με υλικά πρέπει να διαλέξει μέσα από την πληθώρα του προσφερόμενου. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να βρει το δικό του υλικό, με το οποίο μπορεί να εκφραστεί ανεπιφύλακτα..... Εγώ διαλέγω τα υλικά μου – ξύλο και δέρμα – για τα κολλάζ και τα «Caissons» μου, λαβαίνοντας υπόψη τι διεγείρουν μέσα μου. Προβλέπω γι' αυτά μια νέα συνάρτηση. Επιδιώκω να τα ελευθερώσω από την πρωταρχική τους χρήση, να τα αποξενώσω. Εκπλήσσουν ύστερα με τη δύναμη της εκφραστικότητας που έβγαλα από μέσα τους.... Τα Caissons μου ήταν για μένα πάντα δοχεία. Ήταν λοιπόν σωστό να τα αποκαλώ «βαλίτσες» και «κασέλλες». Η «αρχιτεκτονική» τους περιέκλειε ένα «περιεχόμενο», και η επένδυση με δέρμα είχε απόλυτα την έννοια της προστασίας και της άμυνας. Το δέρμα είχε πάντα αυτόν τον προορισμό. Ο άνθρωπος προστατευόταν από τον αέρα και το νερό με δέρματα ζώων: περιζώμα και δερμάτινη ποδιά, κράνος, θώρακας και γάντια. Ασκή και φιάλη ήταν από δέρμα. Από τέτοιες ιδιότητες του υλικού διαμόρφωσα τα σχήματα των Caissons μου.

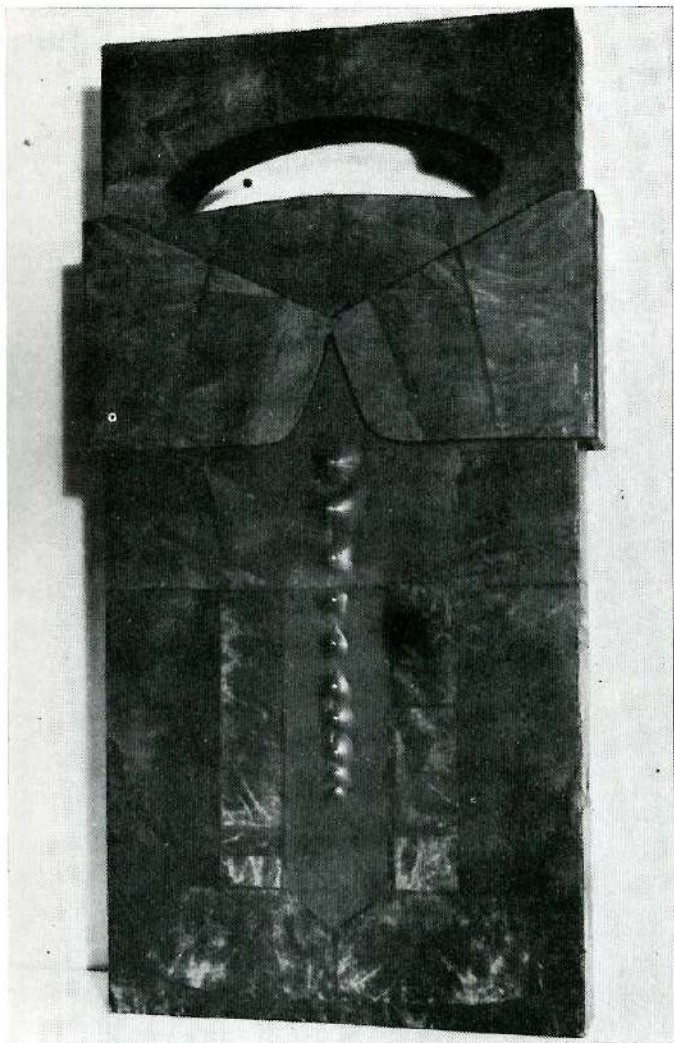
Ένα ερώτημα που μου θέτουν συχνά, ποιό δέρμα χρησιμοποιώ ή πού το βρίσκω, είναι για μένα χωρίς σημασία. Εμένα κατ' αρχήν με ενδιαφέρει το «πετσιό». Ξεκινάω λοιπόν από το βίωμα και την παρατήρηση του «πετσιού». Με το «πετσιό» δεν συνδέω μόνον τη συνηθισμένη παράσταση της υφής της επιφάνειας και την πληθώρα των ιδιοτήτων της, αλλά αυτό που εκπληρεί: αποκλείει τα εντός από εξωτερικό άδραγμα. Προστατεύει και υπερασπίζεται... Μπορεί να φανεί ανεκτικό, αλλά και κυριαρχικό επιτακτικό. Με την αμεσότητα του υλικού θέλω να περιγράψω την κατάσταση εκείνη που καθημερινά αδιάκοπα μας επιβάλλεται: κόσμος και εμπειρία περιβάλλοντος σε εναλλασσόμενο παιχνίδι επίθεσης και άμυνας. Το υλικό μου – δέρμα – μου φαίνεται ο καλύτερος εκφραστικός φορέας γι' αυτόν το σκοπό.
Χορστ Έγκον Καλινόβσκι

30

Στήλη: Torse au regard de faune, 1966
δέρμα και ξύλο
210 × 107 × 20,5 εκ.

31

Caisson et Ensachement: Mammifère, 1971
δέρμα
144 × 50 × 75 εκ.

30

31

Χάρρυ Κράμερ

- 1925 γεννήθηκε στο Λίγκεν/ Έμσλαντ
ζει στο Βερολίνο και στο Κάσσελ
- 1939-1942 κομμωτής
- 1942-1945 στρατιώτης
- 1949-1951 σολίστας χορευτής και ηθοποιός στο
Δημοτικό Θέατρο του Μπίλεφελντ
αυτοδίδακτος γλύπτης και κινηματογραφιστής
- 1952 αρχίζει να κατασκευάζει μαριονέττες,
σχέδια για μηχανικό θέατρο
- 1956 πρώτα αυτοκίνητα γλυπτά
- 1965 φιλοξενούμενος υφηγητής στην Ανώτατη Σχολή
Εικαστικών Τεχνών του Αμβούργου
- 1969 φιλοξενούμενος υφηγητής στη Γενική Ανώτατη
Σχολή του Κάσσελ, κλάδος τέχνης
- 1970 καθηγητής γλυπτικής στη Γενική
Ανώτατη Σχολή του Κάσσελ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1959 βραβείο του Ιδρύματος Κρηέτιβ Φιλμ
Φαουντέησον, Νέα Υόρκη και
Βραβείο Διακρίσεως για το φιλμ «Η πόλη»
- 1961 Γκραν Πρέμιο Λεόνε, Βενετία και
Μπούντεσφιλμπραϊς για το
φιλμ «Ο υδατοφράκτης»

Από το 1961 ο Κράμερ φτειάχνει πλεγματοειδή δημιουργήματα από εύκαμπτο σύρμα. Τα σύρματα δονούνται όταν ο κινητήρας μεταβιβάζει την ενέργειά του μέσω ελαστικών κορδονιών σε άξονες και καρούλια. Με υπολογισμένη αημελησιά ο ρυθμός επιβραδύνεται και καθυστερεί από αυτόν το χαλαρό τρόπο κατασκευής και δημιουργούνται ανακοπές και επισιεύσεις. Πλέκει τόσο ποιητικά όσο και με ακρίβεια, ευλύγιστά και συγχρόνως στερεά κινούμενα έργα τέχνης από σύρμα: σφαίρες, κολώνες, πύργους, τρίποδα, πυραμίδες, κρεμασμένα στεφάνια. Στο εσωτερικό τους περιστρέφονται ρόδες και ζευγάρια ρόδες, σφικτά ή χαλαρά κομποδεμένα, σε διάφορα επίπεδα και κατευθύνσεις διευθετημένα, με σπασμωδική ταχύτητα. Με την διαφοροποιημένη ευκαμψία τους, τα συρμάτινα ράστερ αυτών των γλυπτών έχουν μεγάλη γραφική χάρη. Με την μετατόπιση των συσκευών προς τα επάνω, με την ανάπτυξη τους, με ακραία

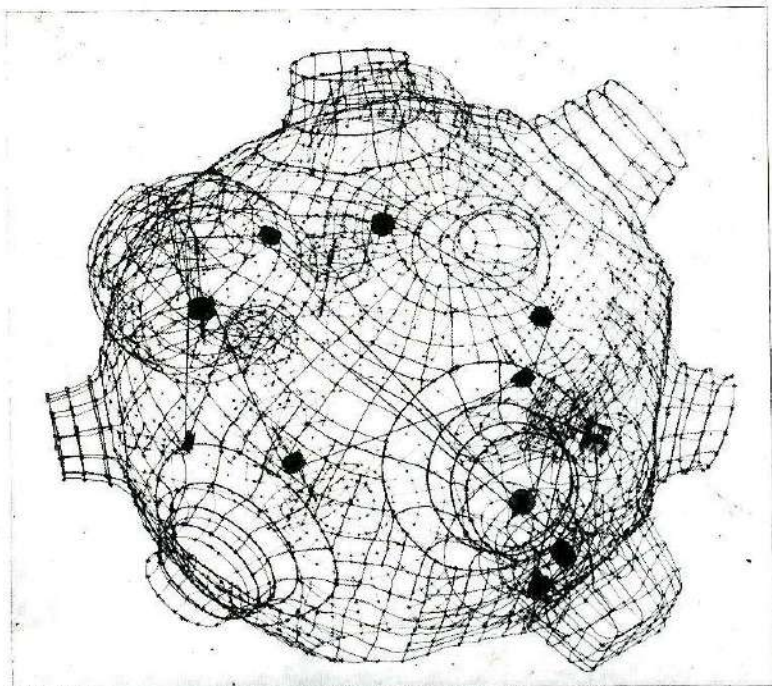
μείωση της κίνησης και μεμονωμένους ήχους κουδουνίσματος μπορούν να επιτευχθούν αποτελέσματα αιώρησης, να υποβληθεί αίσθημα απόμόνωσης και μακρινού ορίζοντα.
Γκύντερ Μέτκεν

32

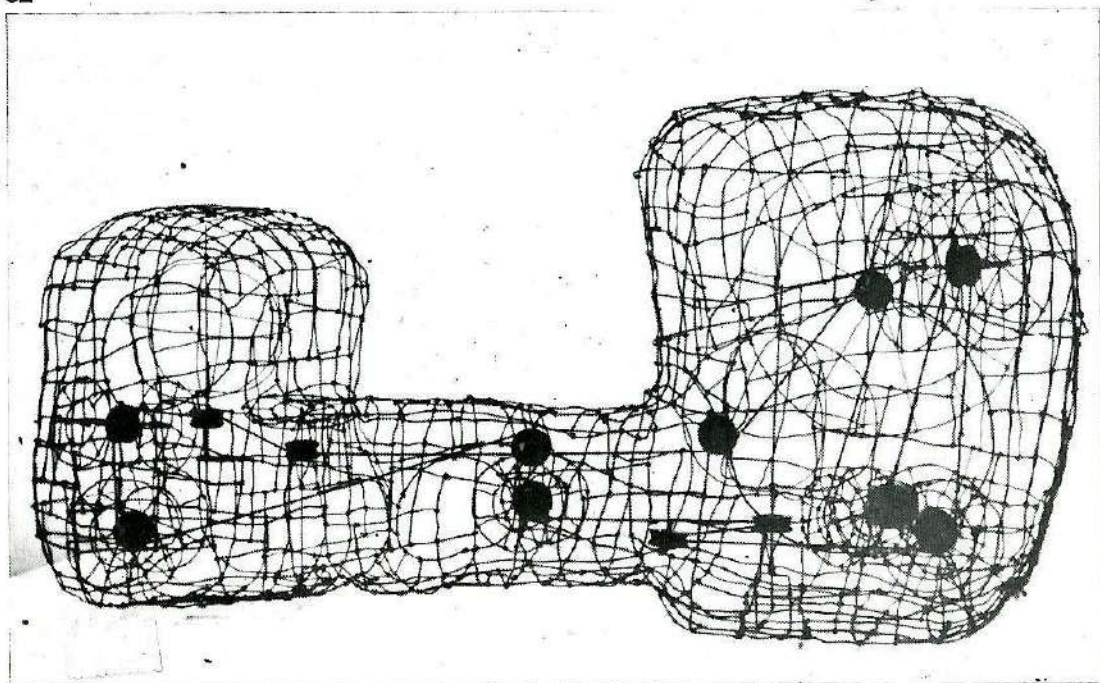
Τόπι, 1963 π.
σύρμα, ταινίες ελαστικού και ηλεκτροκινητήρες
διαμ. 105 εκ.

33

Μπότα, 1967 π.
σύρμα, ταινίες ελαστικού και ηλεκτροκινητήρας
55,5 × 115 × 40 εκ.

32

33

37

Άντολφ Λούτερ

- 1912 γεννήθηκε στο Κρέφελντ-Υρντιγκεν
ζει στο Κρέφελντ
- 1938-1942 σπούδασε νομικά στην Κολωνία και στη
Βόννη, δύο κρατικές εξετάσεις και ντοκτορά
από το 1942 ζωγραφική
από το 1958 αποκλειστικά καλλιτεχνική δραστηριότητα

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1964 βραβείο τέχνης της πόλης του Κρέφελντ
1977 1ο βραβείο αρχιτεκτονικής,
Ιντεγκρατσιόν, Γκόσλαρ
- 1978 τίτλος καθηγητού, του απονεμήθηκε από το
κυβερνητικό συμβούλιο του Ντύσσελντορφ

Τα αντικείμενα αφήνουν στον παρατηρητή ευρύ πεδίο παρατήρησης. Αν σε προγενέστερες φάσεις της δουλειάς μου είχα μόνον τη δυνατότητα να δείχνω την παρουσία του φωτός σαν φωτισμό της ύλης, και αργότερα να κάνω σαφή τη φύση της ακτινοβολίας, από τότε που χρησιμοποιώ τους φακούς κατορθώνω να κάνω παραδειγματικό κάτι από το μυστηριώδη κόσμο του φωτός και με αυτόν τον τρόπο να το κάνω εμπειρικό για την ορθολογική αντίληψη. Εμφανίζεται όταν ο παρατηρητής βλέπει το είδωλό του μέσα στο αντικείμενο όχι μια φορά, όπως θα υπέθετε κανείς από τον επίπεδο καθρέπτη, αλλά τόσες φορές όσες κοίλοι καθρέπτες υπάρχουν εκεί – ουσιαστικά όμως, αν υπήρχαν και άλλοι τέτοιοι καθρέπτες, όσες φορές θέλει. Άρα η ακτινοβολία προφανώς δεν προκαλεί μόνο φως και φωτισμό, αλλά μεταφέρει συγχρόνως ατελείωτες ποσότητες εικόνων, που γεμίζουν το χώρο που μας περιβάλλει αόρατα αλλά συνειδητοποιήσιμα. Αυτό το διοπτικό πεδίο επιρροής είναι ένα τμήμα του οπωσδήποτε «ηλεκτρικού» κόσμου, που ζούμε σήμερα.

Άντολφ Λούτερ

34

Άντολφ Λούτερ/Γκύντερ Ύγκερ
συνεργασία 68, 1968
σίδερο, καθρέπτης, πλεξιγκλάς
21 × 51 × 51 εκ.

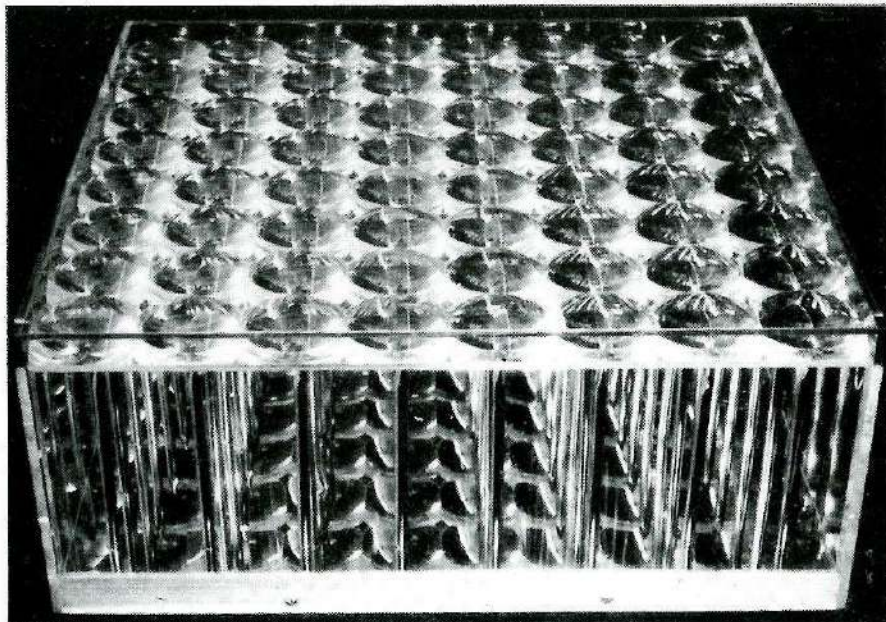
35

Αντικείμενο από κοίλους καθρέπτες, 1973
κοίλοι καθρέπτες επικολημένοι με ασήμι
154 × 154 εκ.

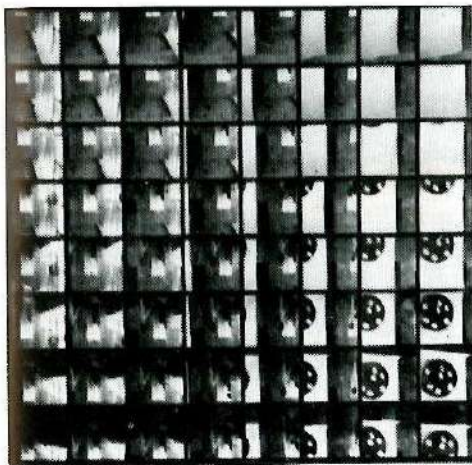
36

Αντικείμενο από κοίλους καθρέπτες, σφαιρικό, 1973
ημιδιαφανείς κοίλοι καθρέπτες
102 × 210 εκ.

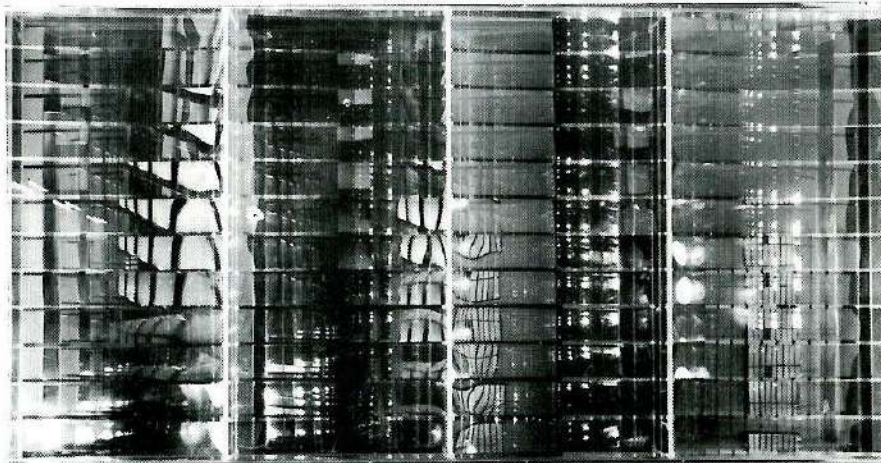

34

35

36

Χάιντς Μακ

- 1931 γεννήθηκε στο Λόλλαρ της Έσσης
ζει στο Μαίνχενγκλαντμπαχ
- 1950-1953 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
στο Ντύσσελτορφ
- 1956 κρατικές εξετάσεις στη φιλοσοφία στο
Πανεπιστήμιο της Κολωνίας
- 1956-1964 εργάζεται σα δάσκαλος τεχνικών
- 1958 πρώτα φωτοανάγλυφα και φωτοκύβιο
μαζί με τον Πίνε ιδρύουν την ομάδα «Ζερό»
- 1964 συμμετοχή στην έκθεση «Ντοκουμέντα 3»
του Κάσσελ
- 1965-1966 διαμονή στη Νέα Υόρκη
ταξίδια στη Βόρεια Αφρική
- 1970 συμμετοχή στην Μπιεννάλε της
Βενετίας, γερμανικό περίπτερο

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1958 βραβείο τέχνης της πόλης του Κρέφελντ
- 1963 Πρέμιο Σελετσιόνε Μαρτσότο
συμμετέχει στο μεγάλο βραβείο της Μπιεννάλε
του Σαν Μαρίνο για την ομάδα «Ζερό»
- 1965 1ο βραβείο ζωγραφικής της
4ης Μπιεννάλε του Παρισιού
- 1968 μέλος της Ακαδημίας των Τεχνών
του Βερολίνου (Δυτ.)

Αποφασιστικό για την εξέλιξή μου ήταν ουσιαστικά κάτι κοινό. Η σύμπτωση το ήθελε, μια μέρα να βρίσκεται πεσμένο επάνω σε ένα χαλί από σιζάλ ένα λεπτό φύλλο αλουμινίου με στιλπνή επιφάνεια. Κατά λάθος πάτησα επάνω σε αυτό το φύλλο. Και αυτό που κανονικά δεν θα το πρόσεχε κανείς, έγινε το δευτερόλεπτο εκείνο για μένα κάτι σα μεγάλη στιγμή: Ανακάλυψα ότι, παρόλο που μόνο ένα πολύ λεπτό, πολύ ασθενές ανάγλυφο είχε αποτυπωθεί, αυτό αρκούσε για να διαρθρώσει το φως, για να κάνει την ανάκλαση του φωτός να ταλαντεύεται, να δονείται. Η αποφασιστική, αστραπιαία γνώση ήταν αρκετά διεγερτική: όχι το ανάγλυφο του μετάλλου, αλλά το ανάγλυφο του φωτός ήταν η ανακάλυψή μου. Από την ημέρα εκείνη ασχολούμαι με το φως. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της δουλειάς μου ήταν από την αρχή η κίνηση. Σ' αυτά προστέθηκε τελικά το πρόβλημα, να

προωθηθεί και να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο άυλο μέσω υλικών, που από φυσικού τους είναι διαφανή, δηλαδή υλικώς ακόμη αντιληπτά. Ενδιαφέρομαι πολύ να αφήσω στο υλικό μόνο τόση δυνατότητα, όση δικαιούται σαν υλικό, ούτε περισσότερη ούτε λιγότερη. Πιστεύω, ότι και εγώ σαν καλλιτέχνης της εποχής μου, με υλικά της εποχής μου, ακριβώς το ίδιο όπως όλοι οι καλλιτέχνες που έζησαν ποτέ σαυτόν τον κόσμο, βρίσκομαι μπροστά στο ίδιο πρόβλημα, όντας υποχρεωμένος να απούλοποιήσω την ύλη, το υλικό. Μόνον όπου αυτό γίνεται κατορθωτό, δημιουργήθηκε πιθανώς μεγάλη τέχνη. Κίνηση και διαφάνεια, αυτά τα υλικά ήταν και είναι ακόμη για μένα τα αποφασιστικά μέσα της δουλειάς μου, για να το πω σαφέστερα, η ένταξή τους είναι το καλλιτεχνικό μου πρόβλημα.

Χάιντς Μακ

37

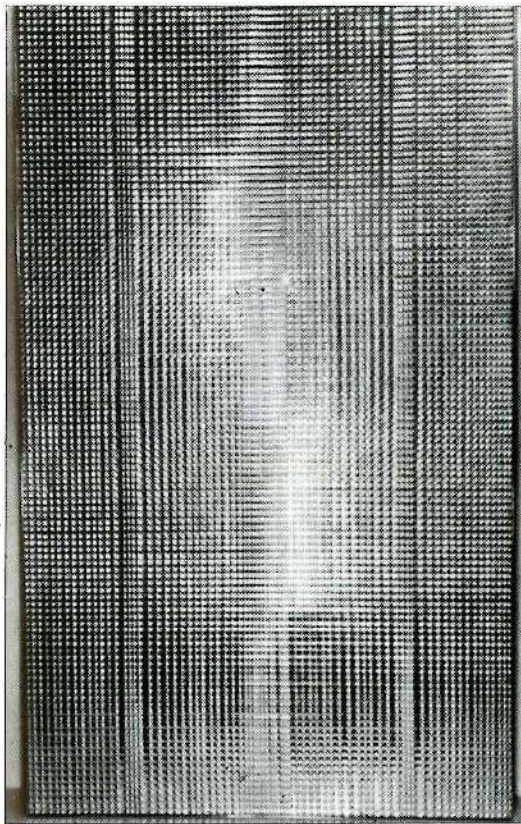
Ανάγλυφο από αλουμίνιο, 1965
170 × 100 εκ.

38

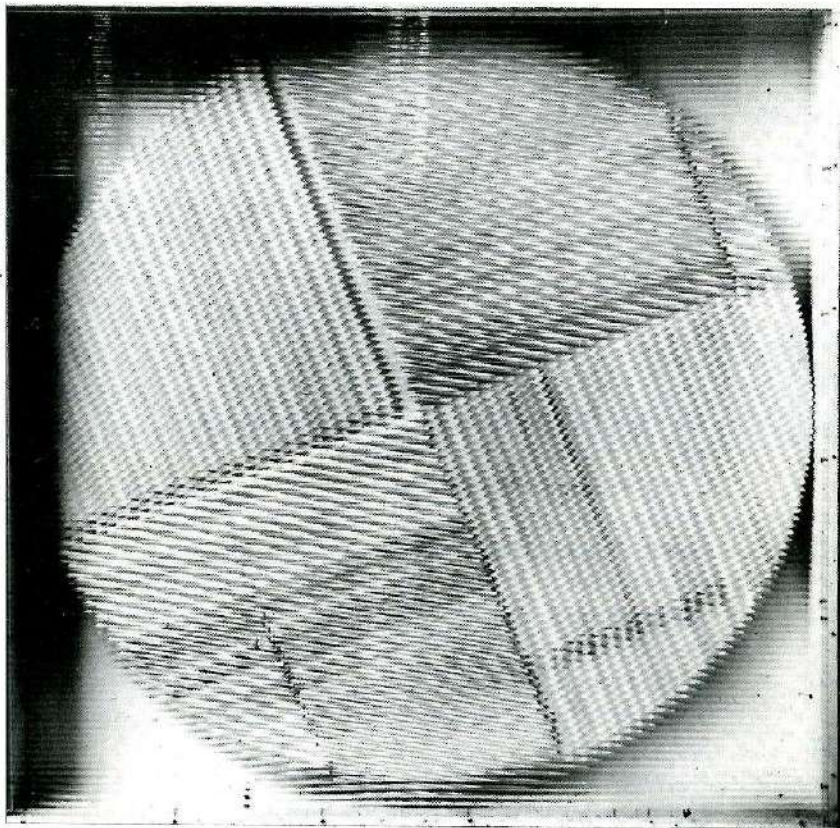
Άσπρος δρομέας, 1967
γαλί, ξύλο και ηλεκτροκινητήρας
143,5 × 143,5 × 30 εκ.

39

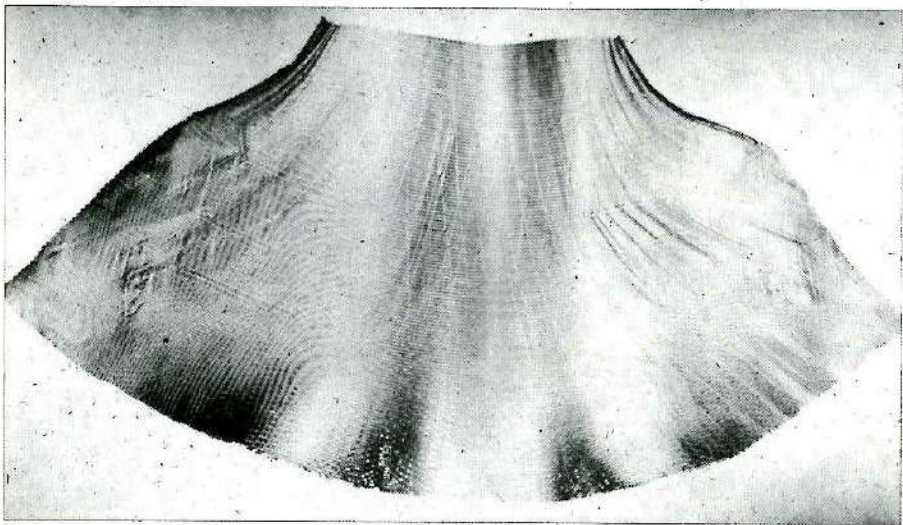
Φτερούγα, 1973
χαλύβδινο πλέγμα
168 × 200 × 22 εκ.

37

38

39

Άνσγκαρ Νίρχοφ

- 1941 γεννήθηκε στο Μέσεντε της Βεστφαλίας
ζει στην Κολωνία
- 1958-1960 μαθητεία κτίστη
- 1960 εξετάσεις τεχνίτη
- 1964 απολυτήριο γυμνασίου
- 1964-1969 σπουδές στην Κρατική Ακαδημία
Καλών Τεχνών του Ντύσσελτορφ
- 1977-1979 εργάζεται σα δάσκαλος τεχνικών

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1966 υποτροφία του ιδρύματος Roensgen
- 1968 προωθητικό βραβείο της Βόρειας
Ρηνανίας-Βεστφαλίας για γλυπτική
γερμανικό βραβείο τέχνης της
νεολαίας, Μάνχαϊμ
- 1970 διαμονή στη Φλωρεντία, Βραβείο
Βίλλα Ρωμάνα
- 1971 υποτροφία Βίλλα Μάσσιμο
(δεν παρουσιάστηκε)
- 1972 βραβείο προώθησης
Βίλχελμ Λέμπρουκ για γλυπτική
- 1973 βραβείο τέχνης
Γιούνγκερ Βέστεν του Ρέκλιγκχαουζεν
βραβείο προώθησης της πόλης της Κολωνίας

Για μένα οι νόμοι μορφοποίησης του χάλυβα ξεπερνάνε τις δυνατότητες χρησιμοποίησής του σε κατασκευές, νεροχύτες, μαχαιροπήρουνα και παρόμοια πράγματα. Προσπάθησα να τον νοιώσω σα μέρος της δουλειάς μου. Κατασκευάζω π.χ. ένα μαξιλάρι, αναδιπλώνοντας προς αντίθετη κατεύθυνση τις δύο στενές πλευρές ενός φύλλου λαμαρίνας και εισάγοντας τη μια μέσα στην άλλη, όπως γίνεται και με τους σωλήνες της σόμπας. Επιτυγχάνω το βαθμό έντασης κατά την αναδίπλωση, γιατί βλέπω σαυτήν τη λεπτομέρεια μια πλαστική λύση για τη συναρμολόγηση. Όταν τα άκρα έχουν αναδιπλωθεί και αφαιρεθεί οι κοφτερές ακμές, στερεώνω το μαξιλάρι σε μια μέγγενη και το κτυπώ με εργαλεία για πλαστικές ύλες ή με μια συμπαγή ράβδο από ανοξείδωτο χάλυβα, δίνοντάς του το σχήμα, που θέλω να έχει τελικά.

Μαξιλάρια είναι ίσως χρειώδη, αλλά αυτό αφορά μόνον ένα πολύ

μικρό τμήμα αυτού που ουσιαστικά είναι. Είναι ένα παρεμποδισμένο απέναντι. Δεν κάνουν πια δυνατή τη λειτουργία. Με αυτό προσπαθώ να φέρω στα άκρα το παράλογο και την ειρωνεία, που σε τελευταία ανάλυση θα πρέπει να επιδράσει σε όλους σαν καταλύτης. Έχει δευτερεύουσα σημασία, αν κάποιος καταλαβαίνει ακριβώς και αμέσως τι κάνω. Αποφασιστικό είναι, το αν η δουλειά μου, σε διαφορετικό περιβάλλον και στις πιο ποικίλες ευκαιρίες, είναι η αρχή για αυτοέρευνα για μένα και για όλους τους άλλους.

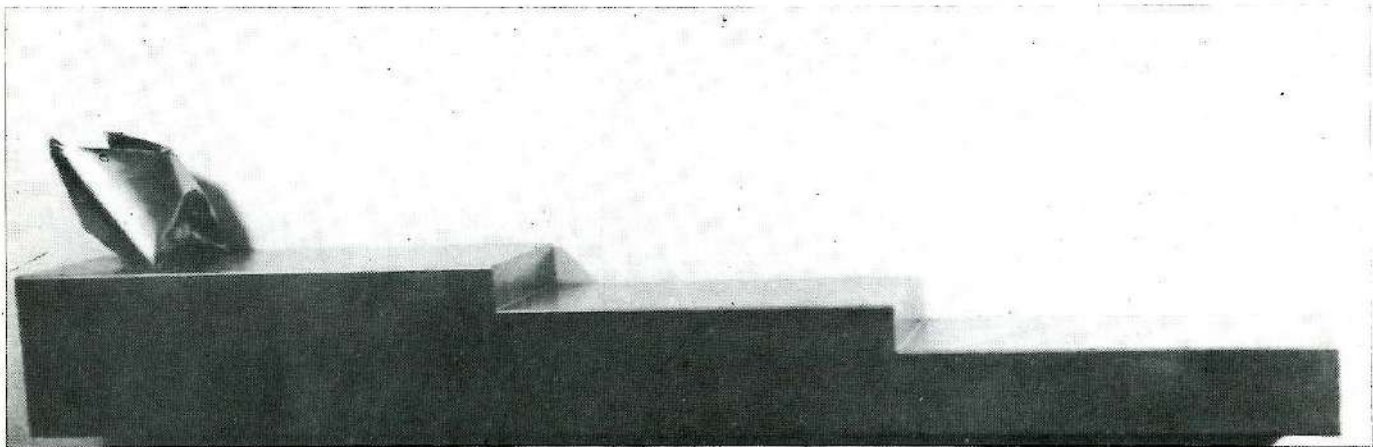
Άνσγκαρ Νίρχοφ

40

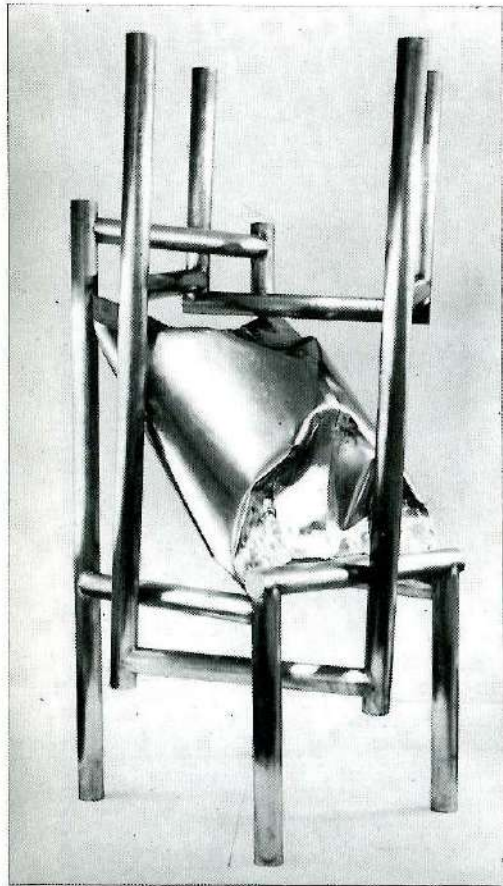
Τρία σκαλοπάτια με μαξιλάρια, 1968
ανοξείδωτος χάλυβας
300 × 45 × 50 εκ.

41

Έργο σε δύο επίπεδα – αναφορές και όροι, 1973
ανοξείδωτος χάλυβας
260 × 128 × 134 εκ.

40

41

Όττο Πίνε

- 1928 γεννήθηκε στο Λάασφε της Βεσφαλίας ζει στο Ντύσσελντορφ και στο Καίμπριτζ/Μασσαχουσέτης, ΗΠΑ
- 1948-1950 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου
- 1950-1953 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Ντύσσελντορφ
- 1953-1957 σπουδές φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Κολωνίας
- 1957 συνιδρυτής της ομάδας «Ζερό»
- 1964 φιλοξενούμενος υφηγητής και διευθυντής τάξης ζωγραφικής στην Σχολή Αποφοίτων Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Πενσυλβανία/ΗΠΑ
- από το 1968 υφηγητής στο Κέντρο Προχωρημένων Οπτικών Σπουδών του Ινστιτούτου Τεχνολογίας, Καίμπριτζ/Μασσαχουσέτης
- 1972 εργασίες σχετικά με αρχιτεκτονική και περιβάλλον προγραμματισμός και διαμόρφωση της εορτής για τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων του Μονάχου (φωτεινό τόξο)

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1959 βραβείο τέχνης της νεολαίας του Μπάντεν-Μπάντεν
- 1963 μεγάλο βραβείο της Μπιεννάλε του Σαν Μαρίνο για την ομάδα «Ζερό»
- 1964 εύφημη μνεία της Έκθεσης Νέων Καλλιτεχνών του Τόκιο

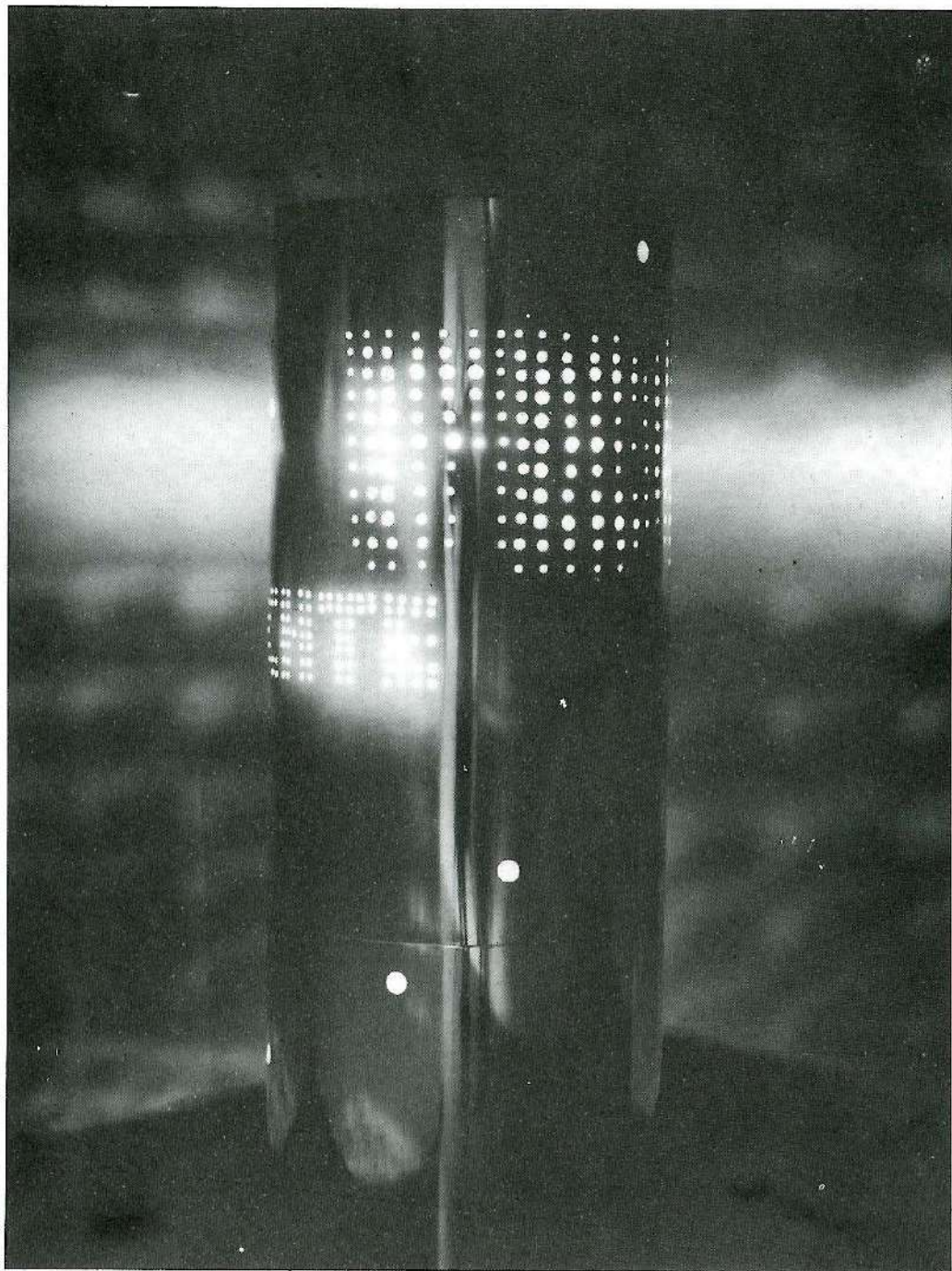
Για τις εικόνες ράστερ χρησιμοποίησα πλέγματα που τα έχω κατασκευάσει μόνος μου, ανοίγοντας τις τρύπες με τη βοήθεια τρυπητήρων. Σε ένα τέτοιο πλέγμα για ράστερ ήταν περίπου 10.000 τρύπες. Αφού ζωγράφισα τις εικόνες ράστερ, σουρώνοντας τη λαδομπογιά, είχα δυσκολίες σε εκθέσεις σχετικά με φωτογραφίες για τους καταλόγους, γιατί οι εικόνες ράστερ δεν φωτογραφίζονται. Τότε έβαλα πλέγματα για ράστερ το ένα επάνω από το άλλο και τοποθέτησα από πίσω ένα φως και προσπάθησα να τα φωτογραφίσω. Με αυτήν την ευκαιρία διαπίστωσα, ότι γινόταν προβολή στον απέναντι τοίχο. Ύστερα

κούνησα τις πηγές φωτός και διαπίστωσα, ότι και η προβολή κουνιόταν, και έτσι δημιουργήθηκε το μπαλλέτο φωτός. Αρχικά έπαιζα το μπαλλέτο φωτός με το χέρι. Όταν διαπίστωσα ότι μπορούσε να παιχθεί μόνο όταν ήμουν εκεί, έκανα τα πλέγματα μηχανοκίνητα. Το φως ή οι πηγές φωτός περιστρέφονται μέσα στα πλαστικά και έτσι προχωρούν, μετατίθενται τα είδωλα και το αποτέλεσμα είναι σχήματα φωτός σε συνεχή κίνηση. Και αυτό είναι κάτι που μου κίνησε από την αρχή το ενδιαφέρον: η παροδικότητα των εμφανίσεων, μόνιμη με την επανάληψη σε παραλλαγές, περισσότερο από το στατικά μόνιμο.

Όττο Πίνε

42

Μπαλλέτο φωτός: στήλη επικεφαλίδας, 1968/72
αλουμίνιο, ηλεκτροκίνητηρας, ηλεκτρικό φως

Ούλι Πολ

- 1935 γεννήθηκε στο Μόναχο
ζει στη Βρέμη
σπουδές στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών του
Μονάχου κοντά στον Έρνστ Γκάιτλιγκερ
- από το 1958/ φωτοπλαστικές εργασίες
- 1959 μέλος της διεθνούς ομάδας
«Νουβέλ Ταντάνς»
- 1967-1971 υφηγητής στην Κρατική Ανώτατη Σχολή
Εικαστικών Τεχνών του Αμβούργου
- 1971-1974 εντεταλμένος καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή
Εικαστικής της Βρέμης
- 1980 εντεταλμένος καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή
Εικαστικής του Όφφενμπαχ

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1963 μεγάλο βραβείο της IV Μπιεννάλε του
Σαν Μαρίνο μαζί με την ομάδα «Ζερό»
- 1971 βραβείο τέχνης της
Μποέτσερστρασε στη Βρέμη
- 1980 βραβείο της 1ης Τριεννάλε του Φέλμπαχ,
μέλος της Γερμανικής Ένωσης Καλλιτεχνών

Η τάση για διαύγεια, δυνατότητα ελέγχου και τάξη είναι
καθοριστικά της παραγωγής μου. Δεν είναι η πρόθεση να
προβληθούν το υλικό και τα κινητικά, υποκειμενικά εφέ του,
αλλά το υλικό χρησιμεύει σα μέσο στην επιθυμία για
μορφοποίηση. Με αυτήν την έννοια το γυαλί ή ακρυλικό γυαλί
είναι για μένα (προσωρινά) το πιο χρήσιμο μέσο, που είναι
φωτεινό και διαφανές, που δεν προβάλλει ούτε την ίδια τη δική
του υποκειμενικότητα, ούτε τη δική μου, ένα υλικό από το οποίο
μπορούν να εξαλειφθούν όλα τα ίχνη της κατεργασίας, έτσι ώστε
να γίνωμαι ανώνυμος μέσα στο έργο του. Έτσι, οι υπάρχουσες
επιφάνειες δεν απομονώνουν τα αντικείμενα σα «σύνορα», ούτε
ανοίγουν μόνον όπου το προβλέπει η μορφοποίηση. Χώρος –
στους όρους του μετρώ και το φως, την κίνηση κ.λ.π. – και
αντικείμενο βρίσκονται μέσω αλλήλων. Γι' αυτό τα σύνορα του
αντικείμενου, σαν χαρακτηριστικά στοιχεία, είναι η μέση της
μεσολάβησης αυτής. Αυτή η μέση – στην οπτική διαδικασία του
παρατηρητή, είναι πλούσια και μεταβλητή χάρη στη διαλεκτική
πραγματικών και φανταστικών χώρων και στο σύστημα

τακτοποίησής τους, χάρη στην πολική ένταση και αμοιβαία
φόρτιση του αέρα, του φωτός, του κενού και των αντικειμένων
από γυαλί – μου φαίνεται ότι αξίζει να εξερευνηθεί περισσότερο.
Ούλι Πολ

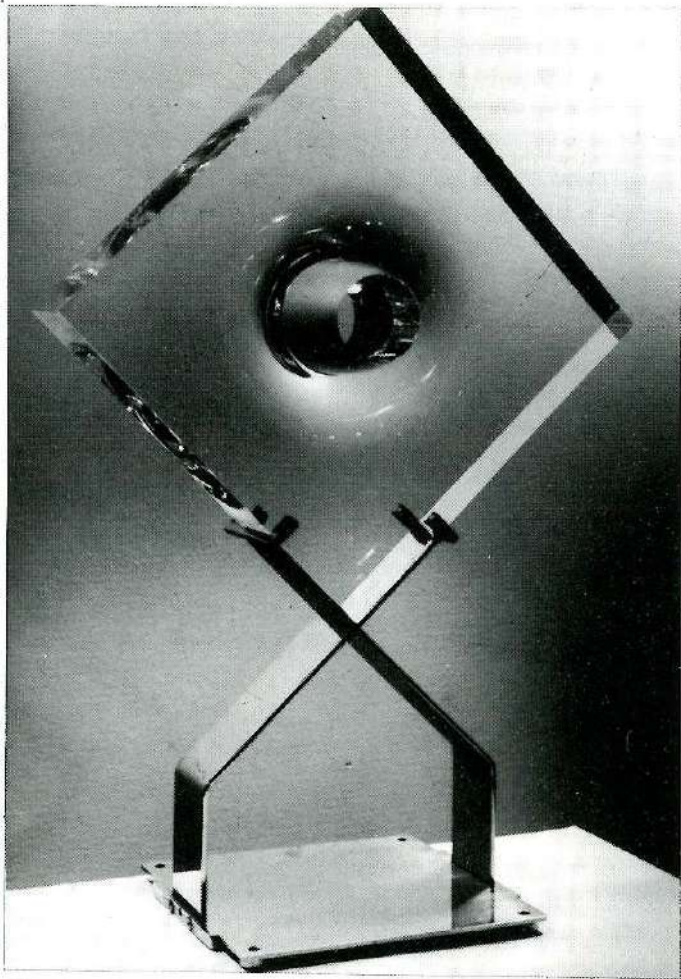
43

PX III/248 – 66/1966
χάλυβας και ακρυλικό γυαλί
55,5 × 24,5 × 24,5 εκ.

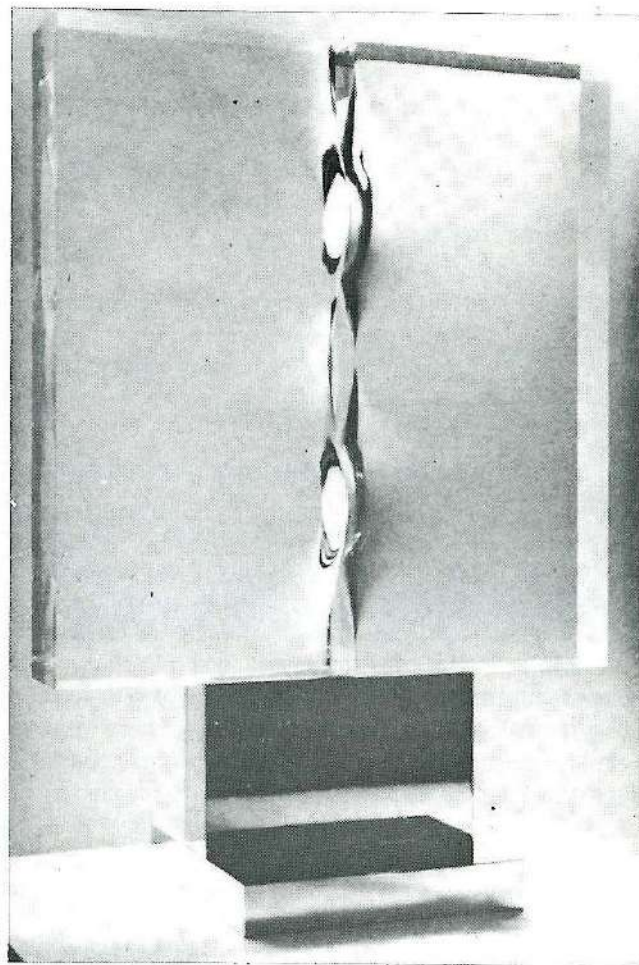
44

TW – W – 73, 1973
χάλυβας και ακρυλικό γυαλί
48,5 × 34,5 εκ.

43

44

Φέρντιναντ Σπίντελ

1913 γεννήθηκε στο Έσσεν
ζει στο Νόιενκιρχεν
προηγουμένως είχε εκπαιδευτεί στο
Γκέλζενκιρχεν
χαράκτης στη Σχολή Φόλκβαγκ στο Έσσεν

Βραβεία και διακρίσεις:

1957 βραβείο των κριτικών, Έσσεν
1964 βραβείο τέχνης της πόλης του Γκέλζενκιρχεν
1972 βραβείο Κόνραντ φον Σέεστ της
Γεωργικής Ένωσης Βεσιφαλίας-Λίππε

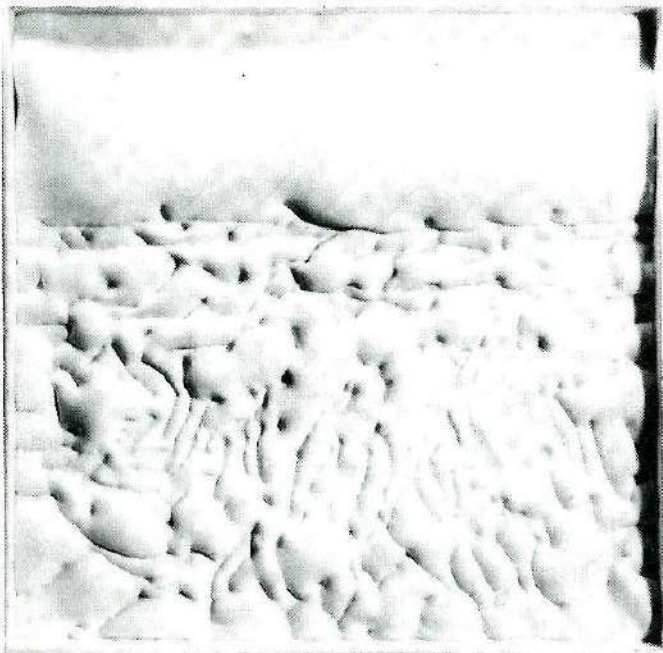
45

Ανάγλυφο από αφρώδες άσπρο, 1972
107 × 107 × 12,5 εκ.

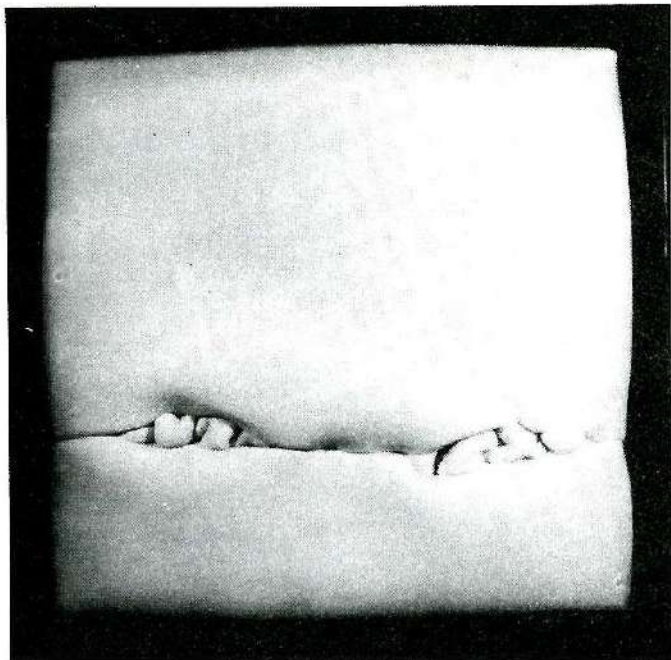
46

Ανάγλυφο από αφρώδες κόκκινο, 1973
100 × 100 × 13 εκ.

Άρχισε με το να καρφώσω, το 1963, το χαλάκι του μπάνιου μας, που ήταν από αφρώδες, πάνω σε ένα σανίδι. Δυσανεστημένος με τα συμβατικά μέσα της ζωγραφικής και γλυπτικής, είχα από χρόνια κάνει πειράματα με νέες ύλες, όπως χαρτόνι μασέ, στυροπόρ και πολυεστέρα, όμως χωρίς ικανοποιητικά αποτελέσματα. Τώρα ήξερα αμέσως, ότι είχα βρεί το υλικό μου. Στην αρχή με συνέπαιρναν τα σχήματα, που μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μόνο με αυτό και με κανένα άλλο υλικό. Έτσι έφτιαξα ανάγλυφα και τα ράντισα άσπρα. Όμως, όσο περισσότερο χρόνο χρησιμοποιούσα το υλικό και ζούσα μαζί του, ανακάλυπτα και άλλες ιδιότητες που ενυπήρχαν και που ζητούσαν να αξιοποιηθούν: το χρώμα, η επιφάνεια που γυαλίζει ελαφρά, η αφή γενικά αυτού του υλικού, που θεωρείται απαίσιο και κρύβεται κάτω από υφασμάτινα και δερμάτινα καλύμματα. Τη στιγμή που άφησά το αφρώδες όπως ήταν, προέκυψε και η δυνατότητα να το αφήσω να καλύψει τα πάντα. Έτσι δημιουργήθηκαν με τον καιρό κρεμάμενα σύννεφα σαν κινητό, κολώνες, τοίχοι, ταβάνια, μια σπηλιά-κατοικία, ένας λαβύρινθος και η επένδυση ερειπίων.
Φέρντιναντ Σπίντελ

45

46

Άρθουρ Στόλλ

- 1947 γεννήθηκε στο Φράιμπουργκ/Μπράιζγκαου
ζει στο Νόρζινγκεν
- 1968-1969 σπουδές ιστορίας της τέχνης στο
Πανεπιστήμιο του Φράιμπουργκ/Μπράιζγκαου
ακροατής στην Κρατική Ακαδημία Εικαστικών
Τεχνών του Φράιμπουργκ/Μπράιζγκαου
- 1969-1976 σπουδές στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών
της Καρλσρούης

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1974 βραβείο Βίλλα Ρωμάνο, Φλωρεντία
- 1977 φιλοξενούμενος στη Βίλλα Μάσιμο, Ρώμη
- 1979 βραβείο Φίλιπ Μόρρις «Νταϊμένσιον '79»
βραβείο στο «Φόρουμ Νέας Τέχνης '79»

Για τις εργασίες του Άρθουρ Στολλ, η ανθρώπινη μορφή είναι το κεντρικό σημείο εκκίνησης. Η διαδικασία της εργασίας με οργανικές ύλες, όπως κόλλα, ξύλο και τσιγαρόχαρτο, παράγει, σαν αυτόνομη διαμορφώουσα δύναμη, αντικείμενα που έχουν σα θέμα μέρη του ανθρώπινου σώματος και της ανθρώπινης φαντασίας, που όμως μπορεί να σημαίνουν και συνθέσεις από τους πιο διαφορετικούς τομείς της ζωντανής φύσης. Υλικό και μέθοδος εργασίας είναι οι κυριότερες βάσεις για τα ευρήματα ενός κόσμου από εικόνες, ο οποίος σα μεμονωμένο κομμάτι ή με την ταξινόμηση σε ομάδα περισσότερων αντικειμένων συμπεριλαμβάνει συνειδητά το ζωτικό χώρο του παρατηρητή, αφού με μεταφορική έννοια πραγματεύεται πάντα τον άνθρωπο. Το σώμα του ανθρώπου μπορεί να μεταμορφωθεί στις εργασίες του Άρθουρ Στολλ σε εξωανθρώπινη, οργανική φύση, που μπορεί να αποδοθεί τόσο στον κύκλο των ζώων, όσο και σε εκείνον των φυτών: κεφάλι με κέρατα, πεταλούδα, μάτι ελατηρίου, σφραγίδα. Σημαντικό ρόλο παίζει το προσωπείο. Γίνεται στην εικόνα ανθρώπινο πρόσωπο. Το τσιγαρόχαρτο, ποτισμένο με κόλλα, τεντώνεται σα δέρμα επάνω από το σώμα της εικόνας, καλύπτει το ξύλο και το αφήνει ακάλυπτο σε άλλα σημεία, σε ένα εναλλασσόμενο παιχνίδι αμοιβαίων, αισθησιακά αντιληπτών σχέσεων.

Αντρέας Φράντσκε

47

Πρόσωπο, 1973
τσιγαρόχαρτο, γλουτίνη, ξύλο
94 × 73 × 19 εκ.

48

Πεταλούδα, 1973
τσιγαρόχαρτο, γλουτίνη, ξύλο
62 × 34 εκ.

49

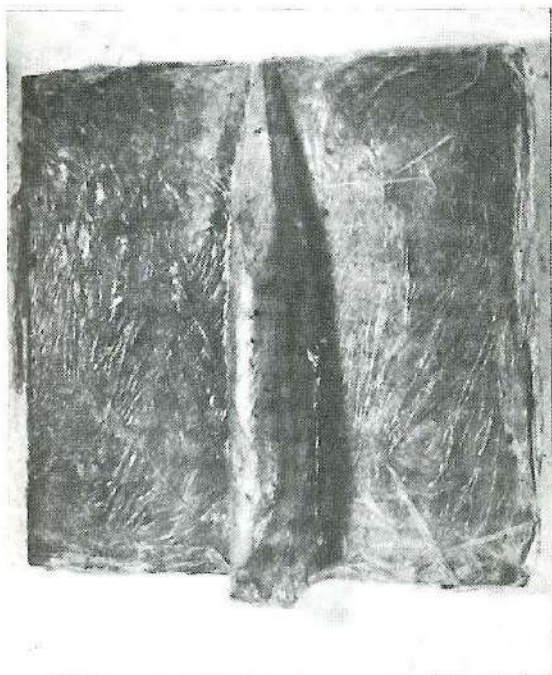
Κεφάλι με κέρατα, 1973
τσιγαρόχαρτο, γλουτίνη, ξύλο
40 × 35 × 35 εκ.

50

Τύμπανο, 1973
τσιγαρόχαρτο, γλουτίνη, ξύλο
63 × 28 εκ.

51

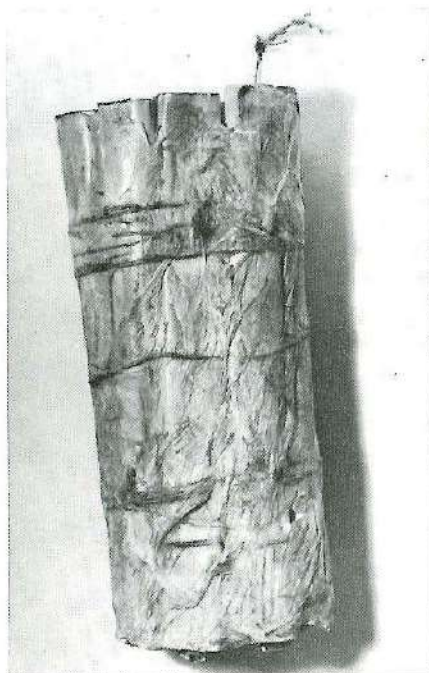
Μάτι ελατηρίου
τσιγαρόχαρτο, γλουτίνη, ξύλο
51 × 40 εκ.

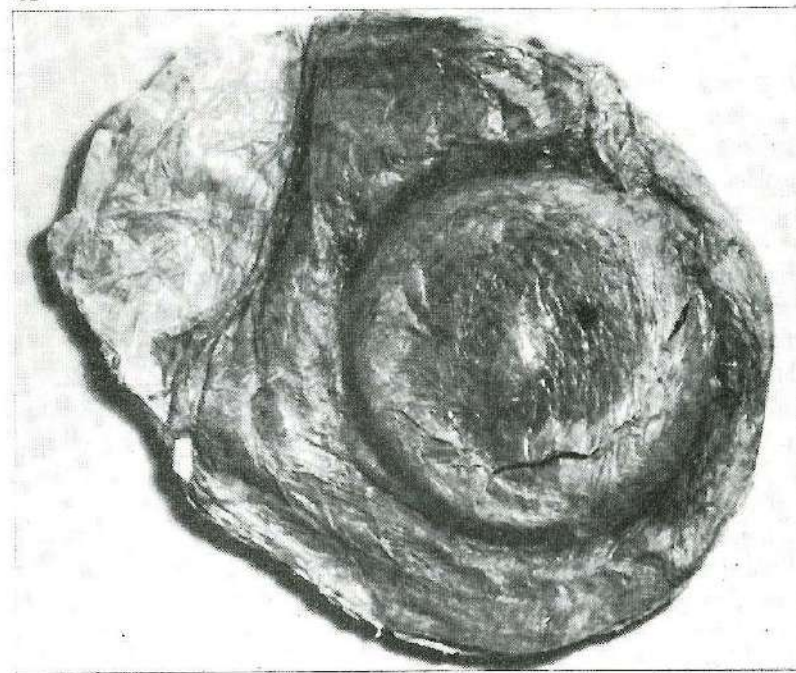
47

48

50

51

51

Γκύντερ Τόλλμαν

- 1926 γεννήθηκε στο Γκέλζενκιρχεν
ζει στο Χάρμπεργκεν
- 1956-1959 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελτορφ
ύστερα από μια περίοδο άτυπης ζωγραφικής,
σήμερα εργάζεται κατά πρώτο
λόγο σε γλυπτής κινητικών κατασκευών

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1965 βραβείο τέχνης για ζωγραφική της
πόλης του Γκέλζενκιρχεν
- 1969 βραβείο τέχνης για γλυπτική «Καλλιτέχνες
από την περιοχή του Ρουρ»
- 1971 Διεθνές Αστικό Συμπόσιο, Νυρεμβέργη
- 1972 12η Μπιεννάλε Πλαστικής,
Μίντελχαϊμ/Βέλγιο
- 1975 Διεθνές Φεστιβάλ Γλυπτικής, Μιλάνο

«Μια πλάκα από πλαστικό ή μέταλλο είναι σημείο εκκίνησης», λέει ο Τόλλμαν, «από αυτή θα διαμορφωθούν ογκοειδή στοιχεία.» Τα «ογκοειδή στοιχεία» είναι κυματοσχήμα σώματα, που η βασική τους μορφή κατασκευάζεται από συνορεύοντα, το ένα μέσα στο άλλο εισχωρούντα τμήματα κύκλων, ίδιου ή διαφορετικού μεγέθους. Το περίγραμμα του σώματος που μπορεί να αποτελείται από λίγο ή πολλαπλά διαρθρωμένα κυματοειδή γραμμή, μπορεί να είναι συμμετρικά ή ασύμμετρα διαμορφωμένο. Το τελικό σχήμα των μεμονωμένων στοιχείων που επιτυγχάνεται με διαίσθηση και υπολογισμό δεν λέει τίποτα, όταν το παρατηρούμε μεμονωμένο. Μόνο αφού προστεθούν ίδια στοιχεία, σχηματίζεται μια «μορφή». Δύο, τρία ή τέσσερα σώματα μοντάρονται το ένα επάνω στο άλλο, ένας άξονας διαπερνά τα τμήματα τομής, στα σημεία περιστροφής υπάρχουν ένσφαιροι τριβείς. Η ώθηση για κίνηση δίνεται από τον παρατηρητή. Αυτός καθορίζει την ταχύτητα περιστροφής, αυτός αποφασίζει για την κατεύθυνση της κίνησης και αν τα μεμονωμένα σώματα θα αιωρούνται μαζί ή σε αντίθετη φορά. Η θέση των μεμονωμένων τμημάτων, που αλλάζει συνεχώς, έχει σαν αποτέλεσμα, να μη βλέπουμε το αντικείμενο ποτέ σε σχήμα σταθερής μορφής, αλλά σε μορφοποιημένη κίνηση. Έτσι το στοιχείο του χρόνου αποκτά στην εικαστική τέχνη τη σημασία μιας τέταρτης διάστασης, γιατί η

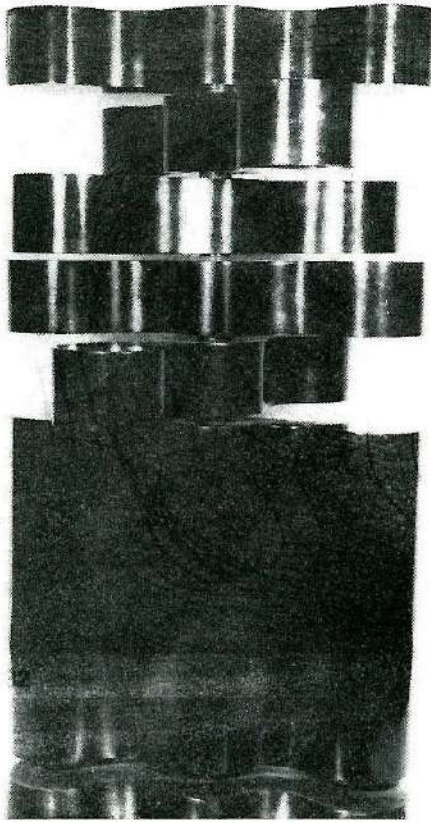
κίνηση γίνεται αισθητή μόνο μέσα στο χρόνο. Ο παρατηρητής αναγκάζεται να βάλει σε κίνηση και να παρακολουθήσει εξελίξεις κινήσεων. Αυτό θέλει ο Τόλλμαν. Θέλει τον παρατηρητή συμμετέχοντα, σαν ηθοποιό: «Η κινητικότητα πρέπει να διεγείρει την περιέργεια, να κάνει τον παρατηρητή έτοιμο για δράση. Ο παρατηρητής μέσα από την κινητικότητα αντιλαμβάνεται περισσότερο την ολότητα αισθάνεται την πολικότητα μεταξύ ολότητας και κινητικότητας. Γνωρίζει τον χώρο και τον χρόνο. Άννελιζε Σραίντερ

52

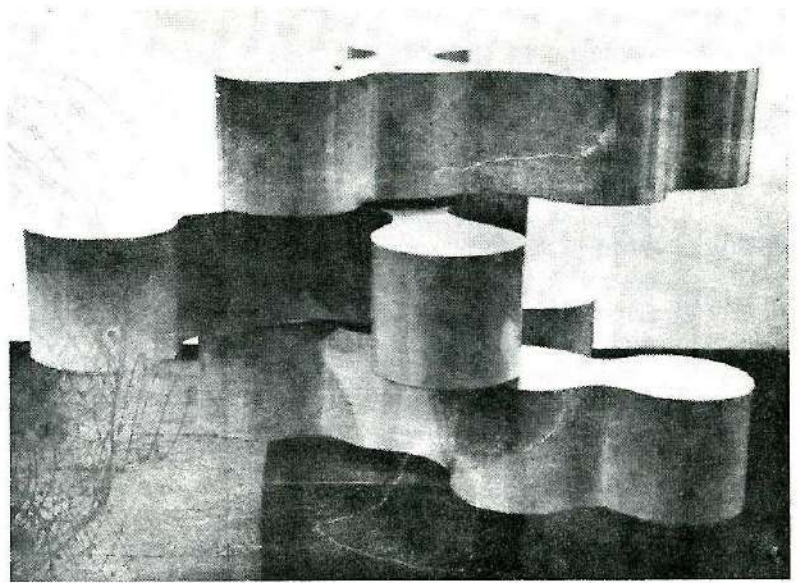
Κινητό γλυπτό, 1970
χαλύβδινο έλασμα, ψεκασμένο μαύρο
116 × 58,5 εκ.

53

Κινητό γλυπτό, 1970
χαλύβδινο έλασμα, ψεκασμένο κίτρινο
107 × 85 × 111 εκ.

52

53

Α.Δ. Τράντενροτ

- 1940 γεννήθηκε στο Μπόχουμ
ζει στο Χέρολντσπεργκ
- 1964-1968 σπουδές στην Κρατική Ακαδημία
Εικαστικών Τεχνών, Στουτγάρδη
(καθηγ. Ούλι Γκύντερ,
καθηγ. Χέρμπερτ Μπάουμαν)
- 1968-1973 γλύπτης, ελεύθερος επαγγελματίας,
στο Βούνζιντελ
- από το 1978 βοηθός στην Ακαδημία Εικαστικών
Τεχνών του Μονάχου

Βραβεία και διακρίσεις:

- διεθνή συμπόσια και υποτροφίες γλυπτών:
- 1968 Κράσταλ/Κέρντεν
- 1969 Σαντ Μαργκαρέτεν/Μπούργκενλαντ
- 1971 Μπέριλιγκτον/Βέρμοντ (ΗΠΑ)
Αστικό Συμπόσιο, Νυρεμβέργη
- 1972-1973 υποτροφία εργασίας του πολιτιστικού
κύκλου της Ομοσπονδιακής Ένωσης
Γερμανικών Βιομηχανιών
- 1975 βραβείο πρόωθησης του Ελεύθερου Κράτους
της Βαυαρίας
- 1978 βραβείο τέχνης Βερολίνου που απονέμεται
από την Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών

Το 1970 έκτιζα εντελώς πέτρες μέσα σε ξυλοκιβώτια. Έπρεπε να τοποθετώ το κιβώτιο σε ζακέτα γύρω από την πέτρα και αυτή να τη στερεώνω σε μια ορισμένη θέση στο εσωτερικό του κιβωτίου (κεντρικά ή απόκεντρα). Η πέτρα κοβόταν σε φόρμα, η ξύλινη ζακέτα προσαρμοζόταν. Ξύλο και πέτρα βρίσκονται σε λειτουργική εξάρτηση (αμοιβαία συζήτηση προσαρμογής). Ορισμένα πτυσσόμενα τμήματα του ξυλοκιβωτίου προσκαλούν τον παρατηρητή, να έρθει σε επαφή (οπτική και με την αφή) με το ξύλινο-πέτρινο αντικείμενο.

1.

Άνοιγμα: Το εσωτερικό του κιβωτίου και η εισαγμένη πέτρα γίνονται ορατά. Η πέτρα με τραχειά ακατέργαστη κρούστα (χαρακτηριστικό 1)

2.

Η πέτρα ενώνεται άμεσα με το κιβώτιο – ο κομμένος και

λειασμένος πυρήνας της πέτρας γίνεται ορατός (χαρακτηριστικό 2)

3.

Όμοιο με μια παγωμένη μάζα προεξέχει (φαινομενικά) ένα τραχύ ακατέργαστο κομμάτι πέτρα από μια ανοικτή χαραμάδα του κιβωτίου (χαρακτηριστικό 3)

Ο καθορισμός του βάρους και του όγκου της πέτρας οπτικά, δεν είναι δυνατός (ερεθισμός της οπτικής συνήθειας).

Α.Δ. Τράντενροτ

54

HM, 1970/1971

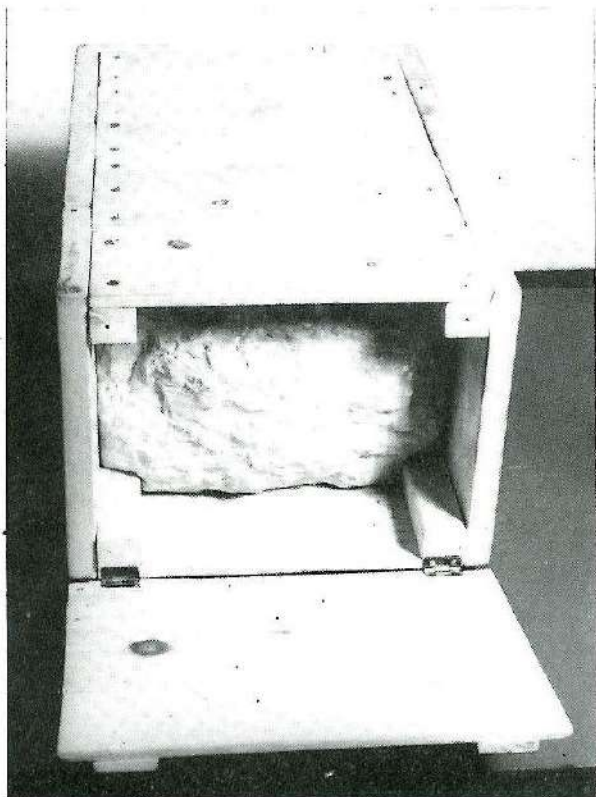
ξύλο και μάρμαρο
40 × 30 × 30 εκ.

55

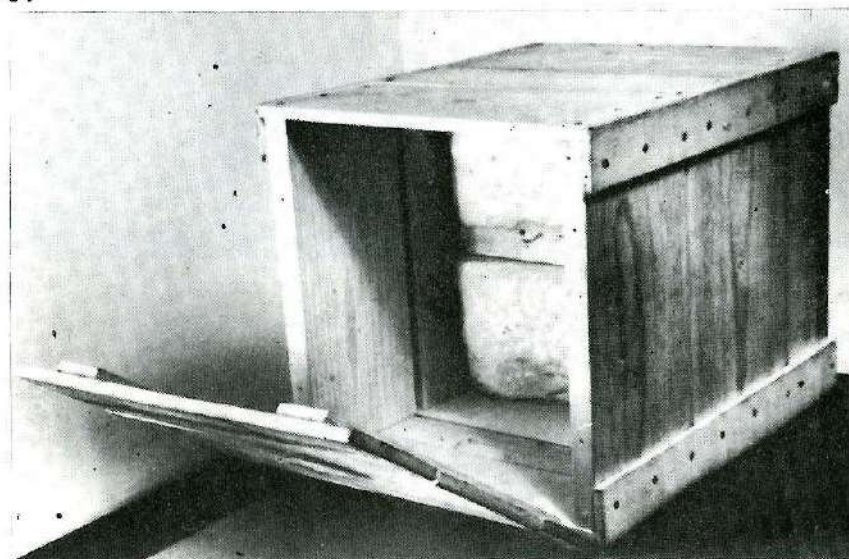
HM 7/71, 1971

ξύλο και μάρμαρο
29 × 47 × 22 εκ.

54

55

55

Γκύντερ Ύκερ

- 1930 γεννήθηκε στο Βέντορφ/Μέκλεμπουργκ
ζει στο Ντύσσελτορφ
- 1949-1952 σπουδές ζωγραφικής στο Βίσμαρ και στην
Ανώτατη Σχολή Εφαρμοσμένης Τέχνης
στο Βερολίνο-Βάισενζε
- 1953-1955 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών
του Ντύσσελτορφ
- 1957 πρώτα αντικείμενα με καρφιά
από το 1961 μέλος της ομάδας «Ζερό»
δημιουργούνται ταινίες, αντικείμενα με άμμο και
ακουστικά στοιχεία, περιβάλλον με
μουσική, σκηνογραφίες
- 1968 συμμετοχή στην έκθεση «Ντοκουμέντα 4»
του Κάσσελ
- 1970 συμμετοχή στην Μπιεννάλε της Βενετίας

Βραβεία και διακρίσεις:

- 1963 μεγάλο βραβείο της Μπιεννάλε Σαν Μαρίνο
(μαζί με τους Μακ και Πίνε
σαν ομάδα «Ζερό»)
- 1964 πρωθητικό βραβείο της Ρηνανίας-Βεσφαλίας
- 1969 μεγάλο βραβείο τέχνης της Βόρειας
Ρηνανίας-Βεσφαλίας

Τα σημερινά δομικά μέσα μπορούν να εννοηθούν σαν γλώσσα της πνευματικής μας υπόστασης. Η προσπάθειά μου, να ενεργοποιήσω έναν πραγματικό χώρο με δομικό αράδιασμα, να τον κάνω αισθητό σαν κατάσταση της καθαρότητας οπτικής αισθητικής, με οδήγησε σε νέα μέσα μορφοποίησης. Όταν χρησιμοποιώ καρφιά σα δομικά στοιχεία, θέλω να μη θεωρούνται καρφιά. Το καρφί είναι για ένα μέσο, ένα μέσο ομιλίας όπως μια ρηματική διαδικασία. Μπορώ να παράγω με ένα καρφί σκιά, όπως γίνεται στο ηλιακό ρολόι, με πολλαπλές σκιές να κάνω ορατές δομές, που δεν έχουν αντικειμενικότητα, αλλά είναι μόνον απορρίμματα, δηλ. αυτό που είναι επίσης πραγματικότητα, γιατί μόλις και θυμόμαστε ακόμη την ίδια τη σκιά μας ή τη συναντάμε πολύ σπάνια. Εγώ επιδιώκω να πετύχω με τα μέσα αυτά που βρίσκονται σε τακτοποιημένη σχέση μεταξύ τους, αιώρηση, που θα διαταράξει τη γεωμετρική τους τάξη και θα είναι σε θέση να τα ερεθίσει. Τα αντικείμενα πρέπει να εννοηθούν σαν κατάσταση

ακραίας έντασης, που με ανάκλαση φωτός βρίσκονται σε συνεχή αλλαγή. Σημαντική θεωρώ τη μεταβλητότητα που μπορεί να μας μεταδώσει την ομορφιά της κίνησης.

Γκύντερ Ύκερ

56

Φωτοδρομέας, 1967/68
καρφιά, ξύλο, ηλεκτροκινητήρας
160 × 160 × 20 εκ.

57

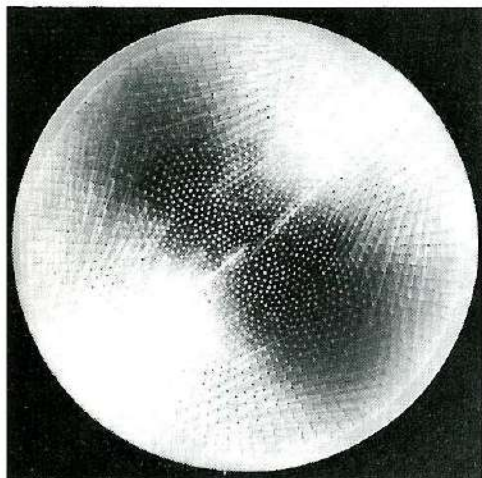
Καρφί, 1969/1970
σίδηρο
μήκος 175 εκ.

58

Τραπέζι, 1971
σίδηρο
53,5 × 49 × 49 εκ.

59

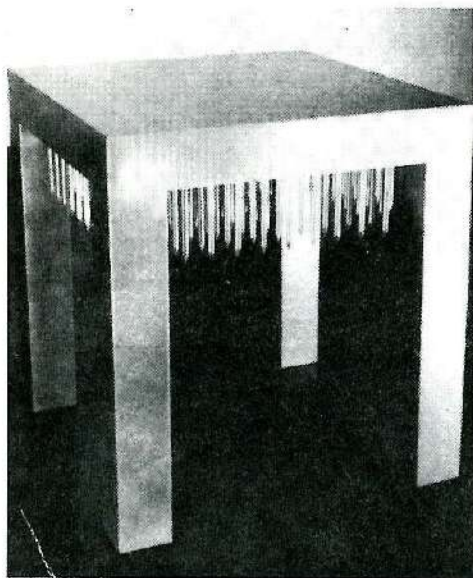
Ελατήριο, 1973
καρφιά και μουσαμάς σε ξύλο
160 × 160 × 15 εκ.

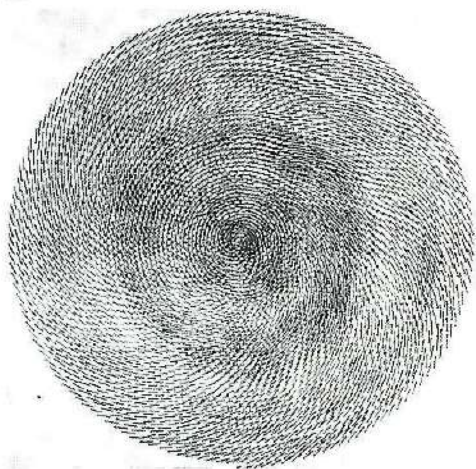
56

57

58

59

Γκύντερ Βέζελερ

- 1932 γεννήθηκε στο Άλλενσταϊν της Ανατ. Πρωσίας
ζει στο Ντύσσελτορφ
εργάζεται στη γεωργία
πτυχίο ύστερα από μαθητεία στην υψηλή συχνότητα και τεχνίτης ήχου
- 1952-1958 σπουδές αρχιτεκτονικής με δίπλωμα στο Πολυτεχνείο του Μπράουνσβαϊγκ
σπουδές σε εργαστήρια διαφόρων καλλιτεχνών (μεταξύ άλλων στον Κ.Η.Η. Ζόντερμποργκ)

60

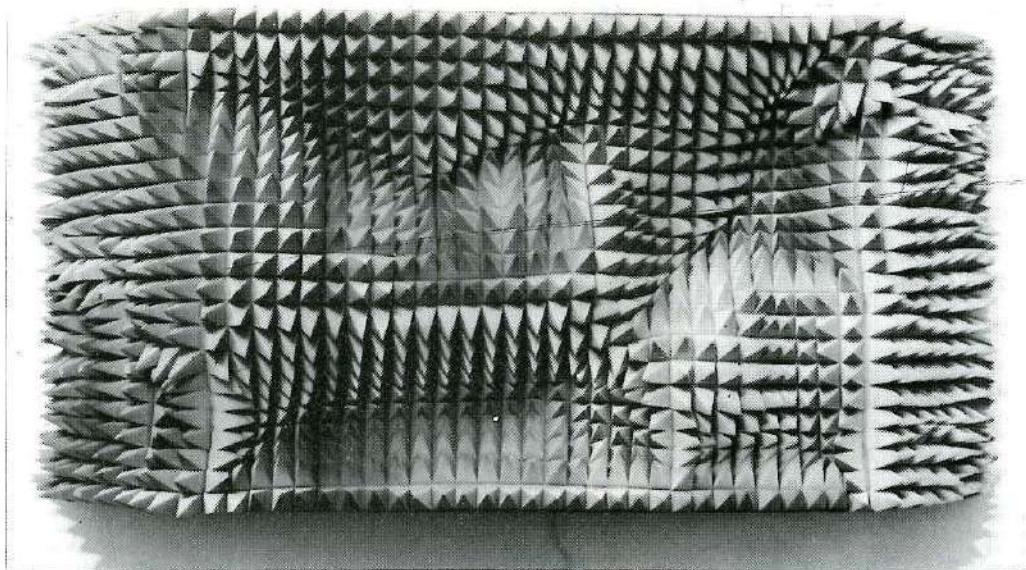
Τοίχος αναπνοής AB 82/72/1972
αφρώδες και χάλυβας, ηλεκτρομαγνητική κατεύθυνση της κίνησης
190 × 87 × 48 εκ.

61

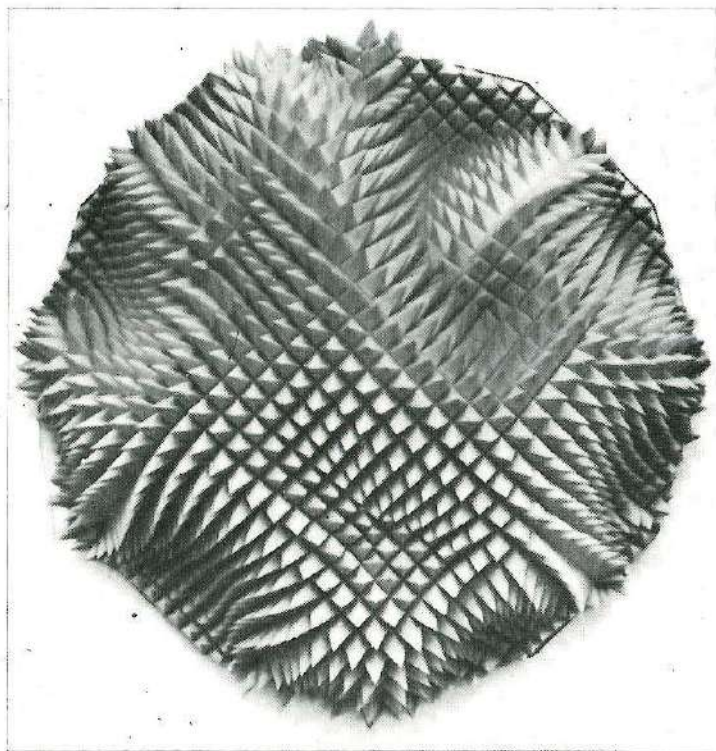
Τοίχος αναπνοής 84/72, 1972
αφρώδες και χάλυβας, ηλεκτρομαγνητική κατεύθυνση της κίνησης
διαμ. 180 × 45 εκ.

Ύστερα από αρχικά ξαθαρά μουσικοακουστικές πραγματώσεις ρυθμών και θορύβων αναπνοής, τοποθετούσα, από το 1966, συσκευές ελέγχου μέσα σε μαλλιαρές πλαστικές σακούλες, ύστερα δε μέσα σε γούνες, με τις οποίες μπορούσα να διαρθρώσω ακριβώς τη μορφή της κίνησης (ταχύτητα, αλλαγές ταχύτητας, ρυθμός, κατεύθυνση και τόπος). Ανακάλυψα, ότι η μορφή της κίνησης έχει μέσα σε όλα τα συστατικά της που προαναφέρθηκαν μια τεράστια δύναμη μαρτυρίας, μόλις μπορέσει να γίνει οργανικά αισθητή: ένα τρεμούλιασμα μπορεί ανάλογα με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη να επιδράσει σαν τρανταχτό γέλιο ή ερωτικά διεγερτικό ή σαν το σπασμό της αγωνίας. Με ορισμένους ρυθμούς προκύπτει σε συμφωνία με την ανθρώπινη αναπνοή μια ανάγκη για στοχασμό. Αν, όταν χρησιμοποιούνται δέρματα ζώων, το οργανικό υπάρχει από την αρχή, όμως σε πλαστικά υλικά το παράγω με διαφοροποιημένη αργή μορφή της κίνησης, μερικές φορές επιτεινόμενη σε συνδυασμό με άλλα αντικείμενα: κορδόνια χοντρά σαν παλαμάρια από αφρώδες – στην οικοδομική χρησιμοποιούνται για στεγανοποίηση – γίνονται σαν κουβάρια ανάμεσα από κούτσουρα δέντρων και με αργή κίνηση φιδοειδή ζωύφια: τεντωμένα εξογκώματα σε μπαλλόνι (ανεμοδείκτης) υψηλής ελαστικότητας συνδυάζουν σώματα φαλλικού αισθησιασμού: αφρώδες σε ορισμένα σχήματα με αυστηρά τακτοποιημένες σειρές πυραμίδων – στη βιομηχανία χρησιμοποιούνται στα ραντάρ – μεταβάλλονται με παραμορφωτικό δεμάτιασμα και ένα ρυθμό κίνησης που κυλάει αργά, σε έναν αναπνέοντα οργανισμό: Μια σύνθεση από τεχνητά υλικά και φαινομενική ζωή.

Γκύντερ Βέζελερ

60

61

Λούντβιγκ Βίλντιγκ

- 1927 γεννήθηκε στο Γκρόνστατ/Παλατινάτο
ζει στο Μπούχχολτς
- 1948 Ανώτατη Επαγγελματική Σχολή της
Ρηνανίας/Παλατινάτο, στο Μάιντς
- 1948-1950 σπουδές ιστορίας της τέχνης στο
Πανεπιστήμιο του Μάιντς
- 1950 σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της
Στουτγάρδης κοντά στον Βίλλι Μπάουμαίστερ
- 1962-1967 σχεδιαστής βιομηχανικού σχεδίου
από το 1967 καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή
Εικαστικών Τεχνών του Αμβούργου

62

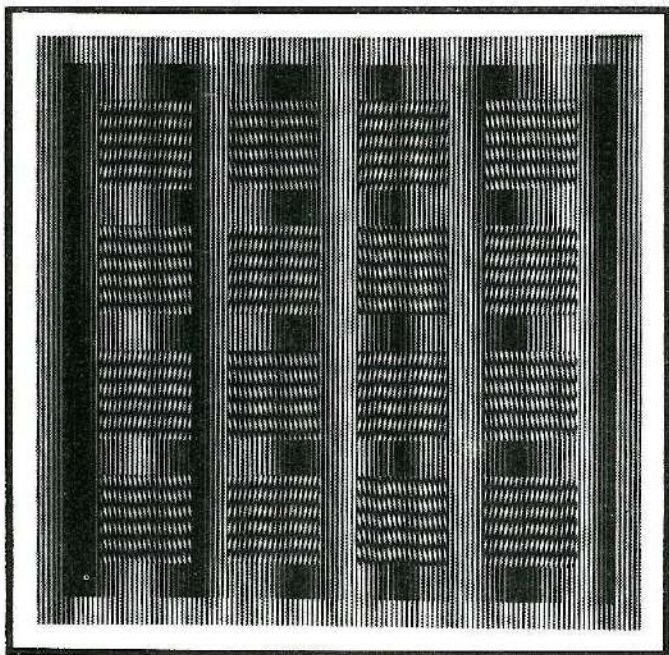
Σίνγκλ GS 30, 1973
εκτύπωση με πλέγμα, ξύλο, πλεξιγκλάς
180 × 180 × 22 εκ.

63

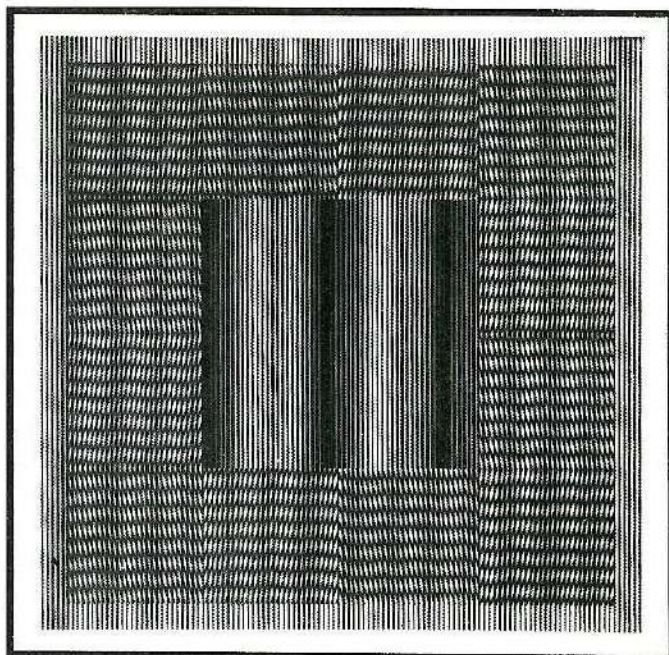
Σίνγκλ GS 31, 1973
εκτύπωση με πλέγμα, ξύλο, πλεξιγκλάς
180 × 180 × 22 εκ.

Επί 15 χρόνια περίπου ασχολούμαι με την έρευνα του φαινομένου της συμβολής στην οπτική. Η έννοια συμβολή προέρχεται από τη φυσική και σημαίνει τη νέα φύση των κυμάτων που προκύπτουν όταν δύο διαφορετικά μήκη κύματος βρίσκονται το ένα επάνω από το άλλο. Βάζοντας διαγράμματα με παράλληλες γραμμές, το ένα επάνω από το άλλο, στην επιφάνεια, διαπίστωσα ότι δημιουργήθηκαν σχήματα ξένα προς τις προθέσεις μου. Βάζοντας ένα ράστερ επάνω από ένα άλλο δημιουργείται μια νέα μορφή, που την ονομάζω «δομή συμβολής». Οι δοκιμές αυτές αναγκαστικά υποδήλωναν την τρίτη διάσταση. Γι' αυτό κατασκεύασα συγχρόνως τρισδιάστατα ελεύθερα σχέδια, χρησιμοποιώντας σαν δεύτερο δομικό φορέα απλό γυαλί, αργότερα δε πλεξιγκλάς, οπότε προέκυψε το καταπληκτικό για μένα αποτέλεσμα της εμφάνισης κίνησης. Με την ελαχιστότατη κίνηση του παρατηρητή κινήθηκε και η «δομή συμβολής» του σχεδίου. Είχε γίνει κατορθωτό, να προκληθεί με τα απεικονιστικά μέσα της γραμμής μια κίνηση, που φαινόταν πραγματική. Και αυτό χωρίς τη χρησιμοποίηση τεχνικών βοηθητικών μέσων, όπως κινητήρες και τα παρόμοια.

Λούντβιγκ Βίλντιγκ

62

63

Ευρετήριο καλλιτεχνών

<i>Μπέρονχαρντ Φραντς</i>	8	<i>Κράμερ Χάρρον</i>	36
<i>Bernhardt Franz</i>		<i>Kramer Harry</i>	
<i>Μπαιμ Χάοτμουτ</i>	10	<i>Λούτερ 'Αντολφ</i>	38
<i>Böhm Hartmut</i>		<i>Luther Adolf</i>	
<i>Ντορ Γκόντερ</i>	12	<i>Μακ Χάιντς</i>	40
<i>Dohr Günter</i>		<i>Mack Heinz</i>	
<i>Γκάιπελ Χανς</i>	14	<i>Νιόχοφ 'Ανσγκαρ</i>	42
<i>Geipel Hans</i>		<i>Nierhoff Ansgar</i>	
<i>Γκιρς Βάλτερ</i>	16	<i>Πίνε 'Οττο</i>	44
<i>Giers Walter</i>		<i>Piene Otto</i>	
<i>Γκλάσμαϊερ Ρολφ</i>	18	<i>Πολ Ούλι</i>	46
<i>Glasmeier Rolf</i>		<i>Pohl Uli</i>	
<i>Γκαίπφερτ Χέρμαν</i>	20	<i>Σπίντελ Φέρντιναντ</i>	48
<i>Gepfert Hermann</i>		<i>Spindel Ferdinand</i>	
<i>Γκραϊβενιτς Γκέρχαρντ φον</i>	22	<i>Στολλ 'Αρθουρ</i>	50
<i>Graevenitz Gerhardt von</i>		<i>Stoll Arthur</i>	
<i>Γκράουμπνερ Γκότχαρντ</i>	24	<i>Τόλλμαν Γκόντερ</i>	52
<i>Graubner Gotthard</i>		<i>Tollmann Günter</i>	
<i>Χάλζε Γκόντερ</i>	26	<i>Τράντενροτ Α.Δ.</i>	54
<i>Haese Günter</i>		<i>Trantenroth A.D.</i>	
<i>Χέριχ 'Ερβιν</i>	28	<i>'Υκερ Γκόντερ</i>	56
<i>Heerich Erwin</i>		<i>Uecker Günther</i>	
<i>Χόφμαν 'Αρνουλφ</i>	30	<i>Βέζελερ Γκόντερ</i>	58
<i>Hoffmann Arnulf</i>		<i>Weseler Günter</i>	
<i>Χύπλι Αλφόνσο</i>	32	<i>Βίλντιγκ Λούντβιγκ</i>	60
<i>Hürri Alfonso</i>		<i>Wilding Ludwig</i>	
<i>Καλινόβσκι Χορστ 'Εγκον</i>	34		
<i>Kalinowski Horst Egon</i>			

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

036000013216

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΣΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

